

Moninaisuuskasvatuksen menetelmiä varhaiskasvatuksessa

Viiden lapsen käsityksiä ihmisten moninaisuudesta ja tasa-arvosta

Henna Kivistö

Janita Lahtinen

OPINNÄYTETYÖ
Elokuu 2019

Sosionomikoulutus
Varhaiskasvatus

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosionomikoulutus
Varhaiskasvatus

KIVISTÖ, HENNA & LAHTINEN, JANITA:
Moninaisuuskasvatuksen menetelmiä varhaiskasvatuksessa
Viiden lapsen käsityksiä ihmisten moninaisuudesta ja tasa-arvosta

Opinnäytetyö 123 sivua, joista liitteitä 50 sivua
Elokuu 2019

Opinnäytetyön tarkoituksena oli avartaa varhaiskasvatusikäisten lasten käsityksiä ihmisten moninaisuudesta neljän valitun teeman kautta, jotka olivat sukupuolen, seksuaalisuuden, perheiden ja kulttuuristen tapojen moninaisuus. Toiminnallisen opinnäytetyön tuotoksena loimme kaikkien kasvattajien käyttöön tarkoitetun moninaisuuskasvatuksen leikkipaketin. Leikkipaketti sisältää konkreettisia menetelmiä, leikkejä, keskustelukysymyksiä, sanavaraston sekä kuvamateriaalia moninaisuuden käsittelyn tueksi.

Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä erään tamperelaisen päiväkodin kanssa. Tutkimus oli kvalitatiivinen ja aineistonkeruu tapahtui ryhmähaastatteluina maaliskuussa 2019. Kohderyhmäksi valikoitui viisi 4-5-vuotiaasta lasta. Tutkimusker-toja ja haastatteluja järjestettiin neljä, yksi jokaisesta teemasta. Aineiston käsitte-lyyn käytettiin laadullista sisällönanalyysia.

Tulosten perusteella sukupuolen moninaisuus oli aiheena tuntematon lähes kaikille tutkimukseen osallistuneille lapsille, mutta joitakin sukupuolirooleja oltiin sallivia rikkomaan omissa leikeissä. Seksuaalisuuden moninaisuudesta havaittiin rakkauden, ihastuksen ja kaveruuden eroja, mutta ei juurikaan tunnistettu samaa sukupuolta olevien ihmisten välistä rakkautta. Perheiden moninaisuuteen liittyen lähes jokaisesta tutkimuksessa tarkastellusta perheestä tiedettiin ennalta jo jotakin, mutta esimerkiksi pelkän yksinhuoltajaisän tai kahden isän perhemuotoa ei koettu riittävänä. Käsittelemämme kulttuuriset tavat olivat myös entuudestaan tuttuja ja niitä osattiin pohtia monista eri näkökulmista.

Voidaan todeta, että lapsille oli ehtinyt jo muodostua vahva asenne esimerkiksi ydinperhemallista ja heteronormatiivisuudesta. Tutkimuksessa havaittiin, että lapset tarvitsevat moninaisuuskasvatusta pienestä pitäen voidakseen ymmärtää maailman moninaisuutta. Jatkotutkimusta moninaisuudesta olisi hyvä tehdä esimerkiksi liittyen ikään tai vammaisuuteen.

Asiasanat: moninaisuuskasvatus, varhaiskasvatus, yhdenvertaisuus, tasa-arvo

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

KIVISTÖ, HENNA & LAHTINEN, JANITA:
Methods of Diversity Education in Early Childhood Education
Five Children's Views about Diversity and Equality of People

Bachelor's thesis 123 pages, appendices 50 pages
August 2019

The purpose was to study 4-5-year-old children's view about diversity of people through the chosen themes which were diversity of gender, sexuality, families and cultural habits. The aim was to create a diversity education play package. The purpose of the play package is to help educators and kindergarten teachers to open children's view about diversity.

The study was qualitative and based on four group interviews with five kindergarten children. The material was analyzed with qualitative content analysis method.

The concept of gender diversity was nearly unknown, but the children were able to push their gender roles. Differences between love, crush and friendship were noticed but love between the same gender was barely recognized. Only few family forms were familiar when discussed about family variations. Cultural habits were well-known, and they were reflected on from different aspects.

The results show that the children have adopted strong opinions about for example the nuclear family model and the hetero normative despite their age. Every child deserves education about diversity from young age to truly understand the world's diversity.

Further studies about human diversity related to different disabilities or age could give important and interesting information.

Key words: diversity education, early childhood education, equality

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	TASA-ARVOKASVATUS JA MONINAISUUS OSANA VARHAISKASVATUSTA	8
3	LAPSEN SEKSUAALIKASVATUS.....	11
3.1	Seksuaalisuuden määritelmä ja lapsen seksuaalikasvattajat	11
3.2	Lapsen käsitykset kaveruudesta ja rakkaudesta	12
3.3	Lapsen sukupuolen moninaisuus ja identiteetti	13
3.4	Sukupuolisensitiivisyys ja sukupuoliroolit	15
3.5	Seksuaalikasvatuksen toteutuminen varhaiskasvatussuunnitelmassa.....	16
4	MONINAISET PERHEET VARHAISKASVATUKSESSA	18
4.1	Perheen määritelmän laajeneminen.....	18
4.2	Perhemuodot näkyvämmiksi kasvatustilanteissa	19
4.3	Perheen merkitys lapselle	20
5	KULTTUURINEN MONINAISUUS VARHAISKASVATUKSESSA	22
5.1	Lapsen kulttuuri-identiteetin tukeminen	22
5.2	Lapsen kulttuurikasvatus.....	24
6	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	26
6.1	Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset.....	26
6.2	Kohderyhmä ja luovat menetelmät.....	27
6.3	Laadullinen tutkimus sekä toiminnallinen opinnäytetyö	28
6.4	Lasten haastattelu	29
6.5	Aineiston analysointi	29
6.6	Luotettavuus ja eettisyys.....	30
7	AINEISTON ESITTELY.....	33
7.1	Sukupuolen moninaisuus	33
7.2	Seksuaalisuuden moninaisuus.....	35
7.3	Perheiden moninaisuus.....	38
7.3.1	Adoptio	39
7.3.2	Yksinhuoltajaisä.....	40
7.3.3	Sateenkaariperhe (kaksi äitiä)	41
7.3.4	Sateenkaariperhe (kaksi isää)	42
7.3.5	Maahanmuuttajaperhe.....	43
7.3.6	Uusperhe.....	44
7.4	Kulttuuristen tapojen moninaisuus	45
7.4.1	Rukoileminen.....	46

7.4.2 Valehteleminen.....	46
7.4.3 Saunominen	47
7.4.4 Varastaminen	47
7.4.5 Koulu	48
7.4.6 Puhelin	48
7.4.7 Rikkaus.....	49
8 TUTKIMUKSEN JOHTOPÄÄTÖKSET.....	50
8.1 Kuinka lapsi käsittää sukupuolen moninaisuuden?	50
8.2 Kuinka lapsi käsittää seksuaalisuuden moninaisuuden?.....	52
8.3 Kuinka lapsi käsittää perheiden moninaisuuden?	56
8.4 Kuinka lapsi käsittää kulttuuristen tapojen moninaisuuden?	60
8.5 Tulosten yhteenveto.....	62
9 POHDINTA	64
LÄHTEET.....	68
LIITTEET	73

1 JOHDANTO

“Auringossa aina varjo seuraa kulkijaa,
kun päivä painuu pilveen niin varjo katoaa.
Maailmassa monta on ihmeellistä asiaa,
se hämmästyttää kummastuttaa pientä kulkijaa.”

(Pokela & Koskimies 1983, Ihme ja kumma.)

Suomalaiset elävät alati muuttuvassa ja moninaisessa yhteiskunnassa. Ihmiset ovat ominaisuuksiltaan erilaisia, mutta moninaisuutta ei ole aina tunnustettu yhtä hyvin kuin nykypäivänä. Tavallisuutta ja normaaliutta ihannoidaan ja niitä pidetään usein tavoittelemisen arvoisina asioina. Jo pienet lapset oppivat ympäriltään malleja sopivasta käyttäytymisestä ja ulkonäöstä sekä saattavat omaksuttujen ajatusmallien vuoksi suhtautua kummastellen tavanomaisesta poikkeaviin ihmisiin.

Syntyessään lapsen mieli on avoin ja vilpitön, eikä hän ole vielä muodostanut mielipiteitä ympäröivästä maailmasta ja siellä elävistä ihmisistä tai heidän ominaisuuksistaan. Yksilö oppii pienestä pitäen yhteiskunnassa vallitsevia normeja, ja kasvaessaan lapsi sitoutuu noudattamaan yleisesti hyväksytyjä sääntöjä ja normeja riippumatta siitä, ovatko ne yhdenvertaisia kaikkia ihmisiä kohtaan. Pienellä lapsella ei ole vielä kykyä kyseenalaistaa asioita, joita aikuiset hänelle kertovat.

Voidaankin pohtia, millainen oikeastaan on tavallinen ihminen, ja millaista käytöstä pidämme normaalina. Tavallisuuden ja normaaliuden määritelmät ovat kehittyneet ja muokkautuneet ajan saatossa. Esimerkiksi vuonna 2006 Suomeen valittiin ensimmäinen naispresidentti, ja tuolloin muutosta pidettiin naisten ja miesten tasa-arvon kannalta merkittävänä askeleena. Vuonna 2015 koko Euroopan oli sopeuduttava väestörakenteen muutokseen, kun suuret joukot ihmisiä moninaisista kulttuureista pakenivat kotimaistaan hakemaan turvapaikkaa. Lisäksi vuonna 2017 Suomessa tehty lakimuutos mahdollisti samaa sukupuolta oleville pareille oikeuden solmia avioliiton, mikä teki seksuaalivähemmistöihin kuuluvat ihmiset näkyvämmäksi osaksi yhteiskuntaamme. Kunkin ajanjakson

mukaiset normit ja yhteiskunnalliset tapahtumat muokkaavat lasten käsityksiä maailmasta ja siitä, mitä kulloinkin pidetään normaalina ja tavallisena.

Suomalainen yhteiskunta onkin tasa-arvoisempi kuin koskaan, ja moninaisuus näyttäytyy päivittäin myös varhaiskasvatuksen arjessa. Tasa-arvoinen varhaiskasvatus on tärkeässä roolissa juuri pienten lasten kasvun ja kehityksen monipuolistajana, ja sillä on osaltaan valtaa vaikuttaa lapselle kehittyviin asenteisiin ja arvomaailmaan. Varhaiskasvatuksen kautta voidaan edistää myös lasten käsityksiä ihmisten erilaisuudesta ja yhdenvertaisuudesta.

Ihmisten tasa-arvo ja siihen liittyvät epäkohdat puhuttavat tämän päivän mediassa, ja pidämmekin opinnäytetyömme aihetta ajankohtaisena, sillä monet moninaisuuteen liittyvät teemat ovat usein yhteiskunnallisen keskustelun kohteena. Tässä opinnäytetyössä tutkimme lasten olemassa olevia käsityksiä ihmisten moninaisuudesta neljän eri teeman kautta. Käsiteltävät teemat olivat sukupuolen, seksuaalisuuden, perheiden ja kulttuuristen tapojen moninaisuus. Koimme tarpeelliseksi myös luoda opinnäytetyön ohessa leikkipaketin varhaiskasvattajien työn tueksi. Paketti sisältää luovia menetelmiä ja keskusteluohjeita siitä, kuinka kasvattajat voivat yhdessä lasten kanssa ihmetellä esimerkiksi tyttöjen ja poikien eroavaisuuksia, samaa sukupuolta olevien ihmisten välistä ihastumista, maahanmuuttaja- ja yksinhuoltajaperheitä sekä suomalaisia perinteitä. Tämän opinnäytetyön myötä toivomme, että voimme lisätä lasten parissa työskentelevien aikuisten tietoisuutta moninaisuudesta ja tukea käytännön varhaiskasvatusta niin päiväkodeissa kuin kotona perheiden arjessa.

2 TASA-ARVOKASVATUS JA MONINAISUUS OSANA VARHAISKASVATUSTA

Yksi varhaiskasvatuksen keskeisistä tehtävistä on edistää lasten välistä tasa-arvoa, parantaa ihmisten moninaisuuden kunnioittamista sekä näin ennaltaehkäistä kiusaamista ja syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksen tulee olla katsomuksellisesti sitoutumatonta, ja nykylasten kasvaessa moninaisessa yhteiskunnassa korostuu myös ammattilaisten osaaminen avoimen ja rakentavan vuorovaikutuksen sekä yhdenvertaisuuden toteuttamiseen päiväkodin arjessa. Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutuminen on kirjattu varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin, ja se velvoittaa ammattilaisia toteuttamaan tasa-arvokasvatusta osana varhaiskasvatuksen arkipäivän toimintaa (Opetushallitus 2018, 21).

Tasa-arvokasvatuksella viitataan yleensä sukupuolten väliseen tasa-arvon toteutumiseen eri kasvatustilanteissa (Opetus- ja kulttuuriministeriö n.d., Tasa-arvoinen varhaiskasvatus). Ihmisten moninaisuuden määritellään tarkoittavan, että jokaisella ihmisellä on lukemattomia ominaisuuksia, jotka tekevät jokaisesta erityislaatuisen. Nämä ominaisuudet voivat liittyä esimerkiksi ”sukupuoleen, seksuaalisuuteen, sosio-ekonomiseen asemaan, ikään, fyysisiin ominaisuuksiin, vammaisuuteen, ulkonäköön, uskontoon, kieleen, kulttuurieroihin, etnisiin piirteisiin, poliittisiin näkemyksiin tai erilaisiin ideologioihin ja vakaumuksiin”. (Kulttuurikaikille 2019, Mitä on moninaisuus.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja sieltä kumpuavat arvot, jotka liittyvät tasa-arvon ja moninaisuuden kunnioittamiseen sekä toimintakulttuuriin, pohjaavat kaikki varhaiskasvatuslain periaatteisiin (Opetushallitus 2018, 21). Varhaiskasvatuslain (2018/540 §3) tavoitteena onkin antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen. Meidät on velvoitettu toimimaan myös yhdenvertaisuuslain mukaisesti. Yhdenvertaisuuslain tarkoituksena on syrjinnän kieltäminen. Sen mukaan ”ketään ei saa syrjiä iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella”. (2014/1325 §8)

Varhaiskasvatuksessa moninaisuus näkyy lapsiryhmissä, joissa lapset ovat erilaisia yksilöitä esimerkiksi iän, perhetaustan, sukupuolen kokemuksen, omien kykyjen, äidinkielen, kulttuurin, seksuaalisen kehityksen ja terveydentilan perusteella (Koivula, Siippainen & Eerola-Pennanen 2017, 195–196). Lapsilla on oikeus tasavertaisen kasvatuksen lisäksi tietoon ja opetukseen tasa-arvosta ja ihmisten moninaisuudesta, sillä lapset havaitsevat ympäristössään eroavaisuuksia ja tekevät havaintoja toisistaan sekä vertaavat itseään muihin (Koivula ym. 2017, 196). Aivotutkimukset osoittavat, että lapsen tunnetaitojen sekä sosiaalisten taitojen oppimisen tärkein ajanjakso on syntymästä 12 ikävuoteen saakka. Siksi pienen lapsen on helppo oppia, että kaikki ihmiset ovat sekä samanlaisia että erilaisia monilla eri tavoilla. (Abdullah 2009, 161.) Tasa-arvokasvatuksen rinnalla tulisikin puhua moninaisuuskasvatuksesta, jossa lasten kanssa tarkastellaan suunnitelmallisesti moninaisuuden eri teemoja ja puretaan aktiivisesti yhteiskunnan normeja (Globaalikasvatus 2016, Moninaisuus). Lapset tarvitsevat siis käytännön tasa-arvokasvatusta, eli ohjattuja ryhmäleikkejä, joiden kautta lapsilla on mahdollisuus jo varhain kuulla esimerkiksi seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuudesta ja saada tukea omille havainnoilleen (Cacciatore 2007, 98–99).

Jotta varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri kehittyisi aidosti moninaisuutta kunnioittavaan suuntaan, henkilökunnan on tärkeää keskustella esimerkiksi erilaisuuteen ja vähemmistöihin liittyvistä arvoista. Omia toimintatapoja ja asenteita on hyvä pohtia kriittisesti ja tietoisesti, jotta kasvattajan on mahdollista rikkoa vallitsevia stereotyyppisiä oletuksia ja käytäntöjä. (Opetushallitus 2018, 30.) Moninaisuutta tulisikin tarkastella ensin kokonaisvaltaisesti tunnistuen omaa toimintaa ohjaavat käytösmallit. On muistettava, että kasvatuksen tavoitteena on kuitenkin yhdenvertaisuus, ei suvaitsevaisuus. Varhaiskasvattaja saattaa ajatella suvaitsevaisuuden toteutuvan arjessa automaattisesti, mutta tulisikin miettiä, riittääkö suvaitseminen. Ketkä yhteiskunnassamme ovat siinä asemassa, että voivat suvaita muita? Ketkä taas ovat suvaitsemisen kohteina? (Globaalikasvatus 2016, Miten kasvattaa yhdenvertaisiksi...) Suvaitsevaisuus on käsitteenä ongelmallinen, sillä se sisältää aina valta-asetelman, jossa tietyillä ihmisillä on valta suvaita muita (Suortamo, Tainio, Ikävalko, Palmu & Tani 2010, 124). Tämän takia tulee keskittyä pelkän suvaitsemisen sijaan aitoon yhdenvertaisuuden toteutumiseen, joka ei sisällä valtasuhteita toisiin ihmisiin (Koulu maailmaa muuttamaan n.d., Moni-

naisuus ja yhdenvertaisuus). Onneksi myös nykyisessä varhaiskasvatussuunnitelmassa tavoite yhdenvertaisuudesta on syrjäyttänyt suvaitsevaisuuden (Opetushallitus 2018, 30).

Myös sosiaalialan kompetenssit velvoittavat varhaiskasvatuksen piirissä työskenteleviä sosionomeja edistämään kaikkien lasten tasa-arvoa sekä pyrkivät syrjinnän ehkäisemiseen yhteiskunnan, yhteisön ja yksilön näkökulmasta (Sosiaalialan kompetenssit, 2019). Olisikin hyvä, että varhaiskasvattajat miettivät oman työtiimin kesken, miten tasa-arvoon ja moninaisuuteen liittyviä teemoja käsitellään ikätasoisesti ja läpileikkaavasti lasten kanssa yksilö- ja ryhmätasolla, sekä samalla syrjintää ja kiusaamista ennaltaehkäisevällä tavalla. Parhaimmillaan tasa-arvoinen varhaiskasvatus toteutuukin moninaisuuskasvatuksena, "jossa lapsille esitetään maailma niin moninaisena kuin se on". (Suortamo ym. 2010, 129.) Ihmisten moninaisuuden ollessa kuitenkin todella laaja käsite, olemme tässä opinäytetyössä rajanneet moninaisuuden käsittelyn neljään eri osa-alueeseen: sukupuolen, seksuaalisuuden, perheiden ja kulttuuristen tapojen moninaisuus. Seuraavissa luvuissa esittelemme laajemmin teoreettista viitekehystä liittyen lapsen seksuaalikasvatukseen, sukupuolisensitiivisyyteen, erilaisiin perhemuotoihin sekä lapsen kulttuurikasvatukseen.

3 LAPSEN SEKSUAALIKASVATUS

3.1 Seksuaalisuuden määritelmä ja lapsen seksuaalikasvattajat

Ihminen on seksuaalinen olento syntymästään saakka, ja seksuaalisuus kehittyy muun kehityksen mukana läpi elämän (Terveystieteiden tutkimuskeskus, 2018, Seksuaalikasvatus). Ihmisen seksuaalisuus muodostuu monista kehityksen osa-alueista, joita ovat esimerkiksi seksuaalinen suuntautuminen, mielihyvä, sukupuoli, sukupuoli-identiteetti, sukupuoliroolit ja seksuaaliset kokemukset. Alle kouluikäisen lapsen seksuaalisuus poikkeaa aikuisen seksuaalisuudesta monin eri tavoin. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2010, 16, 34.) Pienen lapsen seksuaalisuus on oman kehon ihastelua, tykkäämistä ja läheisyyttä, sukupuoli-identiteetin omaksumista sekä tutustumista oman kehon tuntemuksiin. Onkin tärkeää muistaa, että vain aikuisten seksuaalisuuteen liittyy esimerkiksi käsitteet seksiakti ja lisääntyminen. Vaikka lapsen seksuaalisuus aiheuttaa usein kasvattajissa hämmennystä, on seksuaalikasvatus tärkeä osa tasapainoiseksi aikuiseksi varttumista. Lapselle on tärkeää antaa tietoa seksuaalisuuden eri osa-alueista ikätasoon sopivalla tavalla. (Väestöliitto 2019, Kehotunnekasvatus.)

Nykyäänkin osalle kasvattajista lapsen seksuaalisuus on vieraan tuntuinen ja kaukainen asia, mikä voi juontaa juurensa aikuisten itse kokemaan lapsuuteen ja olemattomaan seksuaalikasvatukseen. Monen sukupolven ajan seksuaalisuuteen liittyvistä asioista on vaiettu, koska on mahdollisesti ajateltu sen suojelevan lasten viattomuutta ja odotettu, että yksilö oppii seksuaalisuutensa itse aikuisena. (Cacciatore 2007, 19.) Riippumatta siitä, saako lapsi virallista seksuaalikasvatusta, lapsi haalii huomaamatta vähitellen tietoa seksuaalisuudesta ja siihen liittyvistä uskomuksista ja merkityksistä eri puolilta ympäristöstään (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016, 30).

Seksuaalikasvatusta tapahtuu sekä virallisten että epävirallisten lähteiden kautta. Epävirallisia seksuaalikasvattajia lapselle voivat olla esimerkiksi kaverit ja heidän isosisaruksensa, sosiaalinen media, lehdet sekä vanhemmat, kun taas virallisina seksuaalikasvattajina toimivat varhaiskasvatuksen ja peruskoulun työntekijät.

(Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2019, Seksuaalikasvatus.) Kasvattajan ei kannata jäädä odottamaan ”oikeaa hetkeä” puhua, tai että lapsi itse kysyisi aikuiselta seksuaalisuuteen liittyvistä asioista. Lapsi on saattanut vaistota ympäristöstään, ettei seksuaalisuuteen liittyvistä aiheista puhuminen olisi sopivaa, joten ei hämmennyksen tai häpeän vuoksi ota mietityttäviä asioita puheeksi aikuisen kanssa. (Cacciatore 2007, 122.)

3.2 Lapsen käsitykset kaveruudesta ja rakkaudesta

Jo alle vuoden ikäinen lapsi kokee ensimmäiset rakkauden tunteensa. Esimerkiksi jo vastasyntynyt rakastuu hoivaajaansa, vaikka lapsen ja aikuisen välinen rakkauden tunne ei ole millään tavalla eroottista. (Cacciatore 2007, 256.) Alle kouluikäisellä lapsella erilaiset rakkauden ja ihastumisen kokemukset tuntuvat vahvoina. Lapsi voi kohdistaa rakkautensa ympärillään oleviin ihmisiin, leluihin tai eläimiin. Rakkauden tunteille etsitään turvallista kohdetta, ja ympäristöstä otetaan mallia, kuinka rakkautta kuuluu osoittaa muille. Kasvattajan on tärkeää tukea lapsen tunnekokemusta siitä, että hänen rakkauden tunteensa on myönteinen ja oikeanlainen. Lapsi havaitsee ympärillään olevien ihmisten läheisyyden ja rakkaussuhteet, ja saattaa itsekkin alkaa leikkiä naimisiinmenoa tai perhe- ja parisuhdeleikkejä. Pienelle lapselle on tavallista, että hän rakastuu tai ihastuu johonkin turvalliseen ja tuttuun aikuiseen, esimerkiksi isään tai äitiin. (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010, 26–28.)

Lapsi pohtii myös tykkäämisen ja kaveruuden, ihastuksen ja rakkauden eroja. Lapsen ihastuksen kohteen sukupuolella ei yleensä ole lapselle merkitystä. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016, 123.) Lapsi on mielellään rakkautensa kohteen lähellä, ja tahtoo tämän aikuisen syliin tai halaukseen. Lapsi ymmärtää, että esimerkiksi halaaminen ja muut hellyydenosoitukset liittyvät rakkaussuhteeseen, ja saattaa siksi olla mustasukkainen omien vanhempiansa välisestä läheisyydestä. (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010, 26–28.) WHO:n seksuaalikasvatuksen standardien mukaan 4-6-vuotiaalle lapselle kuuluukin opettaa rakkauden tunteiden eri tyypeistä sekä erilaisista ihmissuhteista, kuten samaa sukupuolta olevien ihmisten välisistä suhteista ja rakkaudesta (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2010, 39, 41–42).

Pienen lapsen haaveilut naimisiinmenosta tai avioliittosuunnitelmista eivät välttämättä liity lapsen tulevaisuuden seksuaaliseen suuntautumiseen, mutta jo tässä iässä lapselle on hyvä osoittaa, että ihmiset voivat ihastua ja rakastua sekä vastakkaiseen että samaan sukupuoleen, ja että lapsella on oikeus ihastua kumpaan sukupuoleen tahansa (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010, 29). Ihmisoikeusjärjestö Seta ry:n mukaan ihmiset hahmottavat oman seksuaalisen suuntautumisensa hyvin eri ikäisinä, ja nykyiset tutkimukset osoittavat, että monet seksuaalivähemmistöön kuuluvat ihmiset ovat jo lapsena tunnistaneeet itsessään seksuaalisuuden moninaisuuden piirteitä (Seta ry, n.d., Seksuaalinen suuntautuminen).

Yhteiskunnassamme vallitsevat yhä vahvoina heteronormatiiviset ajatusmallit, jotka voivat muodostua haasteeksi lapsen myönteisen minäkuvan kehittymiselle (Suortamo ym. 2010, 118). Heteronormatiivisuus tarkoittaa normia, jossa heteroseksuaalisuus tunnustetaan muita seksuaalisia suuntautumisia luonnollisempaan ja toivotumpaan muotona (Seta ry 2019, Sateenkaarisanasto). Jokaisen kasvattajan olisikin hyvä tarkastella kriittisesti omaa päivittäistä kielenkäyttöään, kasvatustapaansa ja toimintaansa ja miettiä, kuinka heteronormatiivisia ne ovat. Tärkeintä on, että kasvattaja osaa suhtautua eri vähemmistöihin hyväksyvästi ja antaa lapsille mahdollisuuden tiedostaa, että rakkaus voi olla monenlaista. (Suortamo ym. 2010, 118, 126.) Esimerkiksi päiväkodissa ilmenevissä lasten välisissä ihastumisissa ei tulisi heti olettaa, että tyttölapset olisivat automaattisesti ihastuneita vain poikalapsiin ja päinvastoin.

3.3 Lapsen sukupuolen moninaisuus ja identiteetti

Ihmisen seksuaalisuuteen sisältyy myös sukupuolen kokemus ja sukupuoli-identiteetti. Vastasyntyneen vauvan sukupuoli määritellään heti synnytyssairaalassa sukuelinten perusteella tytöksi tai pojaksi, ja monesti lapsen sukupuoli halutaan selvittää jo raskausaikana. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016, 147.) Toisen ja kolmannen ikävuoden aikana lapsi pohtii sukupuolten välisiä fyysisiä eroavaisuuksia ja vertailee omaa kehoaan toisten lasten kehoon (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2010, 23). Biologisen sukupuolen määrittäminen syntymässä ei kuitenkaan aina ole mahdollista. Suomessa syntyy vuosittain parikymmentä vauvaa,

jotka määritellään intersukupuolisiksi. Näillä vauvoilla fyysiset sukuelimet eivät edusta selkeästi tytön tai pojan sukupuolta. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016, 155.) Seta ry:n mukaan ”ihmisyyteen kuuluu laaja kirjo erilaista sukupuolen kokemista ja ilmaisua sekä kehollisia sukupuolipiirteitä,” eikä sukupuoli siis ole jaettavissa vain kahteen juridiseen sukupuoleen, vaan sukupuolen ilmeneminen on moninaista (Seta ry n.d., Sukupuolen moninaisuus).

Lapset alkavat siis muodostaa käsityksiä sukupuolista jo kahden vuoden iässä, ja kolmen vuoden ikäiselle lapselle alkaa kehittyä sukupuoli-identiteetti, eli lapsen oma sisäinen kokemus sukupuolestaan (Dimensions of Early Childhood 2011, 11). Lapsi voi kokea olevansa poika tai tyttö, jotain siltä väliltä tai ei kumpaakaan juridisista sukupuolista (Seta ry n.d., Sukupuolen moninaisuus lapsuudessa). Pienen lapsen alkaessa käsittää naiseuden ja miehuuden, tyttöyden ja poikuuden välisiä eroja hän ryhtyy vertaamaan itseään muihin ihmisiin. Vertailemalla lapsi kehittää stereotypioita, joiden avulla lapsi pyrkii käyttäytymään omalta sukupuoleltaan vaaditulla tavalla. (Dimensions of Early Childhood 2011, 11.) WHO:n seksuaalikasvatuksen standardien mukaan jo pienelle lapselle tulee opettaa sukupuolten välisiä eroja, kaikkien kehon osien tehtävistä sekä tukea lasta myönteisen minäkuvan ja sukupuoli-identiteetin kehittymiseen (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2010, 41–42). Jo pieni lapsi voi kokea, että hänen biologinen sukupuolensa ei tunnu hänelle oikealta. Jos lapsen kokemus vastakkaisen sukupuoleen samaistumisesta säilyy nuoruuteen ja aikuisikään saakka, voidaan puhua transsukupuolisuudesta. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016, 156.)

Aikuista voi hämmentää, jos lapsi ei sovikaan syntymässä määritettyyn sukupuoleen. Lapset voivat myös haluta kokeilla eri sukupuolia leikin kautta, tai toivoa muuttuvansa pojasta tytöksi. Kasvattajan on tärkeää tuoda esille, että kaikenlaisista sukupuoleen liittyvistä asioista saa puhua, ja että lapsi on hyväksytty kaikine ajatuksineen. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016, 127.) Vaikka sukupuoli-identiteetti ei olisi vielä täysin kehittynyt, lapsen myönteistä minäkuvaa tukee parhaiten kunnioittava suhtautuminen lapsen sen hetkiseen kokemukseen omasta sukupuolestaan (Seta ry n.d., Sukupuolen moninaisuus lapsuudessa).

3.4 Sukupuolisensitiivisyys ja sukupuoliroolit

Lapsen sukupuolesta tehdyt tulkinnot ja odotukset muodostavat yhä rajoja lapsen elinympäristössä. Päiväkodissa lapsia kasvatetaan edelleen helposti vain tytöiksi ja pojiksi, ja sukupuolensa perusteella heiltä myös odotetaan erilaista käyttäytymistä ja kehitystä. (Koivula ym. 2017, 209–210.) Uusimmassa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuitenkin todetaan kasvatuksen olevan sukupuolisensitiivistä (Opetushallitus 2018, 30). Sukupuolisensitiivisyydellä eli sukupuolitietoisuudella tarkoitetaan eri sukupuoliin liitettyjen oletusten tunnistamista arkisessa toiminnassa ja puheessa, sukupuolistereotyyppien kriittistä tarkastelua sekä tietoisuutta sukupuolen moninaisuudesta (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2018, Sanasto).

Varhaiskasvatuksen työntekijöiden olisi erityisen tärkeää ymmärtää sukupuolistereotyyppien vaikutukset esimerkiksi jo alle vuoden ikäisillä lapsilla (Dimensions of Early Childhood 2011, 11). Ammattikasvattajille sukupuolisensitiivisyyden ja sukupuolineutraaliuden käsitteet voivat aiheuttaa hämmennystä, ja he saattavatkin tulla huomaamattaan vahvistaneeksi perinteisiä sukupuolirooleja. Kasvattajien olisi hyvä tiedostaa, että sukupuolineutraalius merkitsee ”kaikille sukupuolille soveltuvaa”, kuten esimerkiksi sukupuolineutraaleja wc-tiloja. Käsite voi käytännössä myös näyttäytyä sukupuolisokeutena, eli että sukupuolen merkitystä ei haluta ajatella eikä tunnustaa. (World of management n.d., Tasa-arvosanasto; Terveystieteiden tutkimuskeskus 2018, Sanasto.)

Sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toteuttaminen on kuitenkin merkityksellistä lapsen itsemääräämisoikeuden toteutumisen kannalta. Kasvattaja on lapseen nähden aina valta-asemassa, ja pystyy omalla toiminnallaan rajoittamaan lapsen sukupuolen kokemusta ja pakottamaan lapsen kuulumaan jompaankumpaan juridiseen sukupuoleen. Jos kasvattaja ei toimi sukupuolitietoisella tavalla, päiväkotiympäristö voi muodostua ahdistavaksi paikaksi esimerkiksi pitkähiuksiselle pojalle, mustiin vaatteisiin pukeutuneelle tytölle tai intersukupuoliselle lapselle. Kasvu- ja elinympäristön sukupuolen kokemusta rajoittavat toimintatavat ovat tutkimusten mukaan haitallisia lapsille ja voivat lisätä kiusaamisriskiä. Tutkimuksissa kiusaamisen on havaittu olevan usein sukupuolittunutta ja kohdistuvan lapsiin, jotka eivät

noudata perinteisiä feminiinisyyden tai maskuliinisuuden vaatimuksia. (Alasaari 2013, 17–19.)

Lapset oppivat aikuisilta havainnoimalla, millaista toimintaa heiltä odotetaan ja millaiset leikit koetaan sopivina. Aikuiset myös valitsevat kasvatuksessa käytettävät kirjat, kuvat ja laulut, ja olisikin hyvä tiedostaa, millaisia malleja käytetyt materiaalit lapsille antavat, sekä palvelevatko käytetyt menetelmät jokaista moninaista lasta. Perinteisiä sukupuolirooleja tulisikin murtaa kehittämällä esimerkiksi päiväkodin toimintatapoja. Aidosti sukupuolisensitiivinen varhaiskasvatus voi toteutua arjen käytännöissä, kasvattajien puheissa ja käytetyissä sanavalinnoissa. (Koivula ym. 2017, 210–211; Ingman-Friberg & Cacciatore 2016, 151, 154.)

Lapsilla on monenlaisia tapoja ilmentää persoonaansa ja toteuttaa omia kiinnostuksen kohteitaan. Kasvattajan on tärkeää pohtia, millaisia tunteita itsessä herättää esimerkiksi poikaoletettujen lasten kynsien lakkaaminen tai prinsessaleikit. Tyttöoletettu lapsi voi haluta osallistua myös sotaleikkeihin tai kiipeilyyn, ja poikaoletettua lasta voi kiinnostaa kotileikki ja vauvojen hoivaaminen. Yhtä hyvin myös poika voi olla kiinnostunut vain tekniikasta ja tyttö haluta pukeutua vain pitsiin ja tylliin. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016, 152–154.) Sukupuolisensitiiviseen kasvatukseen sisältyy, että myös cis-sukupuoliset lapset saavat ilmaista omaa sukupuoltaan parhaaksi kokemallaan tavalla. Cis-etuliitteellä tarkoitetaan henkilöä, joka kokee syntymässä määritellyn sukupuolensa itselleen oikeaksi ja yleensä ilmaisee sukupuoltaan sen mukaisesti. Enemmistö ihmisistä on cis-sukupuolisia. (Seta ry n.d., Sateenkaarisanasto.) Kasvattajan on tärkeintä arvostaa ja tukea kaikenlaisia lasten tapoja ilmentää sukupuolen kokemustaan. Aikuinen voikin parhaimmillaan toimia lapsiryhmässä sukupuolisensitiivisesti kannustavana roolimallina ja sukupuoliroolien aktiivisena kyseenalaistajana. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016, 152–154.)

3.5 Seksuaalikasvatuksen toteutuminen varhaiskasvatussuunnitelmassa

Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelman mukaan varhaiskasvatuksessa toteutettavan seksuaalikasvatuksen tu-

lisi tukea ja edistää lapsen myönteistä itsetuntoa, ihmissuhteiden luomista ja toisten ihmisten kunnioittamista. Kasvatuksen tulisi myös huomioida lasten sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuus, eikä kasvattajan tulisi tehdä valmiita oletuksia lapsen tai nuoren sukupuolesta tai seksuaalisuudesta. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2016, 46.)

Tuoreimmasta opetushallituksen varhaiskasvatussuunnitelman perusteista (2018) ei kuitenkaan löydy varsinaisesti mainintaa lasten seksuaalikasvatuksesta. Aihetta sivutaan suunnitelman muutamassa kohdassa, kun puhutaan esimerkiksi hygieniaan sekä tunteiden tunnistamiseen liittyvien taitojen opettelusta sekä oman ja toisten kehon kunnioittamisesta ja suojelemisesta (Opetushallitus 2018, 25–26). Lisäksi myönteisen kosketuksen ja läheisyyden merkitys mainitaan lyhyesti varhaiskasvatuksen pedagogisista menetelmistä kertovassa kappaleessa (Opetushallitus 2018, 23). Voidaankin miettiä, tulisiko lapsen seksuaalikasvatuksen piirteisiin keskittyvä osio lisätä tulevaisuudessa varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin.

Kuitenkin sukupuolten välistä tasa-arvoa ja sukupuolisensitiivisyyttä varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018) korostetaan eri näkökulmista. Suunnitelmassa painotetaan ammattilaisten sensitiivisyyttä tukea lasten omia leikkitoiveita, rikkoa perinteisiä sukupuoleen liittyviä stereotypioita päiväkodin arjessa sekä opettaa lapsille sukupuolten moninaisuudesta. Henkilökunnan tulisi suunnitelman mukaan myös rohkaista lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen liittyviä odotuksia. (Opetushallitus 2018, 30, 33, 45.) Varhaiskasvatussuunnitelma tuo kuitenkin esille, että aikuiset ja lapset toteuttavat arjessa huomaamattaan perinteisiä sukupuolittuneita stereotypioita, ja työyhteisöjen toivotaankin alkavan kyseenalaistaa ja tarkastella sukupuolirooleihin liittyviä asenteita (Koivula ym. 2017, 210–211).

4 MONINAISET PERHEET VARHAISKASVATUKSESSA

4.1 Perheen määritelmän laajeneminen

Lapsi kasvaa ja kehittyy monenlaisten ihmisten ja ympäristöjen keskellä, joista perhe on yksi tärkeimmistä ja keskeisimmässä osassa lapsen elämässä. Nykyään perinteisen ydinperhemallin rinnalle hyväksytään monenlaisia perheitä ja siksi perheiden moninaisuus on hyvin laaja käsite. On olemassa erilaisia perheitä, joiden määritelmät muuttuvat ajan ja kulttuurin edetessä. Esimerkiksi sateenkaariperheistä ei puhuttu vielä 1940-luvulla, ja nykyiset perhemuotojen määrittelyt saattavat muuttua vuosikymmenten aikana. Perheitä siis syntyy, kehittyy ja rakentuu uudelleen koko ajan. (Järvinen, Laine & Hellman-Suominen 2013, 12; Koivula ym. 2017, 75–76.)

Tilastokeskuksen mukaan Suomessa oli vuoden 2018 lopussa 1 469 000 perhettä, ja lapsiperheisiin kuului 38% Suomen väestöstä (Tilastokeskus 2019, Perheiden määrä jatkanut laskuaan). Noin kolmasosa kaikista Suomessa elävistä perheistä ei vastaa perinteistä käsitystä ydinperheestä. Perheitä ei siis enää voida tarkastella vain yhden yksiselitteisen määrittelyn mukaan. Perheet yleensä itse tiedostavat kuuluvansa vähemmistöön ja saattavat pelätä syrjinnän kohteeksi joutumista. Perheille onkin tärkeää tulla aidosti nähdyksi ja kuulluksi, ja ettei heistä tehdä valmiita oletuksia. Ammattilaisen on esimerkiksi parempi kysyä vanhemmalta suoraan “keitä perheeseen kuuluu” kuin “onko miehesi tulossa paikalle”. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2019, Monimuotoiset perheet; Jämsä 2008, 184.)

Moninaisten perheiden kirjon ollessa hyvin laaja, tässä opinnäytetyössä moninaisten perheiden käsittely on rajattu viiteen eri perhemuotoon (taulukko 1). Nämä perhemuodot ovat yksinhuoltajaperhe, adoptioperhe, sateenkaariperhe, uusperhe sekä maahanmuuttajaperhe. Alla olevasta taulukosta löytyy määritelmät kaikista käsittelemistämme perheistä.

Taulukko 1. Perhemuotojen määrittelyä

Yksinhuoltajaperhe	Adoptioperhe	Sateenkaariperhe
Perheessä toinen vanhemmista elää lasten kanssa yksin, mutta lapset voivat tavat toista vanhempaansa esim. tämän kotona (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2019, Yhden vanhemman perhe).	Perheessä on ainakin yksi huoltaja ja hänellä on lapsi, joka on adoptoitu eli adoptiovanhempi on ottanut lapsen pysyvästi ja juridisesti omaksi lapsekseen (Järvinen ym. 2013, 13).	Perhe, jossa yksi tai useampi vanhemmista kuuluu seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön, ja heillä on yhdessä lapsia (Sateenkaariperheet ry n.d., Mikä sateenkaariperhe).
Uusperhe	Maahanmuuttajaperhe	
Perheeseen kuuluu kaksi aikuista, joista ainakin toisella on lapsia aiemmasta liitosta, jotka ovat mukana vanhempien solmiessa parisuhdetta (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2019, Uusperhe).	Perhe muodostuu ulkomaalaisesta perheestä, joka on muuttanut Suomeen ja aikoo asua täällä pidempään (Väestöliitto 2019, Maahanmuuttajat).	

4.2 Perhemuodot näkyvämmiksi kasvatustilanteissa

Oli perhe sitten millainen tahansa, ammattilaisten tulisi yhdessä perheenjäsenten kanssa pyrkiä miettimään ensisijaisesti lapsen etua sekä turvaamaan kasvua ja kehitystä. Varhaiskasvatuksen yksi päätehtävistä on tukea huoltajia kasvatustyössä ja suhtautua avoimesti ja kunnioittavasti moninaisiin perheisiin. Varhaiskasvatuksessa lapsen suhdetta omaan perheeseen vahvistetaan niin, että lapsi voi kokea oman perheensä olevan arvokas ja tärkeä. (Opetushallitus 2018, 16, 21.) Toisinaan kuitenkin varhaiskasvatuksen ammattilaiset ovat epävarmoja siitä, kuinka moninaisiin perheisiin tulisi suhtautua, jos esimerkiksi omassa lapsiryhmässä ei ole aikaisemmin ollut esimerkiksi sateenkaariperheen lasta (Jämsä 2008, 184).

Varhaiskasvatuksessa usein tiedostamatta opetetaan satukirjojen, tarinoiden ja kuvituksen kautta, että lapsilta odotetaan tulevaisuudessa heteroseksuaalisen

ydinperheen perustamista (Suortamo ym. 2010, 92–93). Varhaiskasvattajien tulisi kiinnittää huomiota, että opetukseen valitaan tasapuolisesti materiaaleja kaikkiin moninaisiin perheisiin liittyen. Yhdenvertaisuutta edistävät materiaalit tukisivat kaikkia varhaiskasvatuksen lapsia. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016, 151, 154.) Moninaisista perhemuodoista tuleekin keskustella ja opettaa lapsille suunnitelmallisesti riippumatta siitä, onko kyseisessä päiväkotiryhmässä lapsia kaikista mahdollisista erilaisista perheistä (Opetushallitus 2018, 34, 45). Näin ennaltaehkäistään mahdollista kiusatuksi tai syrjityksi tuleamista, kun kaikenlaisista perhemuodoista keskustellaan avoimesti, eivätkä ne jäisi kummastuttaviksi tai vaietuiksi aiheiksi lapsille (Väestöliitto 2019, Monenlaiset perheet).

4.3 Perheen merkitys lapselle

Perhe onkin lapselle kaikki kaikessa, ja lapsi näkee itsensä perheen kautta, eli perheen merkitys osana lapsen identiteetin kehitystä on todella merkittävä. Jos lapsen perhettä ei kunnioiteta tai sitä väheksytään, myös lapsi tuntee itsensä näkymättömäksi ja huonommaksi kuin muut. (Jämsä 2008, 189.) Lapsen perheidentiteettiä tulisi alkaa tukea varhaisessa vaiheessa, sillä lapselle syntyy jo varhain ajatus siitä, millainen perhe tai vanhempi on ”oikeanlainen”, ja sitä voi olla hankala muuttaa myöhemmin (Väestöliitto 2019, Monenlaiset perheet).

Erilaisten virallisten määrittelyjen lisäksi lapsi itse saattaa kokea oman perheensä sisällön erilaiseksi kuin jos asiaa kysyttäisiin esimerkiksi perheen vanhemmilta (Koivula ym. 2017, 76). Lapset voivat kertoa perheeseensä kuuluvan esimerkiksi lemmikit, kun taas vanhemmat saattavat laskea isovanhemmat kuuluvan osaksi perhettä. Näin tapahtuu, kun lapsi tutustuu muihin ihmisiin ja tarkkailee ympäristöään, minkä perusteella lapselle syntyy tunne siitä, lukeeko lapsi jonkun ihmisen perheenjäsenekseen vai ei. (Koivula ym. 2017, 77.) Lapsen kokemukseen voi myös vaikuttaa ympärillä olevien aikuisten suhtautuminen hänen perheeseensä (Opetushallitus 2018, 21). Lapsi kokee perheen, ja sen myötä kodin paikkana, jossa on turvallinen olo ja missä hänestä välitetään. Vanhempien tehtävä perheessä onkin olla herkkiä lapsen tarpeille ja vahvistaa lapsen turvallisuuden tunnetta hellän ja rakastavan läsnäolon avulla. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 21.)

On huomioitava, että vanhempia ja koko perhettä koskevat elämäntapahtumat vaikuttavat myös lapseen (Järvinen ym. 2013, 14). Esimerkiksi vanhempien ero ja ydinperheen muuttuminen yksinhuoltajaperheeksi tai sateenkaariperheissä uuden samaa sukupuolta olevan kumppanin löytyminen voi olla lapsen perheidenteettiä koetteleva tekijä. Silloin jokainen perheenjäsen on jonkinlaisen tuen tarpeessa ja kasvatustieteen ammattilaiset voivat olla osaltaan auttamassa perheidenteetin korjaamisessa erilaisin keinoin. Esimerkiksi erilaiset perheen yhteiset harrastukset voivat toimia avaimena eheän perhesuhteen muodostamisessa uudelleen. (Jämsä 2008, 190.) Tällaisissa muutoksissa lapsen elämässä olevat erilaiset tahot, kuten varhaiskasvatus ja siellä luodut ihmissuhteet voivat parhaimmillaan toimia perheiden sosiaalisena ja emotionaalisena tukena jokapäiväisessä arjessa (Koivula ym. 2017, 82–83). Parasta olisi, että perheitä kunnioitetaan ja kasvatuskumppanuutta rakennetaan perheen oman tarinan pohjalta (Jämsä 2008, 184). Loppujen lopuksi perhe on lapselle kaikki kaikessa, eivätkä erilaiset määritelmät muuta lapsen rakkautta perheeseensä.

5 KULTTUURINEN MONINAISUUS VARHAISKASVATUKSESSA

5.1 Lapsen kulttuuri-identiteetin tukeminen

Kulttuurien moninaisuus on tullut nykypäivänä yhä näkyvämmäksi osaksi varhaiskasvatuksen arkea, ja kunnioittavien vuorovaikutustaitojen sekä erilaisten kulttuurien tuntemisen merkitys lisääntyy kasvatustyössä. Monikulttuurisiin päiväkotiryhmiin voi kuulua äidinkieleltään, uskonnoiltaan ja kulttuuritaustaltaan monenlaisia lapsia. (Koivula ym. 2017, 195, 221–222.) Jokainen meistä on oman ympäröivän kulttuurinsa kasvattama, ja Suomen valtaväestöön on aina kuulunut erilaisista taustoista tulevia perheitä. Suomessa eläviä etnisiä tai kielellisiä vähemmistöryhmiä ovat esimerkiksi romanit, saamelaiset ja viittomakieliset. (Ota koppi n.d., Monikulttuurisuus Helsingin...) Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2017 Suomessa eli 384 123 ulkomaalaistaustaista ihmistä, mikä on 7% koko Suomen väestöstä. Ulkomaalaistaustaisella viitataan siis henkilöön, jonka molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla (Tilastokeskus n.d., Maahanmuuttajat väestössä.) Monikulttuurisilla ihmisillä taas tarkoitetaan yleensä maahanmuuttajia. Maahanmuuttaja on yleiskäsite, jolla voidaan tarkoittaa esimerkiksi turvapaikanhakijoita tai pakolaisia. Monikulttuurisuuden käsite on myös laaja, mutta sillä voidaan esimerkiksi viitata maahan tai alueeseen, jossa asuu useisiin eri kansoihin kuuluvia ihmisiä. (Paavola & Talib 2010, 26, 30.)

Varhaiskasvatuksella on tärkeä tehtävä edistää omalta osaltaan maahanmuuttajataustaisten perheiden ja lasten kotoutumista Suomeen sekä tukea heidän hyvinvointiaan sekä sopeutumista uuteen kulttuuriin (Ota koppi n.d., Monikulttuurisuus Helsingin...). Hyvä kasvatussyhteistyö erilaisista kulttuuritaustoista tulevien perheiden kanssa vaatii ammattikasvattajilta avointa sekä arvostavaa suhtautumista lasten ja vanhempien monenlaisiin perinteisiin, tapoihin ja katsomuksiin (Koivula ym. 2017, 195, 221–222). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan päiväkotien tehtävänä onkin tukea ja kehittää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan. Suunnitelman mukaan lapsia tulisi rohkaista esimerkiksi uusiin kieliin ja kulttuureihin tutustumisessa. (Opetushallitus 2018, 25.)

Monikulttuurinen kasvatus pitää siis sisällään asianmukaisen tiedon ja asenteiden oppimista sekä muiden kulttuurien piirteiden kunnioittamista ja arvostamista (Abdullah 2009, 160). Interkulttuurisen kompetenssin omaksuneella varhaiskasvattajalla on taito olla kriittinen sekä ymmärtää asioita monesta eri näkökulmasta kulttuurien välillä. Interkulttuurisuudella tarkoitetaan kulttuurien välistä vuorovaikutusta. Siinä korostetaan tietoisuuden, herkkyyden ja vuorovaikutustaitojen merkitystä erilaisissa kulttuurien kohtaamisen tilanteissa. Kompetenssiin liittyy myös oman kulttuuritaustan tunteminen sekä tietotaito toisista kulttuureista ja niihin kuuluvista ihmisistä. (Paavola & Talib 2010, 26; Ota koppi n.d., Monikulttuurisuus Helsingin...)

Kulttuuri itsessään merkitsee jonkin ihmisryhmän ominaisia tapoja, käytäntöjä, arvoja ja katsomuksia, ja kulttuurin näkyvimmäksi osaksi määritellään kuuluvan kieli, ruoka, musiikki sekä käyttäytymiseen ja pukeutumiseen liittyvät säännöt ja tavat. Kulttuuri-identiteetti merkitsee samaistumista johonkin ryhmään, ja yksilön kulttuuri-identiteetti alkaakin kehittyä hyvin nuorena. (Suomen perintökasvatuksen seura 2014, 60–61.) Jo pienellä lapsella on kokemus omaan ryhmään kuulumisesta ja samaistumisesta, vaikka lapsen tietoisuus omasta kulttuurisuudesta ja etnisyydestä on rajallista. Lapset kiinnittävät huomiota erityisesti silminnähettäviin yhtäläisyyksiin ja eroavaisuuksiin, kuten ihmisten ihon, silmien ja hiusten väriin. (Abdullah 2009, 161.) Lapset havaitsevat myös ympärillään olevien ihmisten kieleen ja käytökseen liittyvät eroavaisuudet. Leikki-iässä lapsi tunnistaa tumma- ja vaaleaihoiset ihmiset toisistaan ja voi jakaa ihmisiä sen perusteella eri ryhmiin. Myös valtakulttuurin piirteet välittyvät lapsille päiväkodissa käytettyjen tarinoiden, leikkien ja laulujen kautta, jotka ovat osaltaan vaikuttajana lapsen kulttuuri-identiteetin kehityksessä. (Suomen perintökasvatuksen seura 2014, 66, 76–77, 80.)

Varhaiskasvatuksessa onkin tuettava lapsen kulttuuri-identiteetin kehittymistä, ja tässä tulisi tehdä yhteistyötä myös lapsen huoltajien kanssa. Ammattilaisten tulee hyväksyä lasten kulttuuriset eroavaisuudet ja ottaa ne osaksi opetusta. Lapsen vanhempia voidaan pitää oman kulttuurinsa parhaina asiantuntijoina, joten kasvattajan kannattaa keskustella vanhempien kanssa, kuinka he tahtoisivat omaa kulttuuriaan käsiteltävän päiväkodissa. Voidaan tiedustella, mikä on esimerkiksi hindulaisen tai islamilaisen perheen lapselle tärkein juhla tai tapahtuma. Myös lapselle tehtävä varhaiskasvatussuunnitelma turvaa osaltaan lapsen mielipiteen

ja vanhempien toiveet käytännön varhaiskasvatuksessa. (Ota koppi n.d., Monikulttuurisuus Helsingin...) Lapset kyllä huomaavat, että heidän oma kulttuurinsa on sisällytetty osaksi varhaiskasvatusta, ja se vahvistaa heidän itsetuntoaan ja tunnetta näkyväksi tulemisesta (Koivula ym. 2017, 226). Erityisesti vähemmistö-kulttuuriin kuuluvan lapsen positiivista samaistumista omaan kulttuuriin on edistettävä, jotta lapsi pystyy myöhemmin elämässään luomaan itselleen eheän ja myönteisen kulttuuri-identiteetin suhteessa valtaväestön kulttuuriin. Ensiarvoisen tärkeää kehityksen tukemisessa on, että lapselle välittyy ympäristön kautta positiivinen kuva hänen omasta yhteisöstään ja edustamastaan kulttuurista. (Suomen perintökasvatuksen seura 2014, 76, 79.)

5.2 Lapsen kulttuurikasvatus

Kulttuurien moninaisuuden ihmettely lasten kanssa ja heidän havaintoihinsa reagoiminen muodostavat hyvän lähtökohdan pohdinnoille varhaiskasvattajien ja lasten välillä. Lapset saattavat esittää vaikeita kysymyksiä ja tuoda kulttuurikeskusteluun uusia näkökulmia, ja onkin kasvattajan vastuulla kannustaa lapsia kysymään lisää ja osallistua aktiivisesti ja avoimesti lasten pohdintaan. (Koivula ym. 2017, 226–227.) Myös varhaiskasvatussuunnitelmassa on mainittu eettisen ajattelun taitojen kehittäminen keskustelemalla lasten kanssa eri teemoista turvallisessa ympäristössä (Opetushallitus 2018, 44).

Kulttuureissa helpoiten erottuvat piirteet liittyvät yleensä muun muassa juhlapyhiin, ruokaan ja pukeutumiseen, ja siksi varhaiskasvatussuunnitelmassakin kehoitetaan käsittelemään kulttuurien moninaisuutta juuri vuodenkiertoon liittyvien juhlien tai ruokailun kautta (Opetushallitus 2018, 25). Kasvattaja voi käytännössä vaikka järjestää teemaviikon, jonka aikana aamuisin lasten kanssa esimerkiksi opetellaan yhdessä tervehtimään toisia uudella tavalla ja vieraalla kielellä. Koivulan ja muiden (2017) mukaan näiden kasvatustuotojen kanssa on kuitenkin syytä pysyä tarkkana ja tietoisena, ettei moninaisuuden kunnioittamiseen pyrkivä kasvatustoimenpiteiden avulla vahvistaa kulttuuriin liittyviä ennakkoluuloja ja stereotyyppioita. Kulttuurisesti moninaisen kasvatuksen tulee olla varhaiskasvatuksessa tietoisesti rasismia vastaan. (Koivula ym. 2017, 222–223.) Kasvattajan on hyvä tie-

dostaa oman sanattoman viestintänsä merkitys osana lapsen oppimista ja vuorovaikutusta lapsen kanssa. Lapselle ilmeet ja eleet merkitsevät enemmän kuin sanat, ja esimerkiksi olkapäiden kohauttelu, silmien pyörittely tai huomiotta jättäminen viestittävät lapselle, ettei häntä arvosteta. Suomea puhumatonkin lapsi ymmärtää, milloin aikuisten välisessä keskustelussa on kyse hänestä tai hänen perheestään. (Ota koppi n.d., Monikulttuurisuus Helsingin...) Kasvattajan on tärkeää tiedostaa omat ennakkoluulonsa ja pohtia, mistä ne ovat syntyneet. Omiin asenteisiin on mahdollista vaikuttaa, ja onkin hyvä miettiä, onko mahdollisilla pinttyneillä ajattelutavoilla minkäänlaista todellisuuspohjaa nykymaailmassa. (Paavola & Talib 2010, 28.)

Kasvatuksen myötä kulttuurin arvot, tavat ja normit välittyvät aikuiselta lapselle, ja tavoitteena on myös siirtää tärkeinä pidettyjä arvoja sekä kulttuuriperintöä sukupolvelta toiselle (Aikamatkalla n.d., Perheille). Monenlaiset leikit ja päivittäiset yhteiset toimintahetket voivatkin tarjota hyviä tilaisuuksia kasvattajille ihmetellä lasten kanssa uteliaasti kulttuurien perinteitä ja tapoja (Opetushallitus 2018, 25). Kun lapset oppivat keskustelemaan tasavertaisesti ja ymmärtämään toisten ihmisten näkökulmia, lapset saavat parhaat mahdolliset eväät toimia kulttuurisesti monimuotoisessa yhteiskunnassa (Koivula ym. 2017, 227).

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

6.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia toiminnallisten menetelmien kautta lasten käsityksiä ihmisten moninaisuudesta valitsemistamme näkökulmista, jotka olivat sukupuolen, seksuaalisuuden, perheiden ja kulttuuristen tapojen moninaisuus. Tavoitteena oli luoda kaikkien kasvattajien käyttöön tarkoitettu moninaisuuskasvatuksen leikkipaketti, jonka keinoin voidaan avartaa lasten ajattelua moninaisuudesta ja ihmetellä ihmisten eroavaisuuksia.

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset:

1. Kuinka lapsi käsittää sukupuolen moninaisuuden?
2. Kuinka lapsi käsittää seksuaalisuuden moninaisuuden?
3. Kuinka lapsi käsittää perheiden moninaisuuden?
4. Kuinka lapsi käsittää kulttuuristen tapojen moninaisuuden?

Tässä opinnäytetyössä kehitettiin itsenäisesti menetelmät neljän eri moninaisuuden teeman tarkastelua varten. Tarkoitus oli pyrkiä ottamaan mahdollisimman hyvin huomioon ikätasoisuus ja 4-5-vuotiaille lapsille ominaisimmat tavat uusien asioiden omaksumiseen sekä luoda menetelmiä, jotka helpottaisivat tarkastelemaan juuri lasten näkökulmaa ja ymmärrystä ihmisten moninaisuudesta. Nykyään lapset nähdäänkin yksilöinä, joiden mielipidettä kuunnellaan ja heidän sanomansa otetaan vakavasti (Hirsjärvi & Hurme, 2011, 128). Tutkimuksen avulla oli kiinnostavaa selvittää, kuinka paljon juuri tämän ikäiset lapset jo entuudestaan tietävät moninaisuuteen liittyvistä teemoista.

Opinnäytetyön ohessa kehitettiin siis kasvattajien työn tueksi Moninaisuuden leikkipaketti (liite 1), joka sisältää niin päiväkotiin kuin vanhempienkin käytettäväksi tarkoitettuja erilaisia luovia menetelmiä ja leikkejä, apukysymyksiä, sanavaraston sekä kuvamateriaalia moninaisuuden käsittelyn tueksi. Leikkipaketin menetelmien ja apukysymysten avulla on helppo ihmetellä ja pohtia lasten kanssa yh-

dessä moninaisuuden teemoja ja miettiä vastauksia haastavampiinkin kysymyksiin. Lapset ovat luonnostaan uteliaita, mutta huomaavat nopeasti sen, osaavatko esimerkiksi vanhemmat ja varhaiskasvattajat arjessa tarttua erilaisiin aiheisiin ja selittää askarruttavia asioita lapsille.

6.2 Kohderyhmä ja luovat menetelmät

Tutkimuksen kohderyhmäksi valikoitui päiväkodista viisi 4-5-vuotiasta lasta, joista kaksi oli tyttöoletettua ja kolme poikaoletettua. Viiden lapsen ryhmäkokoon päädyttiin, sillä sopivana määränä ryhmähaastattelussa pidetään 4-8 henkilöä, ja kun tutkimuksen kohderyhmänä oli lapset, ylimääräinen levottomuus haluttiin minimoida pitämällä ryhmä koko kohtuullisena (Eskola & Suoranta 1998, 97).

Opinnäytetyön tutkimusosuudessa käytettiin erilaisia luovia menetelmiä sekä pienryhmätoimintaa. Varhaiskasvatussuunnitelman (2018) perusteissa todetaan ytimekkäästi, että ”ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla” ja siihen pyrittiin jokaisella tutkimuskerralla. Luovat menetelmät helpottavat lasten omista ajatuksista ja mielipiteistä kertomista. Erilaisia ilmaisun muotoja ovat esimerkiksi kuvallinen, kehollinen, musiikillinen sekä sanallinen ilmaisu, ja näistä opinnäytetyön tutkimuskerroille valikoituivat sanallinen, kuvallinen sekä liikeilmaisu. (Opetushallitus 2018, 42–43.)

Luovat menetelmät valikoituivat käytettäväksi, koska ne antavat lapselle mahdollisuuden käsitellä asioita paremmin, kun toteutus ei jää vain puheen tasolle. Osa käytetyistä käsitteistä oli abstrakteja ja uusia lapsille, joten senkin vuoksi tuokioiden elävöittäminen toiminnallisilla menetelmillä herätti lapsissa varmasti enemmän ajatuksia kuin mitä pelkkä keskustelu olisi herättänyt. Keskustelut koettiin kuitenkin antoisina, ja pienryhmässä toimiminen tuki hienosti haastattelun tavoitteita ja jokaisen lapsen ajatusten kuulemista.

Pienryhmätoiminta on malli, jota voidaan käyttää tarpeen mukaan päiväkodissa (Opetushallitus 2018, 18). Se tarkoittaa ison lapsiryhmän jakamista pienempiin

ryhmiin, mikä parantaa lasten vuorovaikutustaitoja ja antaa paremmat mahdollisuudet kasvattajille lapsen kohtaamiseen ja kuulemiseen. Näin lapset pääsevät paremmin näkyville ja esimerkiksi ujoimmat lapset saavat äänensä paremmin kuuluviin, eivätkä huku ison lapsiryhmän alle. (Pennington 2005, 80.) Pienempi ryhmä voi olla myös turvallisempi ympäristö lapsille, sillä kiireen tuntu vähenee huomattavasti lapsiluvun pienentyessä. Lisäksi pienryhmätoiminta helpottaa ryhmän ohjaamista, tuokion aiheeseen pystytään eskittymään paremmin ja lapsia onnistutaan huomioimaan yksilöllisemmin. (Karila & Lipponen 2013, 79.)

6.3 Laadullinen tutkimus sekä toiminnallinen opinnäytetyö

Tutkimus toteutettiin toiminnallisena opinnäytetyönä sekä laadullisena eli kvalitatiivisena tutkimuksena, sillä tutkimuksen tarkoituksena oli pyrkiä ymmärtämään osallistujien eli lasten näkökulmaa valitsemiimme neljään teemaan liittyen (Hirsjärvi & Hurme 2001, 22). Laadullinen tutkimus eroaa määrällisestä tutkimuksesta siinä, että laadullinen tutkimus ei pyri tilastollisiin yleistyksiin, vaan se pyrkii kuvaamaan käsiteltävää ilmiötä. Laadullisen tutkimuksen tavallisimpiin aineistonkeruumenetelmiin kuuluu haastattelu, kysely, havainnointi ja erilaisista dokumenteista kerätty tieto. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 98.)

Toiminnallinen osuus opinnäytetyöhön syntyi luomalla jokaisesta moninaisuuden teemasta oma tutkimus- sekä ohjauskerta, jossa käsitelimme erilaisten luovien menetelmien avulla kutakin teemaa varhaiskasvatuksen kentällä viiden lapsen kanssa. Opinnäytetyön tutkimuskerroille aineistonkeruumenetelmistä valikoitui puolistrukturoitu eli teemahaastattelu. Teemahaastatteluita järjestettiin neljä, yksi jokaisesta teemasta. Jokainen ohjauskerta kesti noin tunnin, josta 20-25 minuuttia kului haastatteluun. Ennen ryhmähaastattelua asian äärelle virittäytyttiin erilaisilla toiminnallisilla menetelmillä ja leikeillä (liite 1), jotka valmistivat lapsia kyseisen kerran aiheeseen. Lapsilta saadaankin tietoa yleensä paremmin ei-kielellisen menetelmien, kuten leikin ja lelujen avulla. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 129.)

6.4 Lasten haastatteleminen

Haastattelu tapahtui heti toiminnallisen osuuden jälkeen, tuokion jälkimmäisellä puoliskolla. Haastattelut toteutettiin ryhmähaastatteluina, joka antaa mahdollisuuden vapaamuotoiselle keskustelulle, ja tällöin osanottajat voivat kommentoida käsiteltävää asiaa melko vapaasti ja spontaanisti (Hirsjärvi & Hurme 2001, 61, 129). Lapsilta kysyttiin etukäteen valittujen teemojen pohjalta tarkentavia kysymyksiä (liite 2). Haastatteluissa noudatettiin ennalta suunniteltua haastattelurunkoa, mutta jätettiin tilaa myös täydentäville jatkokysymyksille. Yleensä teema-haastattelujen suunnitelmat saattavatkin vaihdella lähes avoimesta kyselyrungosta täysin ennalta määritellyyn toteutukseen (Tuomi ja Sarajärvi 2018, 87–88.) Lapset saivat sanoittaa mielteitään haastattelussa yksitellen, sekä saada muiden lasten kanssa käydystä keskustelusta uusia ajatuksia liittyen haastattelun teemoihin (Valli & Aaltola 2015, 168).

Lapsia haastatellessa suositetaan, että haastattelukysymysten (liite 2) tulisi olla lyhyitä, noin 3-5 sanaa pitkiä ja tähän pyrittiin haastattelutilanteissa (Hirsjärvi & Hurme 2001, 129). Tilannetta helpotti, että haastattelijoina oli kaksi, ja näin toinen pystyi keskittymään enemmän haastattelemiseen ja toinen ennakoimaan ajankäyttöä sekä valmistautui esittämään tarkentavia jatkokysymyksiä (Hirsjärvi & Hurme 2001, 63). Jokaiseen tuokioon pääsivät osallistumaan kaikki viisi lasta, mikä edesauttoi luottamuksen syntymistä ja lämpimän vuorovaikutuksen toteutumista kertojen aikana. Tuokioiden aikana oltiin sensitiivisiä lasten aloitteille, kuunteltiin lapsia arvostavasti sekä sitouduttiin vuorovaikutukseen heidän kanssaan (Aho-nen 2017, 82).

6.5 Aineiston analysointi

Analysoitava aineisto koostuu neljästä lasten ryhmähaastattelusta, jotka nauhoitettiin talteen. Haastattelut litteroitiin eli puhtaaksikirjoitettiin lähes heti tuokioiden jälkeen kirjalliseen muotoon. Aineiston käsittelyyn käytettiin laadullista sisällyönanalyysiä, jossa pyrkimyksenä on tuoda aineiston olennaiset pääkohdat esiin tiivistetyssä ja selkeässä muodossa (Taanila 2007, 1–2). Tutkimusaineistoa siis

pelkistetään, jolloin siitä erotetaan pois epäolennaiset kohdat niin, että jäljelle jäävät vain tutkimuskysymysten kannalta merkitykselliset sisällöt (Vilkkä 2005, 140). Ensimmäisessä vaiheessa litteroidut haastattelut tulostettiin paperille ja aineisto luettiin useaan kertaan. Joka teemasta alleviivattiin lasten vastauksia, joista kävi ilmi lasten positiivisia, negatiivisia sekä neutraaleja käsityksiä tutkittavana olleesta teemasta. Lapset innostuivat haastatteluissa kertomaan myös tutkimusaiheeseen liittymättömiä tarinoita, jotka tuli analyysivaiheessa rajata tutkimuksen ulkopuolelle.

Lasten kertomia mielipiteitä pyrittiin nostamaan konkreettisemmin esille luomalla jokaisesta aiheesta taulukot, joista on helppo tiivistetysti saada ensivaikutelma aineiston pääkohdista. Alleviivauksen ja tiivistyksen jälkeen ryhdyttiin etsimään lasten mielipiteistä syvempiä merkityksiä sekä arvoja ja asenteita, ja tulkitsemaan niitä yhteiskunnallisesta viitekehyksestä käsin. Aineistosta siis haluttiin saada esiin erilaisia merkitysten muodostamia kokonaisuuksia. Tutkijan kriittinen ja reflektiivinen tutkimusote aineistoa ja omia tulkintoja kohtaan auttaakin tutkimuksen etenemisessä (Tuomi ja Sarajärvi 2018, 115).

6.6 Luotettavuus ja eettisyys

Ihmisoikeudet muodostavat eettisen perustan opinnäytetyölle, jossa tutkitaan ihmisten käyttäytymistä, mielipiteitä tai näkökulmia. Tällöin korostuu etenkin anonyymiteetin suoja tutkimukseen osallistuvia kohtaan. Toisin sanoen osallistujien on jätävä nimettömäksi eikä heitä tule tunnistaa antamiensa tietojen perusteella tutkimuksesta. Tutkimuksessa käytettyjä tai osallistujilta saatuja erilaisia dokumentteja ei tule luovuttaa ulkopuolisille eikä tietoja saa käyttää muuhun kuin luvattuun tarkoitukseen. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 155–156.) Tutkimukseen osallistuvien lasten vanhemmille tehtiin kysely (liite 3), jossa pyydettiin suostumus lasten osallistumiseen ja heidän tuotoksiensa käyttämiseen tutkimuksessa. Lisäksi tutustumiskäynnillä lapsille kerrottiin tutkimuksen tarkoituksesta ja varmistettiin heidän oma suostumuksensa tutkimukseen (Hirsjärvi & Hurme 2001, 73). Lasten iästä huolimatta on tärkeää kertoa heille tutkimuksen sisällöstä ja siihen osallistumisesta eikä jättää päätäntävaltaa ainoastaan lasten vanhemmille (Tuomi & Sarajärvi 2018, 86).

Lasten haastattelemisessa on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, että haastattelutilanne ei ole lapsille ominaista. Aikuisina haastattelijat ovat lapsiin nähden valta-asemassa, ja tutkimuksessa pyrittiin huomioimaan tämä olemalla sensitiivisiä lasten aloitteille ja kuuntelemaan heidän näkökulmiaan. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 128; Kupila 2004, 11.) Nauhoittamisen ansiosta myöskään tutkijoiden läsnäolo ohjaustilanteessa ja vuorovaikutuksessa ei heikentynyt. Jotta voitiin varmistaa, että lasten vastaukset haastattelukysymyksiin oli ymmärretty oikein, niitä kerrattiin ääneen haastattelun aikana. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 130.)

Haastattelutilanteissa pyrittiin olemaan yhdenmukaisia antamalla jokaiselle lapselle mahdollisuus vastata esitettyihin kysymyksiin. Jokaisesta valitusta teemasta haluttiin kysyä lähes samoja kysymyksiä, mutta kysymysten esitysjärjestys saattoi vaihdella. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 88.) Tutkimuksessa oli varauduttu ennalta siihen, että haastattelujen teemat ovat lapsille entuudestaan tuntemattomia. Haastattelukysymykset mietittiin etukäteen siten, että ne olivat lapsille mahdollisimman helposti ymmärrettävässä muodossa. Lisäksi valmistauduttiin kertomaan ja opettamaan lapsille ikätasoisesti heille mahdollisesti tuntemattomista käsitteistä ja epäselvistä aiheista. Ei pidä olettaa, että lapsi tuntisi kaikkia käytettyjä käsitteitä. Tilanteen hektisyys vaikutti myös kysymysten esittämiseen, sillä toisista aiheista saatiin tehtyä enemmän tarkennettuja kysymyksiä kuin toisista. Tutkimuksessa otettiin myös huomioon, että lapsille voi olla haastavaa keskittyä pitkiä aikoja kerrallaan, joten ryhmähaastattelun sopiva kesto oli kerrallaan noin 20-25 minuuttia. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 130.)

Laadulliseen tutkimukseen kuuluu se, että väistämättä ja haluamattaan tutkijat saattavat ainakin osin suodattaa tutkittavien kertomuksia oman kehyksensä läpi. Tällöin omat ennakko-oletukset tuloksista tai esimerkiksi ikä ja sukupuoli saattavat vaikuttaa siihen, miten kuullaan ja havainnoidaan tutkittavia, sillä tutkija on kuitenkin aina tutkimusasetelman luoja ja tulkitsee sitä omalla tavallaan. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 160.)

Tutkimuksessa haastattelut litteroitiin lähes heti tuokioiden jälkeen kirjalliseen muotoon. Haastattelun tallentaminen on erittäin tärkeää, ettei analysointia tehdä

pelkän muistin varassa. Litteroinnit hävitimme tutkimuksen jälkeen ja lapset saivat halutessaan pitää omat tuotoksensa, kuten piirrokset, itsellään. Olimme myös varautuneet äänittämään haastattelut varmuuden vuoksi kahdella eri sanelimella ja testasimme niiden toimivuuden ennen jokaista kertaa. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 75, 184–185.)

7 AINEISTON ESITTELY

7.1 Sukupuolen moninaisuus

Ensimmäisellä tutkimuskerralla haastattelun keskustelun virittämiseksi käytettiin satua nimeltä Kipa-kirahvi, jossa esiintyy päähenkilönä kirahvi, joka kokee itsensä pojaksi, mutta on syntynyt tytön kehoon (Katariina & Säde 2013, Kipa Kirahvi). Sadun avulla selvitettiin lasten käsityksiä sukupuolen moninaisuudesta. Vastaukset jakautuivat kahtia, ja osa lapsista ajatteli, että Kipa-kirahvi tunsikin olevansa tyttö, osa taas ajatteli Kipan olevan poika.

“(se on) tyttö, koska sen nimi oli kirsi ja se ei saanu pelata jalkapalloa”

Kaikki eivät tieneet, mitä tarkoittaa, että tyttö voisi haluta olla poika. Neljä lasta kertoi, ettei ole koskaan kuullut sellaisesta. Yhden lapsen mielestä Kipa on silti tyttö, vaikka tuntisi olevansa poika. Yksi lapsista osasi sanoittaa sadun aiheen selkeästi.

”se (Kipa) on syntynyt tytön kehossa - - niinkuin syvällä sisimmässään tuntee sen”

Yhdelle lapselle aihe oli entuudestaan tuttu, ja hän kertoikin kuulleensa erilaisista sukupuolista tarinassa, jota hänelle oli luettu kotona.

Toisena menetelmänä lasten kanssa leikittiin muotinäytöstä, jossa lapsille tulevat asut valittiin ensin arpomalla. Tämän jälkeen asua sai vielä vaihtaa, jos ei ollut omaansa tyytyväinen. Viidestä lapsesta kolme halusi vaihtaa asuaan. Leikin avulla päästiin haastattelemaan lapsia heidän sukupuolirooleihin liittyvistä käsityksistään. Eri menetelmien käytöstä kerrotaan tarkemmin opinnäytetyön ohessa syntyneessä leikkipaketissa (liite 1).

Alla olevaan taulukkoon (taulukko 2) on koottu lasten vastausten perusteella heidän mielipiteitään roolivaatteista.

TAULUKKO 2. Lasten ajatuksia rooliasuista

Voiko...	KYLLÄ	EI
...pojalla olla hame?	X	X
...tytöllä olla viitta?	X	
...tyttö pukeutua papaksi?	X	
...poika pukeutua prinsessaksi?	X	X
...poika pukeutua ritariksi?	X	
...tyttö pukeutua ritariksi?	X	
...poika pukeutua mummoksi?		X
...tyttö pukea kravatin?	X	
...tyttö pukeutua kuningattareksi?	X	
...poika pukeutua kuningattareksi?	X	

Tutkimusaineistosta käy ilmi, että lasten mielestä poika ei voi pukeutua mummoksi. Poikaoletettu lapsi, joka sai arvonnassa mummon roolin, ei halunnut pukeutua tähän asuun vaan loi itse itselleen uuden roolin, haamun. Tämän lapsen mielestä ei olisi ollut kivaa pukeutua mummoksi.

“koska mä en, mä en tykkää mistään vanhoista mummoista - - enkä ainakaa niistä asuista, semmosista asuista”

Lasten mielestä tyttö voi kuitenkin pukeutua papaksi. Toinen ohjaajista oli pukeutunut muotinäytökseen papaksi, ja tämä oli lasten mielestä “ihan ok”, sekä “hasua”. Lasten mielestä tyttö voi pukea kravaatin. Yksi poikaoletetuista lapsista sai arvonnassa prinssin kortin, ja pukeutumisen jälkeen hänestä oli tullut ritari. Lasten mielestä poika voi pukeutua ritariksi.

“koska pojat on ritareita”

Yksi tyttöoletettu lapsi sai arvonnassa kuningattaren asun, mutta vaihtoi sen prinsessaksi. Lasten mielestä tyttö voi kuitenkin pukeutua kuningattareksi. Kaikilta lapsilta kysyttiin, mikä olisi ollut kivoin asu, johon pukeutua. Yhden poikaoletetun

lapsen mielestä kuningattaren asu olisi ollut kivoin. Lasten mielestä tytöt voivat käyttää viittaa. Se ei olisi heidän mielestään hassua, ja he kertovat aikaisemmin leikkineensä viitoilla ritarileikeissä.

Tutkimusaineistosta käy ilmi, että poika voi käyttää hametta, mutta ritari ei voi pukeutua hameeseen. Lapset olivat eri mieltä siitä, voiko poika joskus käyttää hametta. Tyttöiksi oletettujen lasten mielestä pojat voivat joskus käyttää leikissä hametta. Lapset myös ajattelivat, että poika voi joskus pukeutua prinsessaksi. Suurin osa lapsista kertoi leikkineensä prinsessaa aikaisemmin, poikaoletetuista lapsista kaksi sekä tyttöoletetuista kaksi. Yksi poikaoletettu lapsi kertoi, ettei ole leikkinyt aikaisemmin prinsessaa, ja ajattelee sen olevan tyttöjen leikki. Lapsen mielestä hän ei voi leikkiä prinsessaa, koska hän ei ole tyttö. Yksi poikaoletettu kertoi leikkineensä prinsessaa aikaisemmin siskonsa kanssa, ja toinen poikaoletettu voisi myöhemmin leikkiä prinsessaa.

“no voimmää olla sitten prinsessa, mutta nyt mää oon haamu”

7.2 Seksuaalisuuden moninaisuus

Toisella haastattelukerralla ohjaustunti aloitettiin leikkimällä lasten kanssa halihippaa. Lapset oivalsivat nopeasti, että leikissä tulee käyttäytyä kunnioittavasti muita kohtaan, eikä toisia saa esimerkiksi halata liian lujaa tai ilman lupaa. Lapset keksivät myös monia muita koskettamisen tapoja hippaan, kuten silittäminen, kätely ja pään taputtaminen. Leikin jälkeen tutkijoilla oli haastattelun ja keskustelun tueksi rasiassa kuvakortteja, josta lapset saivat vuorollaan nostaa aina yhden kortin käsiteltäväksi ja kertoa, mitä ajattelevat siitä (taulukko 3). Kuvakortit ja keskustelukysymykset ovat nähtävissä leikkipaketissa (liite 1).

TAULUKKO 3. Lasten ajatuksia kuvakorteista

Kuvakortti	Kavereita	Ihastuneita
1. Tyttö ja poika käsi kädessä		X
2. Tyttö ja tyttö käsi kädessä	X	
3. Tyttö ja poika halaavat		X
4. Tyttö ja tyttö halaavat	X	
5. Tyttö ja poika pussaavat		X
6. Poika ja poika pussaavat	X	X

Tutkimusaineistosta käy ilmi, että lasten mielestä heidän ensimmäisessä kuvasaan (tyttö ja poika käsi kädessä) näkemät hahmot olivat ihastuneita toisiinsa. Lasten mielestä ihmiset kävelevät yleensä käsi kädessä, jos he tykkäävät toisistaan.

“ne tykkää toisistaan - - ne kävelee käsi kädessä”

Vastausten mukaan lapset kävelevät itse mieluiten omien läheistensä kanssa, joista tykkäävät eniten. Yksi lapsista kertoi kävelleensä siskonsa kanssa kotipihassa. Yhden lapsen mielestä on kivaa kävellä käsi kädessä esimerkiksi pikkusiskon, isoveljen, muorin sekä vaarin kanssa. Lapset osasivat myös sanoittaa, etteivät halua kävellä kaikkien ihmisten kanssa käsikkäin.

“mä en halua kävellä mun isoisan ja isoäidin kanssa koska ne on liian vanhoja ja niin hitaita”

Lasten mielestä toisen kuvan hahmot (tyttö ja tyttö käsi kädessä) olivat kavereita keskenään, koska he pitivät toisiaan kädestä ja osa lapsista luuli hahmojen olevan kaksosia. Lapsista osa kertoi nähneensä joskus aikaisemmin, kun kaksi tyttöä kävelee käsi kädessä. Lasten mielestä myös kaksi poikaa voi kävellä käsikkäin.

“no mä oon nähny ainaki perjantaina... tampereella. - - ne oli kaksi, kaks... kaksi keskikokosii tyttöjä.”

Lasten mielestä kolmannessa kuvassa (tyttö ja poika halaavat) olevat tyttö ja poika olivat ihastuneita toisiinsa, koska he halaavat toisiaan. Lapset tiesivät, että rakkaudenkohteita saa halata. Tutkimusaineiston perusteella lapset halaavat itse mieluiten läheisiä ihmisiä, kuten äitiä, isoisää tai kaveria. Lapset tiesivät, että kaikkia ihmisiä ei kuitenkaan tarvitse halata. Lapset tiesivät hyvin, millaisista syistä ihmiset yleensä haluavat halata.

*“no mä en halua ainakaan halata ketään tylsää miestä - - se joka ei oo mun ka-
veri”*

*“sen takia halataan koska jos niillä on jotenkin ikävä niin ne tulee ihastuneeks
koska äiti tai isä on palannu. myös lapsellakin voi olla sellainen olo”*

Vastausten perusteella neljännessä kuvassa (tyttö ja tyttö halaavat) olevat tytöt olivat lasten mielestä kavereita keskenään, koska he halaavat kuvassa. Lapset kertoivat aikaisemmin nähneensä myös kahden tytön halaavan.

“koska ne haluaa, ja koska ne on lapsia”

Vastausten perusteella viidennessä kuvassa (tyttö ja poika pussaavat) esiintyvät tyttö ja poika olivat rakastuneita ja menossa naimisiin. Lapset kertovat pussaavansa itse mieluiten omia perheenjäseniään. Lapset tiesivät hyvin, miksi ihmiset yleensä pussailevat. Yhden lapsen mielestä pussaileminen kuuluu elämään.

“ne on rakastuu ja pussaa - - ne on menossa naimisiin”

“se kuuluu sydämeen”

Vastausten perusteella kuudennessa kuvassa (poika ja poika pussaavat) lapset eivät osanneet päättää, olivatko pojat kuvassa ihastuneita vai kavereita. He menivät kuvasta hämilleen ja alkoivat nauraa. He kuitenkin osasivat kertoa, että kuvassa esiintyvät pojat pussaavat. Yksi lapsista kieltäytyi kokonaan puhumasta kortin sisällöstä. Lapsilta kysyttiin suoraan, voiko poika pussata poikaa, ja lapsista neljä viidestä oli sitä mieltä, että ei voi pussata. Lapsilta kysyttiin myös, voiko poika tykätä pojasta, ja kysymys jakoi mielipiteitä. Yhden poikaoletetun lapsen

mielestä vain tyttö ja poika voivat tykätä toisistaan ja poika ei voi tykätä pojasta, koska hän ei ole tyttö.

“ei koska se on ihan tylsää. ei ne oo tyttöjä”

Lapsista osa oli kuitenkin kuullut tai nähnyt aikaisemmin, että myös pojat voivat tykätä toisistaan tai pussailla. Yksi lapsista kertoi nähneensä pussailevia poikia ravintolassa. Yhden poikaoletetun lapsen mielestä pojat voivat tykätä toisistaan, ja hänelle oli kerrottu siitä kotona.

“no mää oon kuullu mun kotona kun mun äiti on kertonu”

Toisena menetelmänä lasten kanssa katsottiin yhdessä lyhyt animaatiovideo “In a Heartbeat” YouTubesta (Bravo & David 2017), jossa kaksi poikaa ovat ihastuneita toisiinsa. Videon loputtua osa lapsista ei halunnut heti keskustella tai kertoa mitä videossa tapahtui. Yksi lapsista osasi kuitenkin hyvin tarkasti kuvailla videon tapahtumat. Lapset myös ymmärsivät, että videon pojat tykkäsivät toisistaan ja olivat rakastuneita.

“se (poika) ajatteli pussata sitä (toista poikaa) koska se oli nii hieno ja se osas kaikkee”

“se yritti mennä halaan sitä koska se oli rakastunut - - koska se halus rakastaa sitä”

7.3 Perheiden moninaisuus

Kolmannella haastattelukerralla perheaiheeseen virittäytymisessä käytettiin piirroshetkeä, jossa lapset saivat vahaliiduilla piirtää oman perheensä ja sitten kertoa piirroksestaan muille. Tämän jälkeen aloitettiin varsinainen haastattelutilanne, jossa käytettiin haastattelun tukena laminoituja piirroskuvia erilaisista perheenjäsenistä. Ne ovat löydettävissä liitteenä olevasta Moninaisuuden leikkipaketista

(liite 1). Hahmojen avulla lasten kanssa luotiin kuusi erilaista perhemallia ja pysytettiin keskustelemaan niistä, ja lapset pääsivät kertomaan ajatuksiaan eri perhemuodoista (taulukko 4).

TAULUKKO 4. Lasten ajatuksia perheistä

Mikä perhe?	Lasten ajatuksia perheistä
Adoptioperhe	<i>koska kaikilla noilla on vaalee iho ja tolla vauvalla ei</i>
Yksinhuoltajaisä	<i>koska siinä kuuluu olla yks isä vaan koska se jos on vaan kaks isää nii sitte ei oo äitii</i>
Kahden äidin sateenkaariperhe	<i>koska siellä on kaks äitihuoltajaa</i>
Kahden isän sateenkaariperhe	<i>eeei, ei voi olla kaks isää muutaku ruotsissa voi</i>
Maahanmuuttajaperhe	<i>no sellanen, et synnyttää paljon vauvoja</i>
Uusperhe	<i>ne on asunu eri talossa ja sit ne on muuttanu molemmat samaan taloon</i>

7.3.1 Adoptioperhe

Lasten kanssa tehtiin kuvakorttien avulla perhe, johon kuului äiti ja isä, kaksi pikkuveljeä, kaksi vauvaa ja yksi koira.

KUVA 1. Adoptioperhe (Kirjoittajan ottama kuva)

Osa lapsista tuntui tietävän jollain tasolla, mitä adoptio tarkoittaa. Lapsista osa oli kuullut aiemmin adoptiosta jotain, ja osalle aihe oli vieras. Vastausten perusteella lasten mielestä adoptio ei ole hyvä asia, jos perheeseen tulee ulkomailta lapsi. Lapset huomasivat heti adoptiolapsen ihonvärin olevan tummempi kuin adoptiovanhemmilla, ja että lapsi ei ole syntynyt äidin mahassa, vaan on haettu jostain muualta.

“mm et se on just ja vaikka se on asunu eri maassa ja joku joka on halunnu vauvan ja eri väri ihoisen nii sitte se on hakenu sen”

7.3.2 Yksinhuoltajaisä

Lasten kanssa tehtiin perhe, johon kuului isä, lapsi, poika, vauva, pappa, kissa ja koira.

KUVA 2. Yksinhuoltajaisän perhe (Kirjoittajan ottama kuva)

Vastausten perusteella lapset eivät täysin tienneet, mitä yksinhuoltajaisä tarkoittaa, ja he eivät olleet asiasta mitään mieltä. He kuitenkin keksivät erilaisia selityksiä yksinhuoltajaisälle. Lapsista muutama oli aikaisemmin kuullut jotakin siitä, että perheessä voi olla yksinhuoltajana isä.

*“sen takia koska siinä kuuluu olla yks isä vaan koska se jos on vaan kaks isää
nii sitte ei oo äitii”*

7.3.3 Kahden äidin sateenkaariperhe

Lasten kanssa tehtiin perhe, johon kuului kaksi äitiä, lapsi, veli, pikkusisko, poika, hevonen, kissa ja koira.

KUVA 3. Kahden äidin sateenkaariperhe (Kirjoittajan ottama kuva)

Vastausten perusteella kukaan lapsista ei ollut aikaisemmin kuullut sateenkaariperheistä, ja he kysyivät suoraan mitä sateenkaariperhe tarkoittaa. Lapset kuitenkin keksivät erilaisia merkityksiä ja syitä sille, miksi perheessä asuu kaksi äitiä. Tähän perheeseen lapset eivät pyrkineet laittamaan isähahmoa. Lasten mielestä useat lapset tarvitsevat paljon äitejä.

“sielä on monta lasta ni täytyy laittaa enemmän äitejä”

Osa lapsista ajatteli sen olevan hyvä asia, jos perheessä on kaksi äitiä. Osa lapsista alkoi kilpailla, montako äitiä kenelläkin on. Pari lasta kertoi nähneensä jossain aikaisemmin kaksi äitiä.

“on kaks äitiä ollu pyöräilemässä ja lähtemässä kotii”

“mä oon nähny jossai kaks äitii - - ku me ollaa menty metsää retkelle”

7.3.4 Kahden isän sateenkaariperhe

Lasten kanssa tehtiin perhe, johon kuului kaksi isää, isosisko, kolme veljeä, vauva sekä mummo, josta lapset yrittivät saada äitiä perheeseen.

KUVA 4. Kahden isän sateenkaariperhe (Kirjoittajan ottama kuva)

Vastausten perusteella osa lapsista ymmärsi, että perheessä asuu kaksi isää. Osa lapsista yritti useaan kertaan laittaa perheeseen äitiä.

“ny sielä iskä ja iskä ja äiti ja äiti”

Yksi lapsista ajatteli, että perheen isät ovat menneet keskenään naimisiin. Pohdimme yhdessä, voisivatko kaksi isää saada yhdessä lapsia. Lähes kaikkien lasten mielestä kahdella miehellä ei voi olla lapsia, mutta yksi lapsista ehdotti adoptiota.

“koska ne on menny naimisiin”

“ainaki nää ne on voinu adoptoida”

Useimmat lapsista eivät ole aikaisemmin kuulleet perheestä, jossa olisi kaksi isää. Lasten mielestä se ei ole hyvä asia, jos perheessä on kaksi isää. Yksi lapsista ajatteli, että vain Ruotsissa voi olla kaksi isää perheessä.

“koska sitten ei tiedä onks onks joku äiti vai iskä”

”eei ei voi olla kaks isää muutaku ruotsissa voi”

7.3.5 Maahanmuuttajaperhe

Lasten kanssa tehtiin perhe, johon kuului äiti, isä, tyttö, poika ja mummo.

KUVA 5. Maahanmuuttajaperhe (Kirjoittajan ottama kuva)

Vastausten perusteella lapset tiesivät osittain, mitä tarkoittaa maahanmuuttajaperhe. Yksi lapsista kysyi suoraan, mikä on maahanmuuttaja. Lapsista kaksi oli kuullut siitä aikaisemmin, ja ajattelivat, että maahanmuuttajat synnyttävät paljon vauvoja. Lapset tiesivät, että maahanmuuttajat tulevat Suomeen ulkomailta lentokoneella ja saattavat puhua eri kieltä. Lapset miettivät monia erilaisia syitä sille, miksi maahanmuuttajat haluavat tulla asumaan Suomeen. Vastauksissa mainittiin esimerkiksi raha, kotien määrä ja onnettomuus.

“koska ne voi saada rahaa ni niitten piti tulla tänne”

“ja sitten ne on ollut täynnä ne kaikki kodit ja ne on muuttanu suomee”

Lapset eivät mielestään ole nähneet lainkaan Suomessa maahanmuuttajaperheitä. Yksi lapsista kertoi kuitenkin nähneensä heitä ulkomailla.

“mä oon ainaki nähny neljä vuotiaana kun mä oon nähny yhressä sellasessa ruotsin kaupungissa siellä mä oon nähny mutta se on lähellä suomee”

7.3.6 Uusperhe

Lasten kanssa tehtiin perhe, johon kuului äiti ja isä, lapsi, poika, tyttö ja kissa.

KUVA 6. Uusperhe (Kirjoittajan ottama kuva)

Vastausten perusteella osa lapsista tiesi, ja yksi lapsi osasi sanoittaa, mitä tarkoittaa, jos perheessä on isäpuoli ja äitipuoli. Monet lapsista olivat kuulleet uusperhe-sanan.

“ne on asunu eri talossa ja sit ne on muuttanu molemmat samaan taloon”

Aihe herätti lapsissa keskustelua siitä, onko heillä itsellään sisko- tai velipuolia. Lasten mielestä uusperhe ei ole hyvä eikä huono asia, vaan “se on ihan tavallista”. Lasten mielestä vanhempien ero tekee asiasta kuitenkin vähän huonon.

”koska koska tota ne on eronnu toisistaan”

”mulla on molemmat. iskäpuoli ja äitipuoli eli mulla on äiti ja isä”

7.4 Kulttuuristen tapojen moninaisuus

Neljännellä tutkimuskerralla valmistauduttiin leikkimään lasten kanssa linnanjuhlia ja katsottiin aiheeseen liittyvä video. Lapset saivat valita itselleen sopivat juhlasut. Leikin avulla käsiteltiin eri tervehtimis- ja kättelytapoja sekä tanssityylejä ja musiikkeja. Keskustelun tueksi mukana oli rasiassa laminoituja kuvakortteja (liite 1), jotka auttoivat lapsia kertomaan haastattelussa ajatuksiaan kulttuurisista tavoista (taulukko 5).

TAULUKKO 5. Lasten ajatuksia kulttuurisista tavoista

Kuvakortti	Lasten oma kokemus	Millainen ihminen tekee?
Rukoilu	<i>mä rukoilen, mää rukoilen aina mun äitiä</i>	<i>ne ketkä uskoo jumalaan niin ne rukoilee mut ne ketkä ei ni ne ei</i>
Valehtelu	<i>paitsi mä oon valehdellu äitille ku mä olin ruokapöydässä</i>	<i>eihän oo hyvä ihminen</i>
Saunominen	<i>mä oon käynny mummulla monta kertaa, mä oon käynny aina</i>	<i>koska ne ne haluaa olla lämpimiä, kun niillä on kylmä</i>
Varastaminen	<i>ei oo vaan lupaa</i>	<i>jos rosvo varastaa joltaki rahaa - - ni sit ne voi mennä karkuun poliisia autolla</i>
Koulu	<i>kyllä kaikki pääsee muttei ihan heti</i>	<i>koululaiset, ku ne on jo isoja</i>
Puhelin	<i>mun siinä tabletissa niin siinä on toi pokemon peli</i>	<i>vauvoilla ei oo puhelinta</i>
Rikkaus	<i>haluaisin että mä oon rikas koska koska mä haluaisin ostaa leluja</i>	<i>merirosvoilla on kultaa ja rahaa - - hyvä ja paha ihminen</i>

7.4.1 Rukoileminen

Vastausten mukaan lapset ymmärtävät rukoilun liittyvän sekä uskonnollisuuteen että myös uskonnon ulkopuolisiin asioihin. Kolme lapsista kertoi rukoilevansa läheisiään tai läheistensä kanssa. Kaikkien lasten perheissä ei rukoilla.

”mä rukoilen aina mun isoisää ja isoäitiä”

Lasten mielestä käsien ristissä pitäminen voi myös merkitä jonkin asian toivomista tai pahoittelemista.

”jos vaikka joku on lyönyt toista - - ja jos vaikka itkee”

Neljä lapsista kertoo itse uskovansa jumalaan, ja heidän mielestään rukoilla voi ”jumalan lähellä”. Lapset myös tiesivät, että sellaiset ihmiset rukoilevat, jotka uskovat jumalaan ja ne taas eivät, jotka eivät usko jumalaan.

”ne jotka uskoo jumalaan niin ne rukoilee mut ne jotka ei ni ne ei”

”mun äiti ja isä ei rukoile”

7.4.2 Valehtelevien

Vastausten perusteella lapset tiesivät hyvin, mitä valehtelevien tarkoittaa. Yksi lapsista kertoi, että se tarkoittaa, ”että ei puhu totta”. Suurin osa lapsista ei kertonut valehdelleensa itse, mutta yksi poika kertoi valehdelleensa äidilleen.

”paitsi mä oon valehdellu äidille ku mä olin ruokapöydässä ja mä en tykänny kesäkurpitsasta ja mä ja mä mä huijasin et mä söisin sen mut mä heitin sen lattialle - - mä paljastin sen ite koska ku mä katoisin sitä kesäkurpitsaa tonne maahan nii sitte mun äiti äiti näki sen ja sit se sano että mitä sä katot”

Lasten vastaukset jakoutuivat kahtia kysyttäessä, minkälainen ihminen yleensä valehtelee. Osa kertoi myös hyvien ihmisten valehtelevan, osa taas vain pahojen

ihmisten. Lasten mielestä kaikki ihmiset eivät valehtele. Tutkimusaineistosta käy ilmi, että lasten mielestä huijaaminen ja valehteleminen ovat eri asioita, mutta he eivät osanneet kertoa, millä tavalla.

“mulle on mulle on valehdeltu ku joku on huijannu mua - - mut se on vähä eri asia”

Lapsista suurin osa oli sitä mieltä, että missään tilanteessa ei saa valehdella. Lapset ymmärsivät, että isosta valehtelusta toiselle ihmiselle voi tulla paha mieli, ja joku voi suuttua.

“jos valehtelee niin jos se suuttuu ku se joka haluaa valehdella toisiin niin nii se se voi suuttuu ihan oikeesti vaikka valehtelija itkis ja rukoilis”

7.4.3 Saunominen

Tutkimusaineiston mukaan saunominen oli monelle lapselle tuttua, ja he tiesivät hyvin, mitä saunominen tarkoittaa ja mitä saunassa tehdään. Lasten mielestä kaikenlaiset ihmiset voivat käydä sanomassa, mutta he tiesivät myös, että kaikilla ihmisillä ei ole saunaa. Yksi lapsista kertoi, että hänen mummunsa ja pappansa käyvät joka päivä saunassa peseytymässä. Lapset myös tiesivät, että saunassa tulee kuuma, ja siellä kuuluu heittää löylyä. Lapset kertoivat saunovansa usein läheistensä kanssa.

“koska ne ne haluaa olla lämpimiä - - nii sitte ne menee saunaan ja ne heittää kuumaa löylyä”

7.4.4 Varastaminen

Kaikki lapset tiesivät, mitä varastaminen tarkoittaa. Varastaminen oli selkeästi lasten mielestä väärin, eikä kukaan kertonut tehneensä niin itse. Lasten mielestä ainakaan lapsilla ei ole lupaa varastaa.

“että et jos rosvo varastaa joltaki rahaa nii ne voi ottaa semmosen semmosen punasen auton tai jonku auton nii sit ne voi mennä karkuun poliisia autolla”

Lapset kuitenkin toivat selkeästi esille, että pahat ihmiset, eli esimerkiksi rosvot varastavat. Lapset tiesivät, että poliisin tehtävä on estää varastaminen. Lasten mielestä ihmiset yleensä voivat varastaa esimerkiksi “omenoita, lompakoita ja rahaa”, eikä heidän mielestään kaupasta voi varastaa.

7.4.5 Koulu

Vastausten perusteella lapset tiesivät, että koulussa opiskellaan ja että koulua käyviä ihmisiä kutsutaan “koululaisiksi”. Lasten mielestä on tärkeää opiskella, jotta tietää asioita tai voi oppia jonkin ammatin. Yksi lapsista tiesi oman äitinsä opiskelevan kieliä, ja toinen lapsi kertoi äitinsä opiskelevan hierontaa.

“voi opiskella sitä varten että vaikka jos ei muista jotain kieltä”

Lapset kertoivat, että kaikki ihmiset pääsevät heidän mielestään kouluun, mutta kouluun pääsemiseen vaaditaan tietty ikä. He kertoivat, että he eivät itse pääse vielä kouluun, koska ovat nyt päiväkodissa.

“ku ne on jo isoja - - seittemän”

7.4.6 Puhelin

Lapset tiesivät, mikä puhelin on ja mitä sillä kuuluu tehdä. Lasten mielestä puhelimella voi soittaa toisille ihmisille ja pelata. Puhelimen avulla voi käyttää myös karttaa ja saada tiedon siitä, milloin postilähetys on saapunut noudettavaksi.

“siinä puhelimessa on semmonen kartta että pääsee jonkun synttäreille”

“jos lähettää postiviestin koska se posti tulee ja sitten ne menee heti hakeen sitä postii jos se on kaukana kotii”

Tutkimusaineistosta käy ilmi, että kahdella haastatelluista lapsista on jo puhelin, ja kahdella lapsella on oma tabletti. Puhelinta voi lasten mielestä käyttää siinä iässä, kun tietää miten se käynnistyy ja kun sitä osaa tarpeeksi hyvin käyttää. Lasten mielestä vauvalla ei vielä voi olla puhelinta.

“niitä voi olla myös neljävuotiailla tai kolmevuotiailla koska ne osaa jo käyttää vähä puhelinta”

Lapset tiesivät, että on paikkoja joissa puhelinta ei saa käyttää. Näitä paikkoja olivat esimerkiksi päiväkotia, koulu, kirkko, jääkiekko-ottelu ja esitykset. Lapset olivat jo miettineet puhelimiin myös uusia käyttömahdollisuuksia.

“olispa kiva jos puhelimesta olis mitä vaan, siinä olis sateenvarjoki ja laservalo - - jos tota ei pääse kivikon läpi niin voi sillä laservalolla voi murskata sen”

7.4.7 Rikkaus

Haastattelussa lapset kysyivät heti, mitä sana “rikas” tarkoittaa. Sen kerrottiin tarkoittavan sitä, että ihmisellä on paljon rahaa. Lapset tiesivät, että rahaa tarvitsee voidakseen ostaa erilaisia asioita. Rikkaus liittyi lasten mielestä vahvasti siihen, että sellaisilla ihmisillä on paljon rahaa, jotka ovat tehneet elämässään paljon asioita. Rikkaat ihmiset voivat lasten mielestä olla joko hyviä tai pahoja ihmisiä, esimerkiksi merirosvoja.

“roope ankalla on niin paljon rahaa koska se on tehnyt asioita”

Kaikki lapset olivat sitä mieltä, että heillä itsellään ja heidän vanhemmillaan on paljon rahaa. Osa lapsista ajatteli, että kaikilla ihmisillä pitää olla paljon rahaa, ja osan mielestä kaikkien ei tarvitse olla rikkaita.

“no että saa ostaa mitä vaan ite haluaa, haluaisin että mä oon rikas koska koska mä haluaisin ostaa leluja ja mä oon kiinnostunu niistä niin paljon”

8 TUTKIMUKSEN JOHTOPÄÄTÖKSET

8.1 Kuinka lapsi käsittää sukupuolen moninaisuuden?

”koska pojat on ritareita”

Ensimmäinen tutkimuskysymys oli, kuinka lapsi käsittää sukupuolen moninaisuuden. Sukupuolen moninaisuudella tarkoitetaan tässä sekä lapsen käsityksiä ihmisen itse kokemasta sukupuolestaan sekä sukupuoliroolien moninaisuudesta. Haastatteluaineiston perusteella sukupuolen kokemuksen ja ilmaisun moninaisuuden hahmottaminen oli selvästi lapsille hankalampaa ja aiheena tuntematon lähes kaikille tutkimukseen osallistuneille lapsille. Sen sijaan lapset olivat yleisesti sallivampia rikkomaan perinteisiä sukupuolirooleja omissa leikeissään.

Lasten kanssa toteutetussa muotinäytösleikissä lapset pukeutuivat kuitenkin pitkälti perinteisiä sukupuolirooleja noudattaviin asuihin, eli tyttöoletetut lapset pukeutuivat prinsessaksi ja kuningattareksi, ja poikaoletetut lapset pukeutuivat ritariksi, kuninkaaksi ja ”haamuksi”, kuten lapsi itse asuaan sanoitti. Myös poikien valitsemien vaatteiden värimaailma noudatti hyvin stereotyyppisiä linjoja - valittiin sinistä, vihreää ja tumman harmaata, vaikka tarjolla oli laaja skaala eri värisiä asuja ja asusteita. Koska kyseessä oli vasta ensimmäinen varsinainen tutkimuskerta, lapset saattoivat yhä vähän vierastaa ohjaajia, eivätkä siksi ehkä uskaltaneet tarttua kaikkiin mahdollisiin tarjottuihin rooliasuvaihtoehtoihin.

”koska mä oon haamu”

Leikin jälkeen toteutetussa haastatteluosiossa lapset kuitenkin rikkoivat osittain perinteisiä sukupuolirooleja. Etenkin tyttöjä koskevien kysymysten kohdalla lapset tekivät myönnetyksiä siinä, että tytöt voivat käyttää esimerkiksi viittaa tai leikkiä ritarileikkejä sekä pelata jalkapalloa ja jääkiekkoa. Poikien kohdalla sukupuoliroolit olivat hiukan rajoitetumpia, sillä poikaoletetut lapset kieltäytyivät ehdottomasti pukeutumasta hameeseen omana itsenään, ja kahden pojan mielestä ritarin ja kuninkaan asut olivat parhaimpia. Pojat kuitenkin kertoivat voivansa joskus

pukeutua prinsessaksi leikin ajaksi, ja yksi poikaoletetuista lapsista piti kuningattaren asua parhaimpana. Yksi poikaoletetuista lapsista kertoi leikkineensä prinsessaa kotona siskonsa kanssa, mistä voi päätellä, että lapsen kotona tuetaan lapsen mahdollisuuksia kaikenlaisiin leikkeihin. Yksi poika kuitenkin kieltäytyi ehdottomasti pukeutumasta prinsessaksi.

”mä en haluaisi pukeutua prinsessaks”

Muotinäytösmenetelmän tavoitteena oli mahdollistaa se, että lapset rikkoisivat perinteisiä tyttöjen ja poikien malleja pukeutumisessaan, mutta tietenkin lapset saivat pukeutua haluamallaan tavalla ja ohjaajina kunnioitimme heidän valintojaan. Kaikki lapsista hyväksyivät ja pitivät huvittavana, että naisohjaajat olivat pukeutuneet miesten vaatteisiin. Lapset havaitsivat, että mieheksi pukeutuminen ei ollut tutkijoille tavanomaista, ja antoivat siksi aikuisille luvan leikkiä miehiä. Tutkimuksessa ei saatu selville, kuinka lapset suhtautuisivat ihmisiin, jotka aidosti ilmentävät ulkoisella olemuksellaan molempia juridisia sukupuoliä, tai kuinka lapset suhtautuisivat transsukupuoliseen poikalapseen, joka tahtoisi pukeutua hameeseen. Kuitenkin haastattelun perusteella vaikuttaa, että näitäkin aiheita olisi tärkeää tarkastella lasten kanssa jatkossa.

”koska mä en oo tyttö”

Haastattelun perusteella voidaan kuitenkin todeta, että lasten kasvuympäristössä sallitaan erilaiset leikit ja stereotyyppiset sukupuoliroolit eivät ole ainakaan näiden lasten kohdalla kovin kahlitsevia. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa todetaan, että kasvattajien tulee rohkaista lapsia kokeilemaan erilaisia leikkejä ilman sukupuoleen liitettäviä odotuksia. Suunnitelmassa on myös suoraan mainittu sukupuolen moninaisuuden käsittely lasten kanssa, mutta mitään tarkempaa sisältöä tai konkreettista toteutustapaa suunnitelmassa ei ole määritelty. (Opetushallitus 2018, 45.)

Opinnäytetyön laajuuden ja rajallisen aikataulun vuoksi tutkimuksessa ei voitu käsitellä lasten kanssa sukupuolen moninaisuutta suoraan eri käsitteillä transsukupuolinen, intersukupuolinen ja muunsukupuolinen, mutta haastatteluiden pe-

rusteella ne olisivat yhtä lailla olleet tärkeitä käydä läpi ja määritellä lapsille esimerkiksi tarinan tai videon avulla. Tutkimukseen valittu Kipa-kirahvista kertova satu edustaakin transsukupuolista tyttöhahmoa. Sadun virittämän keskustelun pohjalta tulkittiin, että kaikki tutkimukseen osallistuneet lapset eivät täysin ymmärtäneet ihmisen olevan mahdollista kokea olevansa sukupuoleltaan myös jotain muuta, kuin juridisesti määriteltyjä kahta sukupuolta. Kysyttäessä mitä tarkoittaa, että tyttö haluaisi olla poika, lähes kukaan lapsista ei ollut koskaan kuullut asiasta, eivätkä he tieneet mitä se tarkoittaa. Kipa Kirahvi -sadusta puhuttaessa osa lapsista ajatteli selvästi tytön nimen määrittävän satuhahmon tytöksi, eikä muita vaihtoehtoja pidetty mahdollisena. Vain yksi lapsista oli kuullut aikaisemmin kotona luetun sadun kautta, että ihmisen on mahdollista kokea olevansa sukupuoleltaan jotain muutakin kuin tyttö tai poika, ja ymmärsi sukupuolen moninaisuuden olevan muutakin kuin vain leikkiä.

”se (Kipa) on syntynyt tytön kehossa - - niinkuin syvällä sisimmässään tuntee sen”

Sadusta käydystä keskustelusta voi todeta, että aiheesta ei ole aikaisemmin puhuttu lasten kanssa. Sitä ei mahdollisesti osata tai uskalleta käsitellä päiväkodissa, vaikka nykyisessä varhaiskasvatussuunnitelmassa mainitaan päiväkodin tehtäväksi kehittää lasten valmiuksia ymmärtää ihmisten moninaisuutta, josta yhdeksi osa-alueeksi on nostettu juuri sukupuolen moninaisuus (Opetushallitus 2018, 44–45). Lasten haastattelun perusteella voi todeta, että lapsilla oli heikosti tietoa ihmisten sukupuolen kokemuksen moninaisuudesta. Voidaankin miettiä, onko varhaiskasvattajilla tarpeeksi tarvittavaa osaamista ottaa sukupuolen moninaisuus tarkasteluun lasten kanssa, vai jääkö mahdollinen moninaisuuskasvatus työntekijöiden oman mielenkiinnon ja itsenäisen tiedonhankinnan varaan.

8.2 Kuinka lapsi käsittää seksuaalisuuden moninaisuuden?

”noo... tolla pojalla on ilonaama ja se pussaa”

Toinen tutkimuskysymys oli, kuinka lapsi käsittää seksuaalisuuden moninaisuuden. Haastattelun perusteella voi todeta, että lapsilla oli selkeä käsitys käsi kädessä kävelemisen, halaamisen sekä pussaamisen merkityksestä. Lapset ymmärsivät, että rakkauden kohdetta on sopivaa pussata, ja itselle tärkeitä perheenjäseniä halataan mieluiten. Lapset erottivat hyvin, että on olemassa erilaista läheisyyttä, eli että perheenjäsenistä välitetään eri tavalla kuin rakastumisen kohteesta. Lapset myös tiesivät, että ihastuminen ja kaveruus tarkoittavat eri asioita, mistä voi päätellä, että tykkäämisen eri muotoja on jollain tavalla käsitelty lasten kanssa joko kotona tai päiväkodissa. Aineiston perusteella lapset havaitsivat myös ympäristössään erilaisia ihmisiä ja tunnistivat heidän välistä läheisyyttään sekä osasivat liittää läheisyyden myönteisiin tunteisiin, kuten rakkauteen, ihastumiseen ja tykkäämiseen.

“mä halaan äitii mummoo isoisää vaarii... mun kaikkia perheitä”

Haastattelussa käytetyn kuvamateriaalin lapset kuitenkin tulkitsivat pitkälti heteronormatiivisella tavalla, eli esimerkiksi kahden tytön välistä ihastumista ei kuvien kautta tunnistettu, vaan kahden tytön koettiin joka kuvassa esittävän kaveruksia. Sen sijaan jokainen kuva, jossa tyttö ja poika olivat yhdessä, tulkittiin ihastuneiksi toisiinsa. Läheisyyden muodosta riippumatta tyttö- ja poikahahmot olivat lasten mielestä automaattisesti ihastuneita, eivätkä he osanneet perustella ajatustaan millään tavalla. Lasten nuoresta iästä huolimatta heille on siis jo muodostunut automaattinen oletamus tyttöjen ja poikien välisestä rakkaussuhteesta. Tutkimuksessa ei selvinnyt, onko lasten lähipiirissä olemassa ja näkyvissä heteronormista erottuvia ihmissuhteita, mutta ilmeisesti niistä ei ole puhuttu lasten kanssa. Toki lasten heteronormatiivinen asenne on voinut muodostua myös esimerkiksi satujen, televisio-ohjelmien ja mediakuvien välittämien mallien kautta.

”ne on menossa naimisiin - - se tyttö pussaa poikaa”

Haastattelujen jälkeen jäi epäselväksi, onko lasten tulkintaan vaikuttanut tutkimukseen valitut kuvakortit, sillä sopivaa ja vapaasti käytössä olevaa ilmaista piirroskuvamateriaalia oli erittäin vaikea löytää. Erityisesti hankaluutta tuotti juuri käsi kädessä kävelevien sekä halaavien tyttöjen piirroskuvien löytyminen. Vasta

toiminnallisen osuuden jälkeen Papunetistä löytyikin leikkipakettiin (liite 1) sopivampi kuva käsi kädessä kävelevistä tytöistä (Papunet 2019, Kuvapankki), sekä kuva kahdesta halaavasta tytöstä (Clipart Library 2019, Hugs cliparts). Olisikin mielenkiintoista tietää, olisivatko lapset vastanneet kysymyksiin silti samalla tavalla, vaikka haastattelussa olisi ollut vähän paremmat kuvat käytössä. Tutkimusmateriaalista puuttui myös kahta pussaavaa tyttöä esittävä piirroskuva, joten epäselväksi jää, miten lapset olisivat suhtautuneet siihen.

”kavereita - - koska ne halaa - - ja koska ne on pikkukaksosia”

Viimeisessä piirroskuvassa kuitenkin esiintyi kaksi pussaavaa poikaa, ja jo pelkästään tämän kortin näkeminen aiheutti lapsissa naurukohtauksen ja hämmennystä, mistä voi tulkita, etteivät he ole tottuneet näkemään tai kuulemaan pussaavista pojista. Tytön ja pojan pussauskuvasta lapset ehdottivat kuvan hahmon olevan heti menossa naimisiin, mutta poikien pussauskuvasta keskusteltaessa naimisiinmeno ei tullut kenenkään mieleen eikä sitä ehdotettu. Keskustelusta ei käy ilmi, että lapsille olisi entuudestaan kerrottu päiväkodissa, että poikakin voi tykätä toisesta pojasta. Voidaan siis olettaa, että kasvattajat ovat ainakin tiedostamattaan vahvistaneet lasten ajattelua siihen suuntaan, että tyttöjen ja poikien välinen rakastuminen koetaan kaikista luonnollisimpana.

”mä en (pussaisi), koska poika on poika”

Maailman terveysjärjestö WHO:n Seksuaalikasvatuksen standardeissa korostetaan, että seksuaalisuuden moninaisuuden käsittely tulisi aloittaa jo varhain lapsuudessa. WHO:n suunnitteleman ohjeistuksen mukaan jo 0-4-vuotiaan lapsen kasvatukseen tulisi sisältyä opetusta ”hellyydestä ja fyysisestä läheisyydestä rakkauden ja kiintymyksen osoituksena” sekä ”rakkauden eri tyypeistä - - ja erilaisista ihmissuhteista”. Suunnitelman mukaan 4-6-vuotiaalle lapselle olisi myös kerrottava ”ystävyydestä ja rakkaudesta saman sukupuolen edustajia kohtaan” sekä ”hyvistä ja huonoista ruumiillisista kokemuksista”. (Terveystieteiden tutkimuslaitos 2010, 38–42.)

”joo koska pojat kans vois olla kaveruksii”

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018) sen sijaan ei suoraan mainita seksuaalisuuden moninaisuuden käsittelyn tärkeydestä lasten kanssa, mutta suunnitelmasta on löydettävissä kohta, jossa varhaiskasvattajia kehoitetaan tarkastelemaan lasten kanssa ihmisten ja perheiden moninaisuutta (Opetushallitus 2018, 45). Voidaankin pohtia, riittääkö perheiden moninaisuuden käsittely lasten kanssa tuomaan esille kunnioittavalla tavalla myös naisparien ja miesparien väliset rakkaussuhteet, vai tulisiko kaikkea seksuaalisuuden moninaisuutta sekä seksuaalikasvatusta korostaa suunnitelmassa erikseen. Tällä hetkellä varhaiskasvatussuunnitelman perusteista (2018) ei löydy mainintaa minkäänlaisesta lasten ikätasoisesta seksuaalikasvatuksesta, vaan joitain sen osia voi ainoastaan tulkita rivien välistä.

"ei koska se on ihan tylsää. ei ne oo tyttöjä"

Haastattelussa lapsilta kysyttiin suoraan, voiko heidän mielestään poika pussata poikaa, ja neljä viidestä lapsesta oli sitä mieltä, että ei voi pussata. He kertoivat, etteivät ole kuulleet sellaisesta aikaisemmin. Kun kahdesta ihastuneesta pojasta kertova video *In A Heartbeat* (Bravo & David 2017) oli katsottu, lapset olivat hämentyneitä eivätkä heti osanneet keskustella videosta. Lapset kuitenkin ymmärsivät, että videossa esiintyi kaksi poikaa, jotka tykkäsivät toisistaan ja olivat rakastuneita.

"se (poika) ajatteli pussata sitä (toista poikaa) koska se oli niin hieno ja se osas kaikkee"

"se yritti mennä halaan sitä koska se oli rakastunut - - koska se halus rakastaa sitä"

Lapset eivät siis yrittäneet kiistää sitä, että videolla oli kaksi rakastunutta poikaa vaan sanoittivat totuudenmukaisesti näkemänsä. Suurin osa lapsista hyväksyi videon perusteella, että poikakin voi tykätä pojasta, vaikka se oli heille aluksi uusi ja outo asia. Tutkimustuloksena voidaan myös todeta, että avoin keskustelu ja pientenkin moninaisuuteen liittyvien materiaalien käyttö päiväkodin arjessa riittävät laajentamaan lasten ajatusmalleja.

Lapset siis muodostavat ja omaksuvat ympäristöstään erilaisia asenteita sellaisistakin asioista, joista heille jätetään vahingossa tai tiedostetusti kertomatta. Lapsille tulisi puhua avoimesti ja ikätasoisesti jo varhaisessa vaiheessa seksuaalisuuden moninaisuudesta, jotta siihen liittyvät teemat eivät olisi ihmettelyn aiheita myöhemmässä ikävaiheessa. Vain yksi tutkimuksen lapsista kertoi kuullensa pussaavista pojista kotona äidiltään. Tutkijoiden mielestä tällaisten asioiden käsittelyä ei tulisi jättää vain lapsen huoltajien vastuulle, vaan seksuaalikasvatusta tulisi tehdä yhteistyössä varhaiskasvatuksen ammattilaisten kanssa.

“no mää oon kuullu mun kotona kun mun äiti on kertonu”

Mikäli varhaiskasvatus halutaan pitää tasa-arvoisena jatkossakin, tulisi ammattikasvattajien pystyä ottamaan vastuu seksuaalisuuden moninaisuuden käsitteystä päiväkodissa sekä tehdä siinä yhteistyötä vanhempien kanssa. Pelkästään tämän laadullisen tutkimuksen perusteella havaittiin, että kaikkien lasten vanhemmat eivät syystä tai toisesta osaa tai uskalla toteuttaa lastensa seksuaalikasvatusta, jolloin päävastuun tästä tulisi olla tasa-arvoisella varhaiskasvatuksella ja sen ammattilaisilla. Vanhemmat eivät välttämättä edes ajattele koko asiaa ja saattavat kokea, että seksuaalisuus kuuluu ihmisille vasta vanhemmalla iällä. Tarvittaisiin asennemuutosta ja tietotaitoa, jotta varhaiskasvatus olisi aidosti tasa-arvoista ja moninaisuutta kunnioittavaa. Tutkimuksen keskustelutilanteesta tutkijoille jäi hyvin myönteinen kokemus, ja koettiin, ettei näiden asioiden käsittelyä lasten kanssa tarvitse pelätä. Haastattelun loppupuolella oli nähtävissä, että lapset olivat jopa innoissaan siitä, että heille oli avoimesti kerrottu uusia asioita.

”ja nyt mää haluaisin nähdä, kun kaksi tyttöä kävelee käsi kädessä”

8.3 Kuinka lapsi käsittää perheiden moninaisuuden?

”koska sitten ei tiedä onks onks joku äiti vai isä”

Kolmas tutkimuskysymys oli, kuinka lapsi käsittää perheiden moninaisuuden. Tutkimuksessa käsiteltiin kuutta eri perhemuotoa, jotka olivat adoptioperhe, yksinhuoltajaisä, kahden äidin sateenkaariperhe, kahden isän sateenkaariperhe,

maahanmuuttajaperhe sekä uusperhe, ja vastausten perusteella voidaan todeta, että lapsilla oli lähes jokaisesta perhemuodosta olemassa jonkinlainen käsitys. Tutkimuksessa yllätti, että käsitellyistä kuudesta perhemuodosta tutuimmat lapsille olivat uusperhe sekä adoptioperhe. Tavallisinta ydinperhemallia ei siis tarkasteltu lasten kanssa.

Lapset osasivat määritellä ongelmitta uusperheen merkityksen ja he pitivät sitä täysin normaalina perhemuotona. Aihe saattoi olla lapsille tuttu heidän oman kokemuksensa kautta, sillä heidän lähipiirissään voi olla useampia eroperheitä, joiden kautta he ovat tottuneet ajatukseen isä- tai äitipuolista. Useimmiten uusperheet voivat ulkopuolisen silmin näyttää tyypillisiltä ydinperheiltä, joissa on isä, äiti ja lapsia, minkä takia uusperhemallin ymmärtäminen ei vaadi lapsilta yhtä laajaa moninaisuuden hyväksymistä.

“että ne että tota et se on ihan tavallista”

Yksi lapsista osasi määritellä adoption täsmällisesti, eikä adoptio terminä tuntunut lapsista vieraalta. Tutkimus osoittaa, että haastattelutilanteessa lapset havaitsivat heti hahmojen erilaiset ihonvärit. Siksi on olennaista, että varhaiskasvatuksessa lapsille opetettaisiin ja tuotaisiin kunnioittavasti esille varhain, että saman perheen jäsenenä voi yhtä lailla elää ihonväriltään erilaisia ihmisiä. Osan lapsista mielipide adoptiosta oli kuitenkin negatiivinen, ja tämän takia aiheesta olisikin hyvä keskustella lasten kanssa avoimemmin, jotta mitään perhemuotoa ei koettaisi toista huonommaksi.

“koska kaikilla noilla on vaalee iho ja tolla vauvalla ei”

“mä en haluis tota vauvaa tonne perheeseen - - koska se näyttää iha iha ruotsalaiselta”

Eniten epätietoisuutta lapsissa herättivät molemmat sateenkaariperheen muodot ja yksinhuoltajaisä. Yksinhuoltajaisän perhettä käsiteltäessä lapset yrittivät laittaa kuvaan myös äidin hahmon isän vierelle, mutta tutkijat ottivat äidin hahmon kuvasta pois ja lapsille kerrottiin, että tässä perheessä asuu yksinhuoltajaisä. Yhden huoltajan perhemuoto aiheutti lapsissa hämmennystä, ja he eivät

oikein osanneet keskustella aiheesta. Myös kahden isän muodostamaan sa-
teenkaariperheeseen lapset yrittivät laittaa kaksi äidin hahmoa, eivätkä he suo-
raan hyväksyneet kahta isää riittäviksi huoltajiksi perheelle. Tästä havaittiin, että
lapset kokivat kahden isän perheen huonona asiana. Lasten mielestä per-
heessä on oltava äidin rooli ja isän rooli erikseen, ja kahden isän muodosta-
massa perheessä he eivät ymmärrä, kumpi toimisi äidin roolissa.

“koska sitten ei tiedä onks onks joku äiti vai iskä”

“ny sielä on iskä ja iskä ja äiti ja äiti”

Haastattelun vastauksista voidaan siis päätellä, että lapsille on jo ehtinyt muo-
dostua vahva ajatusmalli siitä, että perheessä tulisi olla kaksi eri sukupuolta ole-
vaa vanhempaa, ja he kokevat äidin ja isän erilaiset vanhemmuuden roolit tär-
keinä. Haastattelussa yksi lapsista osasi ehdottaa, että kaksi isähahmoa ovat
voineet mennä naimisiin ja adoptoida lapsia. Kahden äidin muodostamasta per-
heestä lapset ajattelivat myönteisemmin, mutta sekin koettiin tuntemattomana,
ja lapset uskoivat äitejä tarvittavan perheeseen sitä enemmän, mitä enemmän
perheessä on lapsia. Tulosten perusteella voidaankin todeta, että enemmistöllä
lapsista oli hyvin vajavainen käsitys samaa sukupuolta olevien vanhempien
muodostamista perheistä.

“koska ne on menny naimisiin”

*“koska lapset on tärkeitä että koska koska koska jos niil ei oo lapsii nii sit vois
olla yksin”*

Lapset myös pitivät äitihahmoa isää tärkeämpänä perheenjäsenenä. Tämä voi
johtua esimerkiksi lasten omasta subjektiivisesta kokemuksesta, että heidän
omassa perheessään äidillä on isää suurempi vastuu lasten kasvattamisesta.
Varhaiskasvatussuunnitelmassa isästä ja äidistä puhutaan vanhempina ja huol-
tajina eikä heitä eritellä, vaan korostetaan huoltajien kanssa tehtävää kasvatus-
yhteistyötä. Suunnitelmassa mainitaan myös, että suhtautumisen monimuotoi-
siin perheisiin tulee olla avointa ja kunnioittavaa. (Opetushallitus 2018, 21, 34.)

Yhteiskunnassa vallitsee edelleen ajatusmalli, että äiti ottaa yleensä perheessä eniten vastuuta lasten hoitamisesta. Varhaiskasvattajat voivat omalta osaltaan pyrkiä siihen, että vastuuta annettaisiin yhtä lailla myös isille. Kuitenkaan päiväkotiei yksin voi määräänsä enempää tasapainottaa kasvatustehtäviä vanhempien välillä.

“eei ei voi olla kaks isää muutaku ruotsissa voi - - ku se on nii kaukana”

Maahanmuuttaja oli käsitteenä lapsille entuudestaan vieras ja maahanmuuttajaperheen määrittely sujui lapsilta ristiriitaisesti. Osa lasten selityksistä oli totuudenmukaisia, eli ymmärrettiin perheen olevan esimerkiksi kotoisin ulkomailta ja saattavan puhua eri kieltä. Haastattelussa kävi ilmi, että lapset eivät kuitenkaan tunnista maahanmuuttajiksi esimerkiksi oman päiväkodin maahanmuuttajalapsia, vaan lähimmät maahanmuuttajaperheet elävät lasten mielestä ulkomailla. Haastattelusta voidaan päätellä, että päiväkodissa ei ehkä erotella maahanmuuttajaperheitä ja suomalaisia perheitä toisistaan. Lapset kyllä havaitsevat ongelmitta ihmisten ulkoiset eroavaisuudet, kuten erilaiset ihonvärit, myös omassa päiväkodissaan, mutta keskustelusta ei käy ilmi, onko maahanmuuttajaperheiden tuomaa moninaisuutta käsitelty suunnitelmallisesti päiväkodissa.

"no koska koska ne on tullu lentokoneella"

“mut ne silti puhuu ruotsii - - koska koska muut ei ymmärrä paljoo niitten ruotsii”

"niitten talo oli taloon oli tullu tulipalo ja se oli menny ihan rikki"

Yhteenvedon voidaan todeta, että lapsilla on jonkinlaisia käsityksiä erilaisista perhemuodoista, mutta heidän ajatusmalleissaan on aukkoja, ja asioita on jäänyt epätietoisuuteen. Esimerkiksi kahden isän muodostamaa perhemallia ei tiedetty olevan lainkaan olemassa eikä sitä hyväksytty, kuten myöskään yksinhuoltajaisän vanhemmuutta ei koettu riittävänä. Näitä käsityksiä olisi hyvä tarkentaa ja oikaista, jotta lasten ymmärrys kaikista olemassa olevista perhemalleista voisi syventyä. Pohdintaa olisi toteutettava lasten kanssa tasapuolisesti riippumatta siitä, millaisia perhemuotoja oman päiväkodin arjessa näkyy, jotta

harvinaisemmatkin perhemuodot voitaisiin kokea tasavertaisina ja yhtä arvokkaina. Avoin keskustelu lasten kanssa erilaisista perheistä tukee myös vähemmistöperheisiin kuuluvien lasten tasapainoista kehitystä, jotta he eivät joudu kokemaan huonommuuden tunnetta omasta ydinperhemallista poikkeavasta perheestään.

8.4 Kuinka lapsi käsittää kulttuuristen tapojen moninaisuuden?

”ne ketkä uskoo jumalaan niin ne rukoilee mut ne ketkä ei ni ne ei”

Viimeisenä tutkimuskysymyksenä oli selvittää lasten käsityksiä kulttuuristen tapojen moninaisuudesta. Lasten käsitykset erilaisista ihmisten käyttäytymiseen ja tapoihin liittyvistä asioista olivat monipuolisia, ja he osasivat ajatella asioita monesta eri näkökulmasta. Vastausten perusteella näkyi, että lapsille on kehittynyt jo joitakin moraalisia periaatteita ja ymmärrys oikeasta ja väärästä.

”ei oo vaan lupaa”

”siitä tulee poliisi”

Lapset tiesivät heti, että valehteleva ja varastaminen eivät ole hyväksyttyä toimintaa, ja että niistä voi seurata rangaistus. Lapset myös ymmärsivät valehtelun suhteellisuuden, eli pienet valheet eivät ole niin vakavia kuin suuret. Haastattelussa käy ilmi, että lapset ovat oppineet tällaisia sääntöjä sekä malleja hyvästä ja huonosta käytöksestä kotonaan.

”mää tierän että se tarkoittaa sitä et ei puhu totta”

Haastattelun perusteella lapset havaitsivat ihmisten olevan erilaisia ja ymmärsivät, ettei kaikilla ihmisillä ole tapana esimerkiksi käydä saunassa tai rukoilla. Riippumatta siitä, että osa tutkimukseen osallistuneista lapsista oli maahanmuuttajataustaisia, saunomista pidettiin tärkeänä perinteenä lasten perheissä. Rukoilulle lapset antoivat erilaisia merkityksiä ja kertoivat itse oppineensa rukoilemaan ko-

tona. Varhaiskasvatuksen tuleekin olla katsomuksellisesti sitoutumatonta ja kunnioittaa kodista lähtöisin olevia perinteitä ja käytösmalleja. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan olisi myös hyvä vahvistaa lasten tietoutta erilaisista katsomuksista sekä kehittää lapsia ajattelemaan asioita monista eri näkökulmista. (Opetushallitus 2018, 31.)

“mun mummu ja pappa haluaa sen takia käyrä sen takia joka päivä saunassa koska koska ne ne ku ne niinkun niinkun tota ne ne pesee joka päivä itensä”

Lapset pitivät kouluun pääsemistä ja opiskelua ihmisen elämän kannalta tärkeänä etappina ja tiesivät kaikkien pääsevän kouluun, kunhan on oikean ikäinen. Kouluun pääsemistä pidetäänkin yhteiskunnassamme normina lakiin perustuvan oppivelvollisuuden ansiosta, ja se näkyi hyvin tuloksissa. Lapset osasivat jo odottaa kouluun pääsemistä ja ihannoivat koululaisia, mutta jännittivät vähän läksyjä.

“koulussa opiskellaan”

“kyllä kaikki pääsee (kouluun), muttei ihan heti - - koska koska jotkut on päiväkodissa”

Lapset ajattelivat rikkaudesta, että aikovat tavoitella tulevaisuudessa paljon rahaa. Osalle lapsista oli jo syntynyt käsitys, että ilman rahaa ei voi pärjätä elämässä ja että sitä kannattaa omistaa mieluummin paljon kuin vähän. Myös puhelimen omistaminen ja käyttö koettiin myönteisenä ja ihannoitavana asiana. Lapset myös tunnistivat hyvin, ettei liian nuorena voi vielä käyttää puhelinta.

“no sen takia että ne voi ostaa”

“vauvoilla ei oo puhelinta - - ne ei osaa käyttää vielä niitä eikä osaa käynnistää”

Lapsille olisi tärkeää opettaa laajasti erilaisia arvoja, jotta useat eri tavat elää ja toimia yhteiskunnan jäsenenä tulisivat lapsille tutuiksi. Keskustelussa käytetyt teemat olivat osa suomalaista kulttuuriperintöä, minkä takia ne virittivät hyvin keskustelua ja lasten oli helppo muodostaa niistä mielipiteitä. Myös varhaiskasvatus-

suunnitelmassa henkilöstöä kehoitetaan keskustelemaan lasten kanssa erilaisista arvoista ja ihanteista (Opetushallitus 2018, 20). Arjessa voidaankin miettiä, mitä kaikkea muuta tärkeää elämässä on, kuin raha ja puhelin. Jokainen lapsi koki oman perheensä olevan rikas, mikä saattaa tulevaisuudessa johtaa siihen, että lapsi myös itse tavoittelee rikkautta elämässään.

8.5 Tulosten yhteenveto

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää lasten käsityksiä erilaisiin moninaisuuden teemoihin liittyen ja heidän käsityksensä vastasivatkin osittain tutkijoiden ennako-oletuksia lasten ajatusmaailmasta. Etukäteen oletettiin, että neljästä teemasta lapsille vieraimmat tulisivat olemaan sukupuolen sekä seksuaalisuuden moninaisuus, ja oletus pitikin osittain paikkansa. Haastatteluiden perusteella lapset tunnistivat hyvin fyysisen läheisyyden eri muotoja sekä tunnistivat rakkauden, ihastuksen ja kaveruuden tunteiden eroja, mutta eivät olleet juuri kuulleet aiemmin samaa sukupuolta olevien ihmisten välisestä rakkaudesta. Lapset olivat yleisesti myös sallivampia rikkomaan perinteisiä sukupuolirooleja leikkien kautta, mutta lapsille tuntui vieraalta ajatukselta, että sukupuolen voisi kokea muullakin tavalla kuin juridisesti määriteltujen kahden sukupuolen kautta.

Perheiden moninaisuuden sekä kulttuuristen tapojen moninaisuuden ajateltiin ennakkoon olevan lapsille tutuimmat teemat, ja näistä aiheista lapsilla olikin pitkälti aika selkeät käsitykset. Tarkastellut kulttuuriset tavat olivat lapsille entuudestaan tuttuja, ja lapset osasivat pohtia niitä monista eri näkökulmista. Tässä teemassa lapset ymmärsivät ja sanoittivat tutkimuksen muihin teemoihin nähden parhaiten ihmisten olevan keskenään erilaisia yksilöitä, jotka eivät kaikki toimi tai käyttäydy samalla tavalla. Perheiden moninaisuudesta lapsilla tuntui myös olevan ennalta aika paljon tietoa, vaikka tälläkin kerralla eniten hämmennystä aiheuttivat juuri samaa sukupuolta olevien vanhempien muodostamat perheet sekä ydinperhemallia rikkovat perhemuodot kuten yksinhuoltajaisä.

Tulosten perusteella vaikuttaa siltä, että lapset saivat tutkimuksen aikana moninaisuuteen liittyvää tietoa jo vähän liian myöhään omaan kehitysvaiheeseensa nähden, koska lapsille oli jo selvästi ehtinyt muodostua vahvat ajatusmallit ja

asenteet esimerkiksi ydinperhemallista ja heteronormatiivisuudesta. Varhaiskasvattajan voikin olla haastavaa muuttaa jo varhain syntyneitä ajatusmalleja ja asenteita, jos moninaisuudesta ja tasa-arvosta puhuminen aloitetaan vasta 4-5-vuotiaalle lapselle.

Tuloksista käy ilmi, että lapset eivät ole itse kysyneet aikuisilta moninaisuuteen liittyvistä teemoista, vaan joidenkin tutkimukseen osallistuneiden lasten vanhemmat ovat itse olleet aloitteellisia ja kertoneet lapselleen satujen kautta esimerkiksi sukupuolen moninaisuudesta. Tästä voi todeta, että aikuinen on lapseen nähden valta-asemassa ja lapsi ei voi tietää aiheista, joista hänelle ei kerrota. Vastuun avoimesta keskustelusta tulisikin olla aikuisella. Tulosten perusteella tehtiin johtopäätös, että tasa-arvokasvatusta tulisi toteuttaa ikätasoisesti jo paljon varhaisemmassa vaiheessa eli esimerkiksi 2-3 vuotiaalle lapselle. Tiedon antaminen ennalta ehkäisevästi helpottaisi myös lapsen omien mielipiteiden muodostamista ihmisten erilaisuudesta. Näin moninaisuudesta ei ehkä syntyisi yhtä herkästi ennakoluuloja ja moninaisuuden eri osa-alueet eivät olisi väheksynnän tai syrjinnän kohteena myöhemmässä elämänvaiheessa.

9 POHDINTA

Tutkimusprosessimme alkoi lokakuussa 2018. Halusimme molemmat lähtökohdaisesti toteuttaa toiminnallisen opinnäytetyön, sillä koimme siitä olevan eniten hyötyä ammatillisessa kehittämisessä. Lisäksi olimme jo aikaisemmin toteuttaneet yhdessä useita toiminnallisia ohjaustunteja opintojen eri vaiheissa eri asiakasryhmille. Pyörittelimme tietysti aluksi mielessämme kaikenlaisia aiheita, mutta hyvin nopeasti kiinnostus tasa-arvokasvatusta kohtaan syntyi. Myöhemmin eri aihepiirien teoreettiseen viitekehykseen tutustuessa tasa-arvokasvatus tarkentui moninaisuuskasvatukseksi. Toisella meistä oli aiempaa kokemusta vaikuttamistyön tekemisestä vähemmistöryhmiin kuuluvien ihmisten kanssa ja erityisesti sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen oikeuksien puolustamiseen liittyen. Toinen meistä saa sosionomitutkinnon ohessa lastentarhanopettajan pätevyyden ja on tehnyt paljon innovatiivista ja osallistavaa kasvatustyötä eri-ikäisten lasten kanssa. Olimme onnekkaita, kun osasimme yhdistää nämä vahvuusalueemme ja kiinnostuksen kohteemme toiminnallisen opinnäytetyön aiheeksi.

Opinnäytetyön näkökulma oli alusta asti hyvin laaja ja halusimme pitää kiinni keksimistämme neljästä moninaisuuden teemasta, vaikka meitä tutkimussuunnitelmavaiheessa ensin kehoitettiin rajaamaan työtä suppeammaksi. Olemme tyytyväisiä, että pysyimme päätöksessämme pitää kaikki neljä aihealuetta mukana prosessissa, ja koemme, että tällaista moninaisuuskasvatusta kehittävää opinnäytetyötä ei olisi voinut kattavasti toteuttaa vain yhtä tai kahta näkökulmaa tarkastelemalla.

Oli alusta asti selvää, että halusimme tutkia opinnäytetyössämme juuri lasten näkökulmaa ja selvittää heidän mielipiteitään moninaisuuden eri teemoihin liittyen. Halusimme ensin perehtyä laajasti olemassa oleviin moninaisuutta käsitteleviin menetelmiin ja luoda niistä sopivat kokonaisuudet omia toiminnallisia ohjauskertojamme varten. Yllätyimme kuitenkin siitä, kuinka vähän löysimme eri lähteistä päiväkotikäisille lapsille suunnattuja valmiita menetelmiä tai ohjeita esimerkiksi kulttuuri- tai seksuaalikasvatukseen liittyen, ja päädyimme lopulta luomaan ohjauskertamme kokonaan itse. Ideoimme yhdessä jokaiseen aihepiiriin sopivat

menetelmät, lämmittelyleikit ja keskustelukysymykset. Esimerkiksi erilaisten perhemallien käsittelyyn sopivia materiaaleja emme löytäneet, joten keksimme itse perhehahmokortit ja teimme niistä leikin, jossa lapset saivat muodostaa kartongille useita eri perheitä. Ohjaajat määrittivät jokaisessa perheessä asuvat vanhemmat, mutta lapset saivat valita joka perheeseen vanhempien kanssa asumaan lisää perheenjäseniä. Leikin oheen olimme etukäteen suunnitelleet keskustelukysymyksiä, joiden avulla meidän oli mahdollista opettaa lapsille erilaisista perhemuodoista.

Menetelmiä ideoidessa meille tarkentui ajatus siitä, että haluamme samalla luoda opinnäytetyön ohessa varhaiskasvattajien käyttöön mahdollisimman monipuolisen leikkipaketin (liite 1), jonka avulla kenen tahansa on kohtuullisen helppo lähteä käsittelemään pienten lasten kanssa haasteellisiksi tai hämmentäviksi koettuja aiheita. Menetelmien työstäminen laittoi meidätkin pohtimaan todella kiperiä kysymyksiä aidosta yhdenvertaisuudesta, ja se vaati laajaa eettistä tarkastelua ja kyseenalaistamista. Emme halunneet vahingossakaan luoda omaan tai muiden käyttöön menetelmiä, jotka saattaisivat vain vahvistaa yhteiskunnassa vallitsevia stereotypioita vähemmistöryhmiin kuuluvista ihmisistä. Mielestämme onnistuimme luomaan helppolukuisen ja aidosti yhdenvertaisuutta kunnioittavan leikkipaketin. Olemme myös tyytyväisiä leikkipaketille toteuttamaamme visuaaliseen ilmeeseen. Leikkipaketin menetelmät ovat kaikkien vapaasti käytettävissä, ja niitä voi halutessaan soveltaa eri-ikäisille ja eri kokoisille lapsiryhmille. Toivomme, että päiväkodin varhaiskasvattajat saisivat leikkipaketin ansiosta lisää rohkeutta ottaa moninaisuuden teemoja esille ja käsitellä niitä lasten kanssa, sillä mielestämme moninaisuuskasvatuksen tulisi olla yksi päiväkodin päätehtävistä, ja koemme, että lapsilla on oikeus saada laajasti tietoa maailmasta ja ihmetellä heitä askarruttavia kysymyksiä.

Yhteistyökumppaniksi valikoitui eräs tamperelainen päiväkotitoiminta, jonka kanssa yhteistyö sujui moitteettomasti lyhyelläkin varoitusaikalla, mikä edisti sitä, että opinnäytetyön tekeminen oli meille todella antoisaa. Erityisen joustavia oltiin tilojen ja rekvisiitan lainaamisessa, ja tiedonkulku aikataulujen sopimisessa oli nopeaa. Lasten anonymiteetin varmistamiseksi päätimme säilyttää päiväkodin nimettömänä ja siksi emme kerro tässä opinnäytetyössä sen tarkemmin, missä päiväko-

dissa toteutimme opinnäytetyön toiminnallisen osuuden. Päädyimme haastattelemaan lapsia pienryhmässä, koska havainnointi olisi ollut omaan käyttöömme liian pintapuolinen menetelmä eikä sen avulla olisi saanut tarpeeksi luotettavaa ja syvällistä tietoa lasten ajatusmaailmasta. Koemme, että pienryhmässä toteutetut haastattelut toimivat hyvin opinnäytetyön aineistonkeruumenetelmänä, koska lapset saivat riittävästi tilaa kertoa omia mielipiteitään ja toisaalta kuulla, mitä muut lapset ajattelevat. Tutkimuskohteeksi valikoitunut viiden lapsen ryhmä oli puhelias ja itsessään moninaisista taustoista lähtöisin, ja olimme onnekkaita, kun kaikki lapset pääsivät osallistumaan jokaiselle tutkimuskerralle.

Tutkimuskertojen aikataulut pysyivät lähes muuttumattomina, ja lapset olivat varsin innostuneita yhteisestä toiminnastamme ja osallistuivat niihin joka kerta uteliaasti. Jokainen kerta kesti noin tunnin toiminnallisten menetelmien ja haastattelujen kera. Tutkimuskerrat olivat täynnä lapsille paljon uutta asiaa, ja siksi suosittelemmekin muita kasvattajia käsittelemään moninaisuuteen liittyviä aiheita pienemmissä osissa. Omien aikataulujemme vuoksi meidän oli opinnäytetyön takia pakko tehdä opetuskerroista tiiviitä kokonaisuuksia, mutta lasten oppimisen ja kehityksen kannalta olisi tietenkin parasta, jos eri aiheita voitaisiin käsitellä laajemmin ajan kanssa. Uusien asioiden omaksumisessa auttaa, että moninaisuuteen liittyviä teemoja myös nostetaan esille useampaan kertaan pidemmällä aikavälillä.

Kaikki käsittelemämme teemat olivat itsessään hyvin laajoja kokonaisuuksia, minkä takia jouduimme tekemään paljon rajauksia siinä, mitä yksityiskohtia päädyimme menetelmien ja leikkien kautta käsittelemään lasten kanssa. Esimerkiksi kulttuurien moninaisuutta olisi pystynyt tarkastelemaan muun muassa maailman uskontojen, kielten tai erilaisten juhlapyhien näkökulmasta. Perheiden moninaisuutta käsittelevällä kerralla taas pois jouduttiin jättämään monia tärkeitä perhe-muotoja, kuten apilaperheet, leskiperheet, lapsettomat perheet sekä yksinhuoltaja-äidin muodostama perhe. Sukupuolten moninaisuudesta emme olisi ehtineet käsitellä kaikkia sukupuolirooleihin liittyviä stereotypioita tai sukupuolen koke-mukseen liittyvää moninaisuutta lasten kanssa, joten käsittelemättä jäivät esimerkiksi muunsukupuolisuus sekä intersukupuolisuus. Seksuaalisuuden moninaisuudesta rajasimme pois esimerkiksi ruumiinosien nimeämisen ja erilaisista kehoista sekä ihmisten lisääntymisestä keskustelemisen.

Ylipäättään ihmisten moninaisuuden laajuuden vuoksi jouduimme valitsemaan käsittelyyn meitä itseämme eniten kiinnostavat teemat. Moninaisuutta voisi lisäksi käsitellä esimerkiksi vammaisuuden, iän ja fyysisten ominaisuuksien näkökulmasta. Poisrajaamistamme aiheista saisikin ideoitua useita jatkotutkimusaiheita ja toivomme, että joku tarttuu näihin teemoihin edelleen ja kehittää menetelmiä moninaisuuskasvatukseen niistäkin osa-alueista, joita emme itse tässä opinnäytetyössä ennättäneet käsittelemään.

Opimme tutkimuksen myötä aivan uusia ulottuvuuksia moninaisuuskasvatuksesta, ja käsityksemme kaikesta ihmisten yhdenvertaisuudesta syveni entistään. Erityisen antoisana koimme opinnäytetyössä oppimamme teorian viemisen käytännön tasolle. Opimme aidosti puhumaan ja keskustelemaan moninaisuuden teemoista lasten kanssa, ja sen, ettei ole mitään syytä pelätä lasten reaktioita heille uusiin asioihin.

Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että lapselle kaikki on normaalia, kunnes toisin todistetaan. Edelleen kaiken ikäiset ihmiset voivat joutua kiusatuksi minkä tahansa erilaisten ominaisuuksiensa vuoksi, jolloin kaikkien kasvattajien vastuulla olisikin tiedostaa omat käyttäytymisnorminsa ja olla kriittisiä siinä, millaisen kuvan maailmasta antaa lapselle. Ihanteellisessa yhteiskunnassa moninaisuus hyväksyttäisiin osana ihmisyyttä ja koettaisiin rikkautena. Koemme, että varhaiskasvattajien tiedon lisäämisellä ja oikealla asenteella on mahdollista ennaltaehkäistä jo varhaisessa vaiheessa syrjäytymisen riskiä. Toivomme oman opinnäytetyömme toimivan tiedon lähteenä sekä henkilökohtaisen pohdinnan tukena varhaiskasvattajille, jotta he voisivat arvioida ja tutkia omia asenteita ja arjen toimintatapoja.

Opinnäytetyön tulosten pohjalta koemme, että lapset ansaitsevat nähdä, kuulla ja tietää maailmasta niin moninaisena kuin se ikinä voikaan olla. Voidaankin miettiä, miten yhteiskunnan asenneilmapiiri muokkautuisi, ja millaiseksi tulevien sukupolvien yhdenvertaisuus voisi kehittyä, jos varhaiskasvatuksessa toteutettaisiin suunnitelmallisesti ja ikätasoisesti moninaisuuskasvatusta.

LÄHTEET

Abdullah, A. 2009. Multicultural Education In Early Childhood: Issues And Challenges. Luettu 6.6.2019.

https://pdfs.semanticscholar.org/b649/ca7e55cee7228d84b318da2106317fa96b72.pdf?_ga=2.83625430.130975679.1565443729-1366053328.1565443729

Ahonen, L. 2017. Vasun käyttöopas. Jyväskylä: PS-kustannus.

Aikamatkalla. N.d. Perheille. Luettu 5.6.2019.

<http://www.aikamatkalla.fi/perheille/>

Alasaari, N. 2013. Lasten leikkiä. Sukupuolitietoinen näkökulma päiväkodin arkeen. Turun yliopisto. Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos. Pro gradu -tutkielma.

<https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/94663/Alasaari2013.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Animation World Network. 2017. 4 Animated Films Among 17 Winners of 44th Student Academy Awards. Viitattu 1.2.2019.

<https://www.awn.com/news/4-animated-films-among-17-winners-44th-student-academy-awards>

Bravo, E. & David, B. 2017. In a Heartbeat. Animated short film. YouTube video. Julkaistu 31.07.2017. Katsottu 17.2.2019.

<https://www.youtube.com/watch?v=2REkk9SCRn0>

Cacciatore, R. 2007. Huomenna pannaan pussauskoppiin. Opas vanhemmille. Eväitä tyttöinä ja poikana kasvamisen haasteisiin syntymästä murrosikään. Helsinki: WSOY.

Clipart Library. 2019. Hugs cliparts. Viitattu 2.2.2019.

<http://clipart-library.com/clipart/190430.htm>

Dimensions of Early Childhood. 2011. Why Does Gender Matter? Counteracting Stereotypes With Young Children. Luettu 6.6.2019.

https://www.southernearlychildhood.org/upload/pdf/Dimensions_of_Early_Childhood_Volume_39_Number_3.pdf#page=13

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Gloaalikasvatus. N.d. Miten kasvattaa yhdenvertaisiksi ihmisiksi? Luettu 21.5.2019.

<https://www.gloaalikasvatus.fi/blogit-ja-artikkelit/blogit/miten-kasvattaa-yhden-vertaisiksi-ihmisiksi>

Gloaalikasvatus. N.d. Moninaisuus. Luettu 24.5.2019.

<https://www.gloaalikasvatus.fi/mika-gloaalikasvatus/teemat/moninaisuus>

- Hirsjärvi, H. & Hurme, H. 2011. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.
- Ingman- Friberg, S. & Cacciatore, R. 2016. Keho on leikki. Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä. Helsinki: Duodecim.
- Järvinen, M., Laine A. & Hellman-Suominen, K. 2013. Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. Helsinki: Kirjapaja.
- Jämsä, J. 2008. Sateenkaariperheet ja hyvinvointi. Käsikirja lasten ja perheiden kanssa työskenteleville. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Karila, K. & Lipponen, L. 2013. Varhaiskasvatuksen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino.
- Katariina, M. & Säde, N. 2013. Kipa Kirahvi. Viitattu 2.2.2019.
<http://www.tasa-arvoinenvarhaiskasvatus.fi/wp/wp-content/uploads/2014/02/Kipa-Kirahvi.pdf>
- Koivula, M., Siippainen, A. & Eerola-Pennanen, P. 2017. Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. Tampere: Vastapaino.
- Kortenieniemi- Poikela, E. & Cacciatore, R. 2010. Portaita pitkin. Lapsen ja nuoren seksuaalisuuden kehittyminen. Opas vanhemmille. Helsinki: WSOY.
- Koulu maailmaa muuttamaan. N.d. Moninaisuus ja yhdenvertaisuus. Luettu 22.5.2019.
<http://www.koulumaailmaamuuttamaan.fi/koulutusmateriaalit/moninaisuus-ja-yhdenvertaisuus/moninaisuus-ja-yhdenvertaisuus>
- Kulttuuria kaikille. 2019. Mitä on moninaisuus. Päivitetty 15.8.2019. Luettu 15.8.2019.
http://www.kulttuuriakaikille.fi/moninaisuus_mita_on_moninaisuus
- Kupila, P. 2004. Arvioidaan yhdessä. Näkökulmia arviointiin varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Tammi.
- Kyrönlampi-Kylmänen, T. 2010. Lapsen hyvä arki. Helsinki: Kirjapaja.
- Opetushallitus. 2018. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. Luettu 9.1.2019.
https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. N.d. Tasa-arvoinen varhaiskasvatus. Tasa-arvo on perusoikeus. Luettu 3.1.2019.
<http://www.tasa-arvoinenvarhaiskasvatus.fi/mina-ja-kulttuuri/tasa-arvo-on-perusoikeus/>
- Ota koppi. N.d. Monikulttuurisuus Helsingin varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Luettu 2.4.2019.

<https://www.otakoppi-ohjelma.fi/ota-koppi-ohjelma/1-%E2%80%93-monikulttuurisuus-helsingin-varhaiskasvatuksessa-ja-esiopetuksessa>

Pokela, M. & Koskimies, P. 1983. Ihme ja kumma. [Helena, K.] Albumilla Pupu Tupunan lauluja [CD]. Scandia.

Paavola, H. & Talib, M-T. 2010. Kulttuurinen moninaisuus päiväkodissa ja koulussa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Papunet. 2019. Kuvapankki. Luettu 17.2.2019.
<https://papunet.net/materiaalia/kuvapankki>

Pennington, D. C. & Ahokas, M. 2005. Pienryhmän sosiaalipsykologia. Helsinki: Gaudeamus.

Sateenkaariperheet ry. N.d. Mikä sateenkaariperhe. Luettu 12.2.2019.
<https://sateenkaariperheet.fi/tietoa-ja-koulutusta/mika-sateenkaariperhe/>

Seta ry. N.d. Seksuaalinen suuntautuminen. Luettu 24.2.2019.
<https://seta.fi/sateenkaaritieto/seksuaalinen-suuntautuminen/>

Seta ry. N.d. Sukupuolen moninaisuus lapsuudessa. Luettu 3.3.2019.
<https://sukupuolenosaamiskeskus.fi/sukupuoli/sukupuolen-moninaisuus/sukupuolen-moninaisuus-lapsuudessa/>

Seta ry. N.d. Sukupuolen moninaisuus. Luettu 3.3.2019.
<https://seta.fi/sateenkaaritieto/sukupuolen-moninaisuus/>

Seta ry. Sateenkaarisanasto. Päivitetty 24.4.2019. Luettu 2.3.2019.
<https://seta.fi/sateenkaaritieto/sateenkaarisanasto/>

Sosiaalialan kompetenssit. 2019. Sosiaalialan eettinen osaaminen. Luettu 19.4.2019.
<http://sosiaaliala.blogs.tamk.fi/aloitussivu/sosiaalialan-kompetenssit/>

Suomen Kulttuuriperintökasvatuksen seura. 2014. Kulttuuri-identiteetti & kasvat. Kulttuuriperintökasvatus kotoutumisen tukena. Tallinna: K-print. Luettu 15.4.2019.
https://www.kulttuuriperintokasvatus.fi/wp-content/uploads/2015/04/Kulttuuri-identiteetti_ja_kasvatus.pdf

Seta ry. N.d. Sukupuolen moninaisuus lapsuudessa. Luettu 3.3.2019.
<https://sukupuolenosaamiskeskus.fi/sukupuoli/sukupuolen-moninaisuus/sukupuolen-moninaisuus-lapsuudessa/>

Suortamo, M., Tainio, L., Ikävalko, E., Palmu, T. & Tani, S. 2010. Sukupuoli ja tasa-arvo koulussa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Taanila, A. 2007. Laadullisen aineiston analyysi. Oulun Yliopisto. Kansanterveystieteen ja yleislääketieteen laitos.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2016. Edistä, ehkäise, vaikuta. Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelma 2014-2020. 3. painos. Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy. Luettu 9.3.2019.

http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116162/THL_OPAS33_VERKKO9.3.2016.pdf?sequence=3&isAllowed=y

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2019. Lastenneuvolakäsikirja. Monimuotoiset perheet. Luettu 6.3.2019.

<https://thl.fi/fi/web/lastenneuvolakasikirja/tietopaketit/monimuotoiset-perheet>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2010. Maailman terveysjärjestön (WHO) Euroopan aluetoimisto ja BZgA. Seksuaalisuuden standardit Euroopassa. Suunta- viivat poliittisille päättäjille, opetus- ja terveydenhoitoalan viranomaisille ja asian- tuntijoille. Helsinki: Valopaino Oy. Luettu 15.5.2019.

<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80220/039844e2-c540-4e81-834e-6f11e0218246.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Seksuaalikasvatus. Päivitetty 20.7.2018. Lu- ettu 19.2.2019.

<https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon tueksi/seksuaalikasvatus>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Sukupuolten tasa-arvo. Sanasto. Päivitetty 4.4.2018. Luettu 4.2.2019.

<https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/sanasto>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2019. Uusperhe. Luettu 23.2.2019.

<https://thl.fi/fi/web/lastenneuvolakasikirja/tietopaketit/monimuotoiset-per-heet/uusperhe>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2019. Yhden vanhemman perhe. Luettu 16.2.2019.

<https://thl.fi/fi/web/lastenneuvolakasikirja/tietopaketit/monimuotoiset-perheet/yh- den-vanhemman-perhe>

Tilastokeskus. N.d. Luettu 10.6.2019.

<https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa.html>

Tilastokeskus. 2019. Perheiden määrä jatkanut laskuaan. Luettu 24.5.2019.

https://www.stat.fi/til/perh/2018/perh_2018_2019-05-22_tie_001_fi.html

Tuomi, J. & Sarajarvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Hel- sinki: Tammi.

Valli, R. & Aaltola, J. 2015. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1: metodin valinta ja aineistonkeruu. Virikkeitä aloittelevalla tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus.

Varhaiskasvatuslaki 13.7.2018/540.

Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

Väestöliitto. 2019. Kehotunnekasvatus. Luettu 2.2.2019.

https://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/pienten_lasten_vanhemmat/lapsijaseksuaalisuus/seksuaalikasvatuksen-paakohdat/kehotunnekasvatus/

Väestöliitto. 2019. Kehotunnekasvatus mukaan varhaiskasvatussuunnitelmiin. Luettu 1.2.2019.

https://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/pienten_lasten_vanhemmat/lapsijaseksuaalisuus/kehotunnekasvatus-mukaan-varhais/

Väestöliitto. 2019. Maahanmuuttajat. Luettu 15.4.2019.

http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja/maahanmuuttajat/

Väestöliitto. 2019. Monenlaiset perheet. Luettu 23.3.2019.

https://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/pienten_lasten_vanhemmat/lapsijaseksuaalisuus/usein-kysytyt-kysymykset/monenlaiset-perheet/

World of management. N.d. Tasa-arvo ja moninaisuus: työhyvinvointia ja tu-
lostta. Tasa-arvosanasto. Luettu 6.4.2019.

<http://wom.fi/tasa-arvotietoa/tasa-arvosanasto/#sanasto19>

Yhdenvertaisuuslaki 30.12.2014/1325.

LIITTEET

Liite 1. Moninaisuuden leikkipaketti

(alkaa seuraavalta sivulta)

MONINAISUUDEN LEIKKIPAKETTI

Luovia menetelmiä varhaiskasvattajien vapaaseen käyttöön
monenlaisiin kasvatustilanteisiin

Henna Kivistö ja Janita Lahtinen 2019

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO	5
SUKUPUOLEN MONINAISUUS	6
HUIVITANSSI	6
MUOTINÄYTÖS	6
APUKYSYMYKSIÄ KESKUSTELUUN	6
KIPA KIRAHVI -SATU	7
APUKYSYMYKSIÄ SADUSTA	7
SANAVARASTOA	7
TARVIKKEET - SUKUPUOLEN MONINAISUUS	8
Huivitanssin tarvikkeet	8
Muotinäytöksen tarvikkeet	8
SEKSUAALISUUDEN MONINAISUUS	11
HALIHIPPA	11
KUVAKORTTI-TYÖSKENTELY	11
KYSYMYKSIÄ KUVA-KORTEISTA	11
TYTTÖ JA POIKA KÄSI KÄDESSÄ -KORTTI	11
TYTTÖ JA TYTTÖ KÄSI KÄDESSÄ -KORTTI	11
TYTTÖ JA POIKA HALAAVAT -KORTTI	12
TYTTÖ JA TYTTÖ HALAAVAT -KORTTI	12
TYTTÖ JA POIKA PUSSAAVAT -KORTTI	12
POIKA JA POIKA PUSSAAVAT -KORTTI	12

SANAVARASTOA.....	13
IN A HEART BEAT -VIDEO	14
KYSYMYKSIÄ VIDEOSTA.....	14
TARVIKKEET - SEKSUAALISUUDEN MONINAISUUS.....	14
Halhipan tarvikkeet	14
Kuvakorttityöskentelyn tarvikkeet.....	14
PERHEIDEN MONINAISUUS.....	17
OMAN PERHEEN PIIRTÄMINEN	17
ERILAISET PERHEET - KUVAKOLLAASITYÖSKENTELY	17
KESKUSTELUKYSYMYKSIÄ KUVAKOLLAASEISTA.....	17
ADOPTIOPERHE.....	17
YKSINHUOLTAJAISÄ.....	17
SATEENKAARIPERHE (ÄITI + ÄITI)	18
SATEENKAARIPERHE (ISÄ + ISÄ)	18
MAAHANMUUTTAJAPERHE	18
UUSPERHE	18
SANAVARASTOA.....	18
TARVIKKEET - PERHEIDEN MONINAISUUS	19
Tarvikkeet oman perheen piirtämiseen	19
Tarvikkeet erilaisten perheiden käsittelyyn.....	19
KULTTUURISTEN TAPOJEN MONINAISUUS	28
ERILAISET LINNANJUHLAT	28
KYSYMYKSIÄ LINNANJUHLISTA	28

KUVAKORTTTITYÖSKENTELYÄ.....	28
KUVAKORTIT SUOMALAISISTA TAVOISTA.....	28
SAUNOMINEN.....	28
RUKOILU	28
VALEHTELEMINEN	29
VARASTAMINEN	29
KOULU.....	29
PUHELIN	29
RIKKAUS.....	29
SANAVARASTOA.....	29
TARVIKKEET – KULTTUURISTEN TAPOJEN MONINAISUUS.....	30
Linnanjuhlien tarvikkeet	30
Kuvakorttityöskentelyn tarvikkeet.....	30
LÄHTEET	33

JOHDANTO

Tämä leikkipaketti on opinnäytetyön pohjalta vuonna 2019 kehitetty kokonaisuus, joka sisältää opinnäytetyössä käytetyt menetelmät tarvikkeineen ja keskustelukysymyksineen. Paketti käsittelee sukupuolen, seksuaalisuuden, perheiden sekä kulttuuristen tapojen moninaisuutta ja sen tarkoituksena on toimia apuvälineenä päiväkotien henkilökunnalle sekä olla oppaana esimerkiksi vanhemmille, jotka toivovat vinkkejä ihmisten moninaisuuden käsittelemiseen noin 4-5-vuotiaiden lasten kanssa. Leikkipaketin tavoitteena onkin helpottaa kasvattajien työtä ja arjen kiirettä kokoamalla oleelliset asiat yksien kansien sisään.

Paketista löydät erilaisia luovia menetelmiä ja leikkejä, kuvakortteja, sanavarastot oleellisista käsitteistä sekä apukysymyksiä keskustelun virittämiseksi lasten kanssa. Materiaali on vapaasti tulostettavissa ja käytettävissä sellaisenaan, ja sitä on

helppo muokata eri-ikäisten lasten käyttöön sopivaksi. Menetelmät sopivat parhaiten käytettäväksi pienryhmätoiminnassa.

Paketti on kehitetty alusta alkaen kahden sosionomiopiskelijan toimesta ja menetelmissä on pyritty ottamaan huomioon lapsen kyky käsittää asioita, ja siksi moninaisuutta käsitellään leikin varjolla ja lapsen kokemusmaailman kautta. Leikkipaketin menetelmiä on käytetty opinnäytetyön toiminnallisessa osuudessa viiden 4-5-vuotiaan lapsen kanssa.

Tervetuloa ihmettelemään moninaisuuden maailmaa! Inspiroidu, sovela ja tutustu vähän kerrallaan!

© Leikkipaketin sisältö ja menetelmät: Henna Kivistö & Janita Lahtinen.
Leikkipaketin ulkoasu: Janita Lahtinen.

SUKUPUOLEN MONINAISUUS

HUIVITANSSSI

OHJEET: Mietitään lasten kanssa, kuinka erilaiset ihmiset voivat kävellä ja tanssia erilaisen musiikin tahdissa. Huivit kädessä voivat auttaa improvisoimaan eri liikkeitä. Kuinka pojat kävelee? Kuinka mummot tanssii?

Erilaisia ihmisiä: Tytöt, pojat, äidit, isät, mummut, papat

TARVIKKEET: Musiikkia, huiveja.

MUOTINÄYTÖS

OHJEET: Arvotaan jokaiselle lapselle pussukasta oma "muotinäytösasu" korttien avulla, jonka jälkeen lapset saavat valita asuun lisäksi erilaisia asusteita haluamansa mukaan ja esitellä asuaan punaisella matolla, kuten oikeassa muotinäytöksessä musiikin tahdissa.

Arvalla saatu asu saattaa rikkoa poikien ja tyttöjen roolivaatepukeutumiseen liittyviä stereotypioita (rohkaistaan tähän, mutta ei pakoteta)

TARVIKKEET: Erilaisia asuja ja asusteita. Muotinäytöskortteja: Mummo, pappa, prinsessa, ritari, kuningas, kuningatar, isä, äiti. Musiikkia. Löytyvät seuraavilta sivuilta.

HUOM! Halutessa kasvattaja voi valokuvata lasten asut!

APUKYSYMYKSIÄ KESKUSTELUUN

- Miltä tuntui esiintyä muotinäytöksessä?
- Oletko aiemmin pukeutunut roolivaatteisiin?
- Mikä olisi kaikista kivoin asu pukeutua?
- Voiko poika pukeutua kuningattareksi? Miksi/miksi ei?
- Voiko tyttö pukeutua ritariksi? Miksi/miksi ei?
- Voiko poika käyttää hametta? Miksi/miksi ei?
- Voiko tyttö käyttää viittaa? Miksi/miksi ei?
- Voiko poika leikkiä nukeilla? Miksi/miksi ei?
- Voiko tyttö pelata jalkapalloa? Miksi/miksi ei?

Kysymysten avulla haastetaan lapsia ajattelemaan, voisiko jokin asia olla toisin. Keskustelu vaatii kasvattajalta avointa asennetta, jotta vallitsevia sukupuolistereotypioita ei vahingossa vahvisteta. Pyritään herättelemään lapsia siihen, että kaikenlaisiin vaatteisiin pukeutuminen on mukavaa, eikä ketään voi esimerkiksi kiusata sen takia, mitä leikkii tai kuinka pukeutuu.

KIPA KIRAHVI -SATU

OHJEET: Luetaan Kipa Kirahvi -satu lapsille esimerkiksi pienryhmätöiden yhteydessä, ja keskustellaan sadusta lasten kanssa (Katariina & Säde 2013, Kipa Kirahvi). Satu löytyy Tasa-arvoinen varhaiskasvatus -sivustolta ja on vapaasti kaikkien kasvattajien käytössä.

<http://www.tasa-arvoinenvarhaiskasvatus.fi/wp/wp-content/uploads/2014/02/Kipa-Kirahvi.pdf>

APUKYSYMYKSIÄ SADUSTA

- Mitä sadussa tapahtui?
- Mitä Kipa-kirahvi ajatteli itsestään?
- Oliko Kipa tyttö vai poika? Miksi?
- Voiko tyttö tuntea olevansa poika? Mitä ajattelet siitä?
- Voiko poika tuntea olevansa tyttö? Mitä ajattelet siitä?
- Millainen satu oli? (iloinen, surullinen...) Miksi?

Sadussa lapsia herätellään ajattelemaan, että on sukupuoleltaan moninaisia ihmisiä. Esimerkiksi sellaisia, jotka haluaisivat olla tyttöjä, vaikka ovatkin juridiselta sukupuoleltaan poikia, ja toisinpäin. Sadun kautta on mahdollista kertoa lapsille, että on olemassa esimerkiksi transsukupuolisia ihmisiä, ja että kaikki ihmiset eivät koe itseään selkeästi vain tyttöiksi tai pojiksi.

SANAVARASTOA

Sukupuolen moninaisuus = Sukupuolia ei ole vain kaksi, tyttö ja poika, vaan sukupuolia on enemmän. Kaikki ihmiset eivät automaattisesti ajattele olevansa tyttöjä tai poikia, vaikka heillä olisi tytön tai pojan nimi, tai vaikka heidän kehonsa olisi tytön tai pojan keho.

Transsukupuolinen = ihminen on syntynyt pojan kehoon, mutta ajatuksissaan tietää olevansa oikeasti tyttö, tai toisin päin.

Muunsukupuolinen = ihminen ei ajattele olevansa ihan täysin tyttö eikä ihan täysin poika, vaan ehkä jotain siltä väliltä. Hän ei välttämättä halua, että häntä kutsutaan tytöksi tai pojaksi.

Intersukupuolinen = kun lapsi syntyy sairaalassa, lääkäri näkee, että lapsella on sekä pimppi että pippeli. Silloin ei voida vielä tietää, ajatteleeko lapsi itse olevansa tyttö tai poika. Sen tietää vasta vähän vanhempana, kun kasvaa isommaksi.

CIS-sukupuolinen = Suurin osa ihmisistä on cis-sukupuolisia. Se tarkoittaa, että ihminen tuntee oikeaksi syntymässä määritellyn sukupuolensa. Esimerkiksi tytön kehossa oleva ihminen myös tuntee ja ajattelee olevansa tyttö.

TARVIKKEET - SUKUPUOLEN MONINAISUUS

Huivitanssin tarvikkeet

- Huiveja tai keppejä, joissa liehuva nauha. Jokaiselle lapselle oma.
- Musiikintoistolaite tai kaiutin
- Käyttämäämme muumimusiikkia Youtubesta:

Tanssitaan kuin tytöt (Muumimusiikkia 10, 2011) <https://www.youtube.com/watch?v=n-vtt7li8Fg&list=PL4B28D6EA3E5E14AC&index=10>

Tanssitaan kuin pojat (Muumimusiikkia 11, 2011) <https://www.youtube.com/watch?v=OHXzMqMRdQs&index=11&list=PL4B28D6EA3E5E14AC>

Tanssitaan kuin äidit (Muumimusiikkia 20, 2011) <https://www.youtube.com/watch?v=wngphSX8xS8&index=20&list=PL4B28D6EA3E5E14AC>

Tanssitaan kuin isät (Muumimusiikkia 21, 2011) <https://www.youtube.com/watch?v=J-62EjMnatM&index=21&list=PL4B28D6EA3E5E14AC>

Tanssitaan kuin mummot (Muumimusiikkia 2, 2011) <https://www.youtube.com/watch?v=wXcjQcS95zA&list=PL4B28D6EA3E5E14AC&index=2>

Tanssitaan kuin papat (Muumimusiikkia 26, 2011) <https://www.youtube.com/watch?v=pa1bFHya9m8&list=PL4B28D6EA3E5E14AC&index=26>

Muotinäytöksen tarvikkeet

- Tulostettavat rooliasukortit arvottavaksi (Löytyvät seuraavalta sivulta: mummo, pappa, kuningas, kuningatar, isä, äiti, prinsessa, ritari)
- Pieni pussi rooliasukorteille
- Punainen matto (esim. jumppamatoista)
- Musiikintoistolaite tai kaiutin
- Taustamusiikkia muotinäytökseen esimerkiksi (Happy Instrumental Music, 2014):
<https://www.youtube.com/watch?v=t5Q5FFWRxCE&t=59s>
- Roolivaatteita ja asusteita (esim. mekkoja, viittoja, hameita, essu, huivi, liivi, kruunu, kävelykeppi, kravatti, hattu, kaulin, valtikka, silmälasit, koruja...)

MUMMO

PAPPA

PRINSESSA

RITARI

KUNINGATAR

KUNINGAS

ÄITI

ISÄ

SEKSUAALISUUDEN MONINAISUUS

HALIHIPPA

OHJEET: Liikutaan esimerkiksi polvillaan tai kontillaan. Yksi tai kaksi hippaa, hippa kannattaa vaihtaa ja leikkiä useampi kierros.

Pohditaan leikin aikana lasten kanssa erilaisia pelastamistapoja hipassa kiinnijääneille (esim. halaus, kättely, silittäminen), ja opetellaan samalla omia ja toisen ihmisen rajoja, millä tavalla on sopivaa koskea toiseen ihmiseen. Pitää muistaa, että ketään ei saa halata, jos toinen ei halua.

KUVAKORTTI-TYÖSKENTELY

OHJEET: Käydään keskustellen läpi lasten kanssa läpi erilaisia läheisyyteen liittyviä kuvakortteja kysymysten avulla. Lapset saavat vuorotellen nostaa rasiasta kortin, josta keskustellaan. Kortit soveltuvat parhaiten pienryhmätyöskentelyyn. Vaikka menetelmä on suunniteltu 4-5-vuotiaille, kysymyksiä voi soveltaa myös nuoremmille tai vanhemmille lapsille.

HUOM! Tarvikkeet kerralle löytyvät seuraavilta sivuilta!

KYSYMYKSIÄ KUVA-KORTEISTA TYTTÖ JA POIKA KÄSI KÄDESSÄ -KORTTI

- Mitä kuvassa tapahtuu?
- Ovatko ihmiset kuvassa kavereita vai ihastuneita? Miksi?
- Oletko nähnyt tällaista aikaisemmin? Mitä ajattelit siitä?
- Voiko tyttö ja poika kävellä käsi kädessä? Miksi/miksi ei?
- Oletko itse kävellyt käsi kädessä? Kenen kanssa?
- Miksi ihmiset kävelevät käsi kädessä?

TYTTÖ JA TYTTÖ KÄSI KÄDESSÄ -KORTTI

- Mitä kuvassa tapahtuu?
- Ovatko ihmiset kuvassa kavereita vai ihastuneita? Miksi?
- Oletko nähnyt tällaista aikaisemmin? Mitä ajattelit siitä?
- Voiko tytöt kävellä käsi kädessä? Miksi/ miksi ei?

TYTTÖ JA POIKA HALAAVAT -KORTTI

- Mitä kuvassa tapahtuu?
- Ovatko ihmiset kuvassa kavereita vai ihastuneita? Miksi?
- Oletko nähnyt aiemmin, että tyttö ja poika halaa?
- Voiko tyttö ja poika halata? Miksi/ miksi ei?
- Oletko itse halannut? Ketä?
- Miksi ihmiset halaavat?

TYTTÖ JA TYTTÖ HALAAVAT -KORTTI

- Mitä kuvassa tapahtuu?
- Ovatko ihmiset kuvassa kavereita vai ihastuneita? Miksi?
- Oletko nähnyt aiemmin, kun kaksi tyttöä halaa? Mitä ajattelit siitä?
- Voiko tytöt halata? Miksi/ miksi ei?

TYTTÖ JA POIKA PUSSAAVAT -KORTTI

- Mitä kuvassa tapahtuu?
- Ovatko ihmiset kuvassa kavereita vai ihastuneita? Miksi?
- Oletko nähnyt, kun tyttö ja poika pussaa?
- Voiko tyttö ja poika pussata? Miksi/ miksi ei?
- Miksi ihmiset pussailevat?
- Ketä sinä tykkäät pussailla?

POIKA JA POIKA PUSSAAVAT -KORTTI

- Mitä kuvassa tapahtuu?
- Ovatko ihmiset kuvassa kavereita vai ihastuneita? Miksi?
- Oletko nähnyt tällaista aikaisemmin? Mitä ajattelit siitä?
- Voiko pojat pussata? Miksi/ miksi ei?

Kuvakorttien avulla voidaan puhua lasten kanssa ihastumisen ja kaveruuden eroista, sekä erilaisista hellyyden ja läheisyyden muodoista ja merkityksestä, kuten halaamisesta ja pussaamisesta.

Kuvien avulla herätellään lapsia ajattelemaan myös, että myös poika voi olla ihastunut toiseen poikaan, tai tyttö voi pussata toista tyttöä.

Rakastaminen, ihastuminen, tykkääminen ja kaveruus ovat kaikki ihania asioita maailmassa, ja tunteiden kohteet voivat vaihdella ihmisten sukupuolesta riippumatta. Aina tunteilleen ei välttämättä saakaan vastakaikua.

SANAVARASTOA

Kaveruus = Kaveri tai ystävä on mukava ihminen, jonka kanssa haluaa leikkiä yhdessä ja jolle voi kertoa omia salaisuuksia. Ystävä ei kiusaa eikä halua toiselle pahaa.

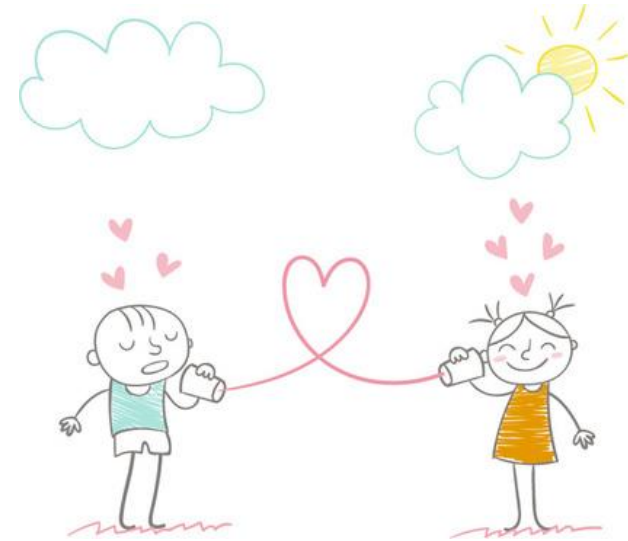
Ihastuminen = Kun ihminen tykkää tosi paljon toisesta ihmisestä, hän voi olla ihastunut. Ihastuksesta voi nähdä unta, ja joskus ihastuksen tapaaminen voi ujostuttaa tai jännittää.

Rakastaminen = Rakkautta on monenlaista. Kun rakastaa toista, hänestä tykkää tosi paljon ja haluaa olla tosi lähellä. Hänen kanssa haluaa tehdä kaikkia kiivoja asioita ja häntä tulee helposti ikävä.

Seksuaalisuus = Näkymätön osa kaikkia ihmisiä, joka vaikuttaa omiin tunteisiin, ajatuksiin ja tapaan käyttäytyä toisten ihmisten kanssa ja nauttia läheisyydestä. Esimerkiksi millaista ihmistä on kiva halata?

Homoseksuaalinen ihminen = Ihminen, joka ihastuu ja rakastuu samaa sukupuolta olevaan ihmiseen, ja saattaa isona haluta tämän kanssa naimisiin ja perheen. Tyttöjä, jotka ihastuvat ja rakastavat toisiaan kutsutaan lesboiksi. Poikia, jotka ihastuvat ja rakastavat toisiaan kutsutaan homoiksi.

Heteroseksuaalinen ihminen = Ihminen, joka ihastuu ja rakastuu eri sukupuolta olevaan ihmiseen. Esimerkiksi tyttö, joka ihastuu poikaan. Häntä kutsutaan heteroksi.

Bi-seksuaalinen ihminen = Ihminen, joka voi ihastua sekä tyttöihin että poikiin. Ei kuitenkaan kaikkiin, vain hänelle itselleen mieluiseen ihmiseen.

IN A HEART BEAT -VIDEO

OHJEET: Lasten kanssa voi katsoa kahden pojan välisestä ihastumisesta kertovan animaatiovideon (Bravo & David 2017).

Video löytyy YouTubesta hakemalla hakusanoilla ”In a heartbeat” tai klikkaamalla oheisesta linkistä:

<https://www.youtube.com/watch?v=2REkk9SCRn0>

Videon kesto on vain pari minuuttia, ja sen voi näyttää lapsiryhmälle vaikka muun satuhetken yhteydessä. Videon jälkeen animaation tapahtumista on hyvä keskustella lasten kanssa. Kasvattaja voi käyttää keskustelun tukena esimerkiksi alla olevia apukysymyksiä.

Huom! Kasvattajan on tärkeää ottaa lasten kysymykset avoimesti vastaan ja olla itse sensitiivinen niihin vastatessa. Myös lasten negatiivisiin mielipiteisiin tulee varautua ja tarttua, ja pyrkiä vahvistamaan myönteistä ja yhdenvertaista ilmapiiriä.

KYSYMYKSIÄ VIDEOSTA

- Mitä videossa tapahtui?
- Mitä pojat tekivät videossa?
- Mitä sydän teki videossa?
- Miksi sydämellä oli kiire?
- Miksi muut lapset tuijottivat poikia?
- Minkälainen video oli teidän mielestä?

TARVIKKEET - SEKSUAALISUUDEN MONINAISUUS

Halhipan tarvikkeet

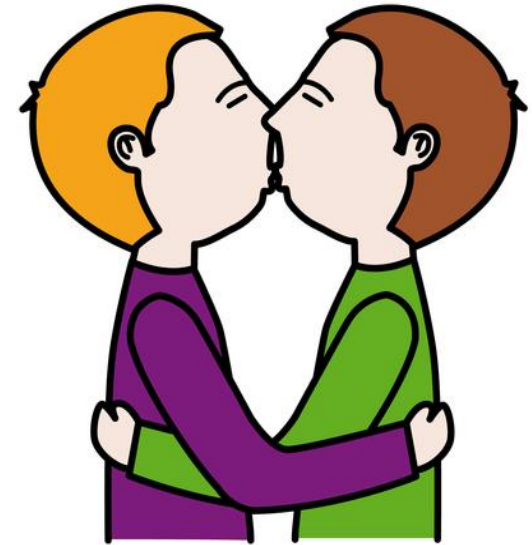
- Musiikintoistolaite tai kaiutin
- Taustamusiikkia (Happy jazz for kids, 2019) <https://www.youtube.com/watch?v=xXbMPc-ETmo&t=215s>

Kuvakorttityöskentelyn tarvikkeet

Seuraavalta sivulta pääset tulostamaan kuvakortit:

- Tyttö ja poika kävelee käsi kädessä
- Tyttö ja tyttö kävelee käsi kädessä
- Tyttö ja poika halaa
- Tyttö ja tyttö halaa
- Tyttö ja poika pussaa
- Poika ja poika pussaa

PERHEIDEN MONINAISUUS

OMAN PERHEEN PIIRTÄMINEN

OHJEET: Lapset saavat piirtää oman perheensä, ja vuorotellen kertoa siitä halutessaan toisille.

ERILAISET PERHEET – KUVAKOLLAASITYÖSKENTELY

OHJEET: Lasten kanssa käsitellään 6 erilaista perhettä laminoitujen kuvahahmojen avulla. Perheenjäseniä on lähes 50 erilaista, ja ne löytyvät seuraavilta sivuilta.

Kasvattaja laittaa värilliselle paperille yhden perheen vanhemmat, minkä jälkeen lapset saavat valita ja asettaa samalle paperille perheen muut jäsenet.

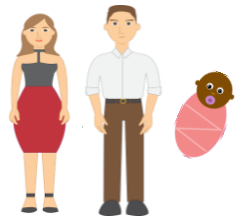
Kun yksi perhe on valmis, mietitään lasten kanssa, keitä perheessä asuu ja siitä keskustellaan yhdessä apukysymysten avulla. Kasvattajan tehtävä on nimetä jokainen perhe lapsille ja kertoa avoimesti jokaisesta perhemuodosta.

Jos valmiit tuotokset tahdotaan säilyttää, jokainen eri perheenjäsen kiinnitetään lopuksi paperille esimerkiksi teipillä, liimalla tai sinitarralla.

HUOM! Jokaista perhettä ei kannata käsitellä samalla kerralla, vaan esimerkiksi kaksi tai kolme perhettä kerrallaan!

KESKUSTELUKYSYMYKSIÄ KUVAKOLLAASEISTA ADOPTIOPERHE

- Keitä tässä perheessä asuu?
- Tiedätkö, mistä tämä lapsi on voinut tulla?
- Tiedätkö, mitä tarkoittaa adoptio?
- Oletteko kuulleet aiemmin adoptiosta?
- Mitä ajattelette siitä?

YKSINHUOLTAJAISÄ

- Keitä tässä perheessä asuu?
- Tiedätkö, miksi tässä perheessä on vain yksi vanhempi?
- Oletteko kuulleet aikaisemmin, että on olemassa yksinhuoltajaperheitä?
- Tiedätkö, mitä se tarkoittaa?
- Mitä ajattelette siitä?

SATEENKAARIPERHE (ÄITI + ÄITI)

- Keitä tässä perheessä asuu?
- Tiedätkö, miksi täällä asuu kaksi äitiä?
- Oletteko kuulleet, että on olemassa sateenkaariperheitä?
- Oletteko kuulleet, että kahdella äidillä voi olla lapsia?
- Mitä ajattelette siitä?

SATEENKAARIPERHE (ISÄ + ISÄ)

- Keitä tässä perheessä asuu?
- Tiedätkö, miksi täällä asuu kaksi isää?
- Oletteko kuulleet, että kahdella isällä voi olla lapsia?
- Voiko kaksi isää hoitaa lapsia?
- Mitä ajattelette siitä?

MAAHANMUUTTAJAPERHE

- Keitä tässä perheessä asuu?
- Oletko kuullut aikaisemmin maahanmuuttajaperheestä?
- Millaisia maahanmuuttajat ovat?
- Tiedätkö, miksi he ovat tulleet asumaan Suomeen? Mitä ajattelette siitä?

UUSPERHE

- Keitä tässä perheessä asuu?
- Tiedätkö, mitä uusperhe tarkoittaa? Miksi uusperhe syntyy?
- Onko joku kertonut sinulle aikaisemmin uusperheestä?
- Mitä ajattelette siitä?

SANAVARASTOA

Adoptioperhe = Perhe, johon on tullut ulkomailta lapsi. Lapsella ei ole omia vanhempia enää, vaan hän tarvitsi uudet vanhemmat ja tuli asumaan tähän perheeseen. Nämä äiti ja isä ovat nyt hänen omat äiti ja isä.

Yksinhuoltajaisä = Perheen vanhemmat ovat esimerkiksi voineet erota ja nyt isä hoitaa lasta yksin. Myös äiti voi olla yksinhuoltaja.

Kahden äidin sateenkaariperhe = Äidit rakastavat toisiaan niin paljon, että ovat halunneet mennä naimisiin ja hankkia yhdessä lapsia. Sairaalaista voi saada vauvan siemeniä, ja sitten lapsi voi syntyä toisen äidin mahasta.

Kahden isän sateenkaariperhe = Isät rakastavat toisiaan niin paljon, että ovat halunneet mennä naimisiin. Myös kahdella isällä voi olla lapsia, koska he ovat voineet adoptoida lapsen sairaalasta tai ulkomailta.

Maahanmuuttajaperhe = Perhe on asunut ulkomailla ja he ovat muuttaneet Suomeen asumaan vaikka työpaikan tai sodan takia. He ovat voineet asua Suomessa jo todella monta vuotta tai vain vähän aikaa.

Uusperhe = Ensin vanhemmat ovat menneet naimisiin ja saaneet lapsia. Joskus vanhemmat haluavat erota ja mennä uudestaan naimisiin uuden ihmisen kanssa. Sitten syntyy uusperhe, jossa voi olla siskopuolia ja velipuolia kahdesta eri perheestä.

Erilaisista perheistä puhuttaessa keskitytään lasten kanssa siihen, että on olemassa erilaisia perheitä, ja jokainen perhe on ainutlaatuinen ja hyvä. Annetaan lapsille mahdollisuus ihmetellä ja kysyä.

TARVIKKEET - PERHEIDEN MONINAISUUS

Tarvikkeet oman perheen piirtämiseen

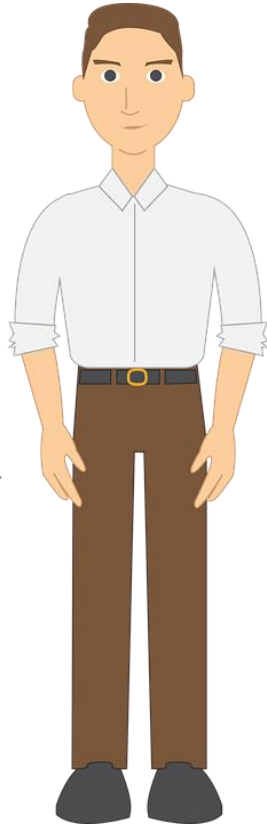
- Paperia
- Kyniä (tusseja, puuvärejä, vahaliituja...)

Tarvikkeet erilaisten perheiden käsittelyyn

- Kuusi eriväristä paperia, yksi jokaiselle perheelle
- Sinitarraa/teippiä/liimaa
- Perheenjäsenhahmot

Erilaiset perheenjäsenet tulostukseen seuraavilta sivuilta:

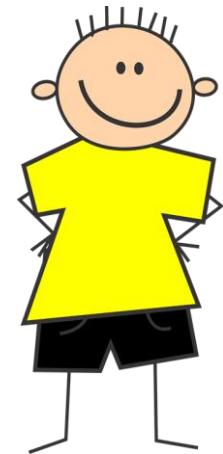
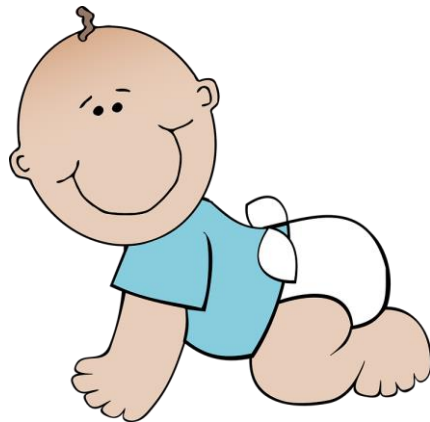
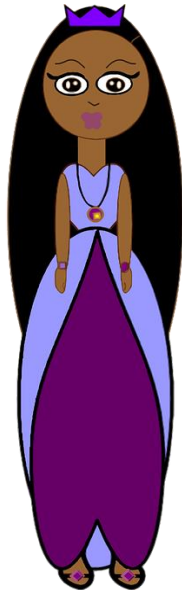
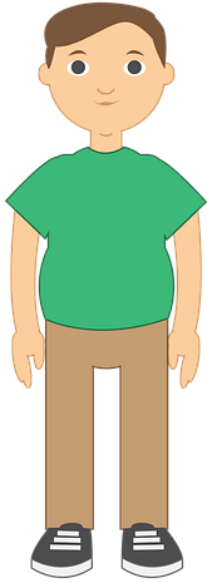
- Adoptioperheen vanhemmat + adoptiolapsi
- Sateenkaariperheen isä + isä
- Sateenkaariperheen äiti + äiti
- Maahanmuuttajaperheen vanhemmat
- Uusperheen vanhemmat
- Muut vapaavalintaiset perheenjäsenet

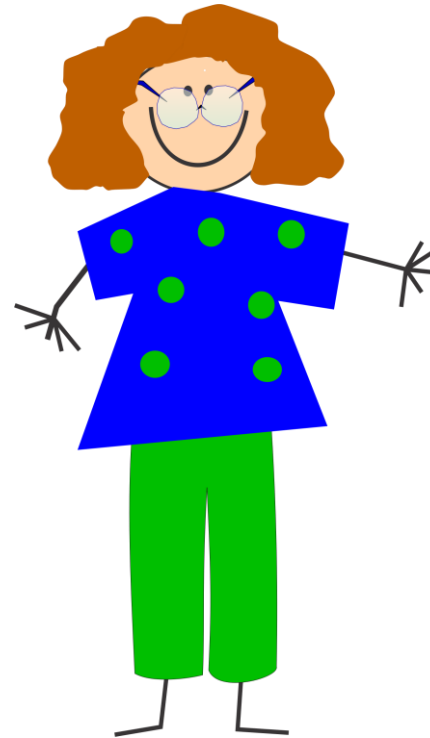

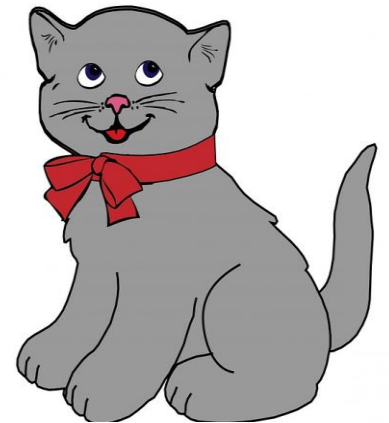
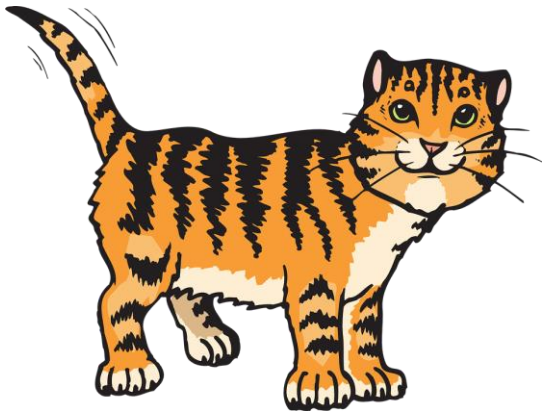
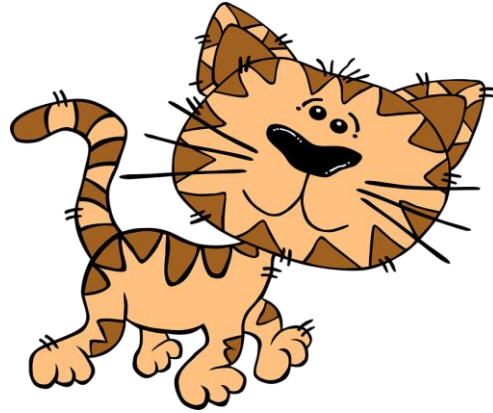

KULTTUURISTEN TAPOJEN MONINAISUUS

ERILAISET LINNANJUHLAT

OHJEET: Ensin katsotaan lasten kanssa videopätkä Linnan juhlien kätteleilytilanteesta (Linnan juhlat, 2012) ja keskustellaan siitä, mitkä linnanjuhlat ovat.

<https://www.youtube.com/watch?v=kSuBfE6SOK4>

Lapset voivat valita juhla-asut leikkiin. Mietitään eri kävelytyylejä ja tervehtimistapoja ja valitaan kaksi lasta presidenttipariksi. Tilaan voidaan levittää jumppamatoista pitkä matto, mitä pitkin lapset voivat kävellä eri tavoin samalla kun tervehtivät presidenttiparia. Voidaan leikkiä useampi kierros.

Kävelyn jälkeen kuunnellaan erilaisia musiikkeja, joiden tahtiin voidaan tanssia erilaisilla lasten keksimillä tyyleillä. Juhlat loppuvat unilauluun, jonka aikana mennään leikisti nukkumaan lattialle. Sitten herätään keskustelemaan juhlista.

KYSYMYKSIÄ LINNANJUHLISTA

- Mitä äsken tehtiin?
- Mikä oli kivoin tapa tervehtiä?
- Miten ja milloin sinä yleensä tervehdit muita?
- Mikä oli kivoin tapa tanssia?
- Milloin ja missä ihmiset yleensä tanssivat?

KUVAKORTTITYÖSKENTELYÄ

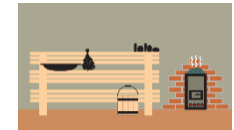
OHJEET: Jokainen lapsi nostaa omalla vuorollaan rasiasta kuvakortin, ja siitä keskustellaan yhdessä apukysymysten avulla.

Huom! Kaikkia kuvakortteja ei tarvitse käsitellä samalla kerralla.

KUVAKORTIT SUOMALAISISTA TAVOISTA

SAUNOMINEN

- Mitä kuvassa on?
- Miksi ihmiset saunovat?
- Millaiset ihmiset saunovat?
- Saunovatko kaikki ihmiset? Miksi/miksi ei?

RUKOILU

- Mitä kuvassa tapahtuu?
- Miten ja missä ihmiset rukoilevat?
- Miksi ihmiset rukoilevat?
- Ketkä rukoilevat?
- Rukoilevatko kaikki ihmiset? Miksi/miksi ei?

VALEHTELEMINEN

- Mitä valehtelevä tarkoittaa?
- Miksi ihmiset valehtelevat?
- Saako joskus valehdella?
- Millaiset ihmiset valehtelevat?
- Valehtelevatko kaikki ihmiset? Miksi/ miksi ei?

VARASTAMINEN

- Mitä kuvassa tapahtuu?
- Miksi ihmiset varastavat?
- Missä ja mitä ihmiset voivat varastaa?
- Ketkä varastavat?
- Varastavatko kaikki ihmiset? Miksi/ miksi ei?

KOULU

- Mitä kuvassa näkyy?
- Miksi ihmiset käyvät koulussa?
- Pääsevätkö kaikki kouluun?
Miksi/ miksi ei?
- Mitä koulussa tehdään?

PUHELIN

- Miksi ihmiset käyttävät puhelinta?
- Ketkä käyttävät puhelinta?
- Mitä puhelimella voi tehdä?
- Milloin ei saa käyttää puhelinta?
- Käyttävätkö kaikki puhelinta? Miksi/ miksi ei?

RIKKAUS

- Mitä rikkaus tarkoittaa?
- Millainen ihminen voi olla rikas?
- Mitä rikkaat ihmiset tekevät?
- Tarvitseeko kaikkien olla rikkaita? Miksi/ miksi ei?

SANAVARASTOA

Kulttuuri = Se tarkoittaa elämäntapaa, jonka ihmiset ovat oppineet historiassa. Kulttuuriin voi liittyä sääntöjä ja kieltoja, erilaisia tapoja. Ihmisten kulttuurissa on perinteitä, kuten ruoka-, pukeutumis-, käytös- ja juhlapoja.

Laki = Suomen presidentti ja eduskunta päättää lait, jotka ovat sääntöjä, joita on pakko noudattaa. Jos niitä ei noudata, ihminen saa sakot tai joutuu vankilaan.

Uskonto = Osa ihmisistä uskoo Jumalaan tai muuhun yliluonnolliseen ja käy esimerkiksi kirkossa, moskeijassa tai pyhiinvaeltamassa. Maailmassa on monia eri uskontoja. Uskonnot voivat tukea ihmistä vaikeita aikoina ja pyrkivät selittämään esimerkiksi mitä tapahtuu kuoleman jälkeen.

TARVIKKEET – KULTTUURISTEN TAPOJEN MONINAISUUS

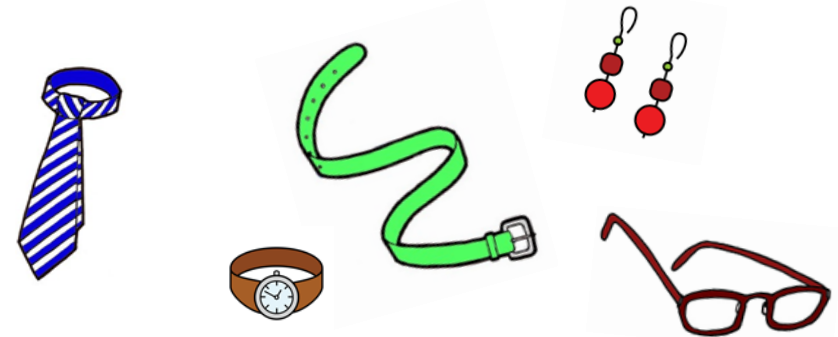
Linnanjuhlien tarvikkeet

- Mahdolliset juhla-asut rekvisiitaksi (esim. hame, rusetti, kra-
vaatti, hattu, liivi, henkselit, koru, hiuspanta, viitta...)
- Punainen matto jumppamatoista
- Äänentoistolaite tai kaiutin

Musiikkia Youtubesta eri tervehtimis- ja tanssityyleihin:

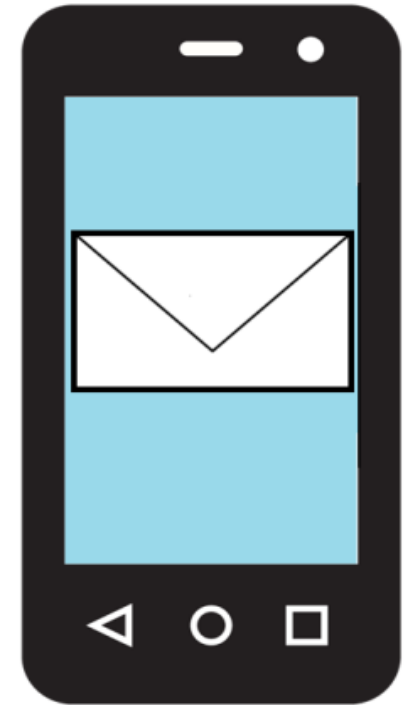
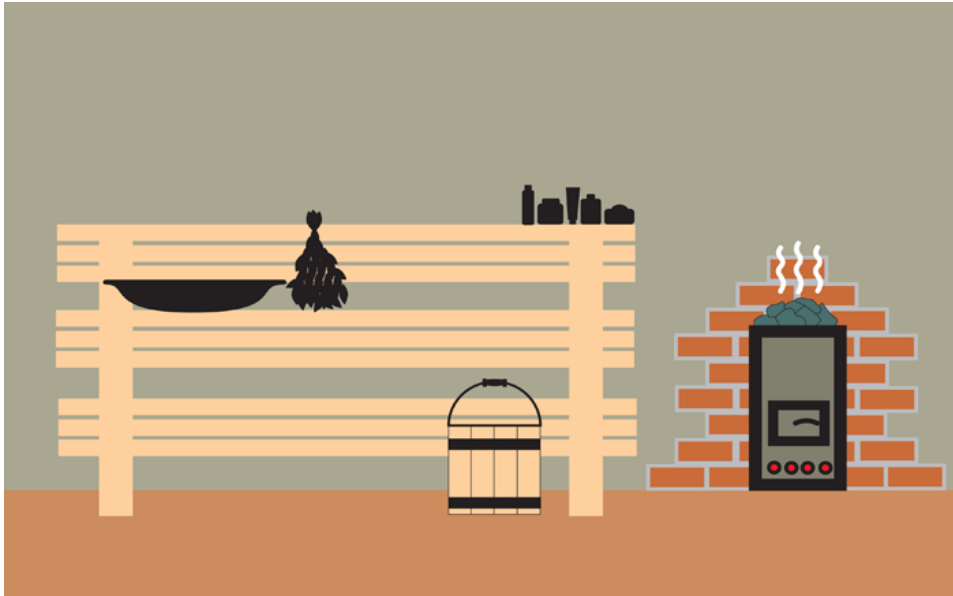
- Porilaisten marssi (Finnish military marches, 2008):
<https://www.youtube.com/watch?v=Bw4xuoP8eZ4>
- Robin – Boom kah (Robin, 2013):
<https://www.youtube.com/watch?v=TJcoRUqODJA>
- Rock-musiikkia (4 hours of rock music non-stop, 2015):
<https://www.youtube.com/watch?v=RDMuGhXYIG4>
- Frozen – let it go (Frozen, 2014):
<https://www.youtube.com/watch?v=L0MK7qz13bU>
- Beethoven - bagatelle in a minor: (Beethoven, 2008)
<https://www.youtube.com/watch?v=1eNW0NGkWL4>

- Traditional african music (Traditional african music, 2017):
<https://www.youtube.com/watch?v=L7m61Em4A5k>
- Laura Närhi – Sininen uni. Lopetuslaulu, jonka aikana juhlat lop-
puvat ja mennään nukkumaan: (Laura Närhi sininen uni, 2011)
<https://www.youtube.com/watch?v=8O691H93BAw>

Kuvakorttityöskentelyn tarvikkeet

- Rasia kuvakorteille
- Tulostettavat kuvakortit seuraavilta sivuilta suomalaisista ta-
voista: Saunominen, rukoilu, valehtelevinen, varastaminen,
koulu, puhelin, rikkaus.

LÄHTEET

Kansilehden taustakuva: Lahtinen, J. 2019. Opinnäytetyön tekijän itse ottama kuva.

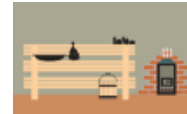

4 hours of rock music non-stop. 2015. Video. Oldstuff4all. Katsottu 19.2.2019.

<https://www.youtube.com/watch?v=RDMuGhXYIG4>

Aleksei, Z. 2019. Sauna. Papunet, kuvapankki. Viitattu 3.2.2019.

<http://papunet.net/sites/papunet.net/files/kuvapankki/20171005/sauna.png>

Aleksei, Z. 2019. Tekstiviesti. Papunet, kuvapankki. Viitattu 3.2.2019.

<http://papunet.net/sites/papunet.net/files/kuvapankki/20181204/tekstiviesti.png>

Animation World Network. 2017. 4 Animated Films Among 17 Winners of 44th Student Academy Awards. Viitattu 1.2.2019.

<https://www.awn.com/news/4-animated-films-among-17-winners-44th-student-academy-awards>

Clipart Library. 2019. Cute couple. Viitattu 2.2.2019

<http://clipart-library.com/clipart/682386.htm>

Clipart Library. 2019. Hollywood city cliparts. Viitattu 3.2.2019

<http://clipart-library.com/clipart/975090.htm>

Clipart Library. 2019. Cartoon picture of House. Viitattu 6.2.2019.

<http://clipart-library.com/clipart/8czK8yaEi.htm>

Clipart Library. 2019. Bluebonnet cliparts. Viitattu 3.2.2019.

<http://clipart-library.com/clipart/237524.htm>

Clipart Library. 2019. Hugs cliparts. Viitattu 2.2.2019.

<http://clipart-library.com/clipart/190430.htm>

Clipart Library. 2019. Holding cliparts. Viitattu 4.2.2019

<http://clipart-library.com/clipart/502664.htm>

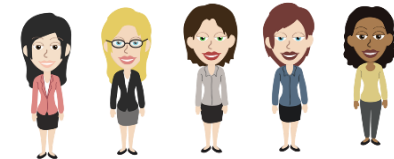

Bravo, E. & David, B. 2017. In a Heartbeat. Animated short film. YouTube video. Julkaistu 31.07.2017. Katsottu 17.2.2019.

<https://www.youtube.com/watch?v=2REkk9SCRn0>

Deviantart. N.d. Character female ramp. Viitattu 7.2.2019.

https://img00.deviantart.net/18e7/i/2014/182/1/6/character_female_ramp_2_01_by_coolidge345-d7ou620.png

Finnish military marches – Porilaisten marssi. 2008. Video. Huithapeli. Katsottu 12.2.2019.

<https://www.youtube.com/watch?v=Bw4xuoP8eZ4>

Freepik. 2019. Dad son playing. Viitattu 9.2.2019

https://image.freepik.com/free-vector/dad-son-playing_48866-333.jpg

Free vectors. 2015. Painted love couple. Viitattu 5.2.2019.

https://all-free-download.com/free-vector/download/painted-lovely-couple-vector_559302.html

Frozen. Let it go sing-alone. Official Disney UK. 2014. Video. Disney UK. Katsottu 12.2.2019.

<https://www.youtube.com/watch?v=L0MK7qz13bU>

Good free photos. 2018. Funny cartoon lady with glasses. Viitattu 1.2.2019.

<https://www.goodfreephotos.com/albums/vector-images/funny-cartoon-lady-with-glasses-vector.png>

Happy Instrumental Music. 2014. Video. RelaxMePL. Katsottu 15.2.2019.

<https://www.youtube.com/watch?v=t5Q5FFWRxCE&t=59s>

Happy jazz for kids – Happy background music for kids. 2019. Video. Babys's music. Katsottu 16.2.2019.

<https://www.youtube.com/watch?v=xXbMPc-ETmo&t=215s>

Katariina, M. & Säde, N. 2013. Kipa Kirahvi. Viitattu 2.2.2019.

<http://www.tasa-arvoinenvarhaiskasvatus.fi/wp/wp-content/uploads/2014/02/Kipa-Kirahvi.pdf>

Katariina, M. & Säde, N. 2013. Kipa Kirahvi. Tasa-arvoinen varhaiskasvatus. Viitattu 2.2.2019 <http://www.tasa-arvoinenvarhaiskasvatus.fi/wp/wp-content/uploads/2014/02/Kipa-Kirahvi.pdf>

Linnanjuhlat 2012 – itsenäisyyspäivän vastaanotto ½. 2012. Video. Klemmari10. Katsottu 17.2.2019. <https://www.youtube.com/watch?v=kSuBfE6SOK4>

Ludvig van Beethoven. Bagatelle in a minor (fur elise). 2008. Video. Cubusdk. Katsottu 13.2.2019. <https://www.youtube.com/watch?v=1eNW0NGkWl4>

Maxpixel. 2016. Mascot sketch cartoon man. Viitattu 3.2.2019. <https://www.maxpixel.net/static/photo/1x/Mascot-Sketch-Cartoon-Man-Funny-Male-Character-3054501.png>

Muumimusiikkia 10. 2011. Video. Moominmusic. Katsottu 12.2.2019. <https://www.youtube.com/watch?v=n-vtt7li8Fg&list=PL4B28D6EA3E5E14AC&index=10>

Muumimusiikkia 11. 2011. Video. Moominmusic. Katsottu 15.2.2019. <https://www.youtube.com/watch?v=OHXzMqMRdQs&index=11&list=PL4B28D6EA3E5E14AC>

Muumimusiikkia 20. 2011. Video. Moominmusic. Katsottu 14.2. 2019. <https://www.youtube.com/watch?v=wngHPsX8xS8&index=20&list=PL4B28D6EA3E5E14AC>

Muumimusiikkia 21. 2011. Video. Moominmusic. Katsottu 11.2.2019. <https://www.youtube.com/watch?v=J-62EjMnatM&index=21&list=PL4B28D6EA3E5E14AC>

Muumimusiikkia 2. 2011. Video. Moominmusic. Katsottu 12.2.2019.

<https://www.youtube.com/watch?v=wXcjQcS95zA&list=PL4B28D6EA3E5E14AC&index=2>

Muumimusiikkia 26. 2011. Video. Moominmusic. Katsottu 13.2.2019. <https://www.youtube.com/watch?v=pa1bFHya9m8&list=PL4B28D6EA3E5E14AC&index=26>

Närhi, L. 2011. Sininen uni (blue dream). Video. Tero Koskinen. Katsottu 14.2.2019. <https://www.youtube.com/watch?v=8O691H93BAw>

Pixabay. 2019. African. Viitattu 2.2.2019.

https://cdn.pixabay.com/photo/2017/01/31/22/07/african-2027619_960_720.png

Pixabay. 2019. African. Viitattu 2.2.2019.

https://cdn.pixabay.com/photo/2017/01/31/19/04/african-2026480_960_720.png

Pixabay. 2019. Arm. Viitattu 8.2.2019.

https://cdn.pixabay.com/photo/2016/03/31/19/19/arm-1294906_960_720.png

Pixabay. 2019. Baby. Viitattu 3.2.2019.

https://cdn.pixabay.com/photo/2012/04/13/19/00/baby-33289_960_720.png

Pixabay. 2019. Baby. Viitattu 3.2.2019.

https://cdn.pixabay.com/photo/2012/05/07/18/56/baby-48993_960_720.png

Pixabay. 2019. Baby. Viitattu 1.2.2019.

https://cdn.pixabay.com/photo/2014/11/12/22/44/baby-528886_960_720.png

Pixabay. 2019. Baby girl. Viitattu 3.2.2019.

https://cdn.pixabay.com/photo/2016/06/08/09/20/baby-girl-1443463_960_720.png

Pixabay. 2019. Bathing suit. Viitattu 6.2.2019.

https://cdn.pixabay.com/photo/2014/11/01/01/03/bathing-suit-511480_960_720.png

Pixabay. 2019. Boy. Viitattu 2.2.2019.

https://cdn.pixabay.com/photo/2017/01/31/22/56/boy-2027946_960_720.png

Pixabay. 2019. Boy. Viitattu 5.2.2019.

https://cdn.pixabay.com/photo/2017/01/31/22/06/boy-2027615_960_720.png

Pixabay. 2019. Boy. Viitattu 6.2.2019.

https://cdn.pixabay.com/photo/2013/07/13/12/38/boy-160014_960_720.png

Pixabay. 2019. Boy. Viitattu 7.2.2019.

https://cdn.pixabay.com/photo/2013/07/13/12/38/boy-160017_960_720.png

Pixabay. 2019. Boy. Viitattu 6.2.2019. https://cdn.pixabay.com/photo/2016/03/31/21/02/boy-1296150_960_720.png

Pixabay. 2019. Boy. Viitattu 3.2.2019.

https://cdn.pixabay.com/photo/2017/01/31/22/18/boy-2027673_960_720.png

Pixabay. 2019. Bunny. Viitattu 16.2.2019

<https://pixabay.com/vectors/bunny-cartoon-rabbit-2025642/>

Bixabay. 2019. Blonde. Viitattu 2.2.2019.

https://cdn.pixabay.com/photo/2016/04/01/10/52/blonde-1300066_960_720.png

Pixabay. 2019. Brown suit. Viitattu 3.2.2019.

https://cdn.pixabay.com/photo/2016/04/01/09/10/brown-suit-1299191_960_720.png

Pixabay. 2019. Cane. Viitattu 1.2.2019

https://cdn.pixabay.com/photo/2016/03/31/15/31/cane-1293369_960_720.png

Pixabay. 2019. Cats. Viitattu 2.2.2019.

https://cdn.pixabay.com/photo/2012/04/12/21/36/cats-30746_960_720.png

Pixabay. 2019. Cat. Viitattu 3.2.2019.

https://cdn.pixabay.com/photo/2012/05/02/17/31/cat-45760_960_720.png

Pixabay. 2019. Cartoon. Viitattu 2.2.2019.

https://cdn.pixabay.com/photo/2016/07/18/20/56/cartoon-1526769_960_720.png

Pixabay. 2019. Comic characters. Viitattu 4.2.2019.

https://cdn.pixabay.com/photo/2017/01/31/08/42/comic-characters-2023311_960_720.png

Pixabay. 2019. Couple. Viitattu 4.2.2019.

https://cdn.pixabay.com/photo/2014/04/02/16/17/couple-306797_960_720.png

Pixabay. 2019. Confident. Viitattu 6.2.2019

https://cdn.pixabay.com/photo/2016/06/08/17/05/confident-1444117_960_720.png

Pixabay. 2019. Dog. Viitattu 3.2.2019.

https://cdn.pixabay.com/photo/2018/07/16/15/31/dog-3542195_960_720.png

Pixabay. 2019. Dog. Viitattu 2.2.2019.

https://cdn.pixabay.com/photo/2012/05/07/13/41/dog-48490_960_720.png

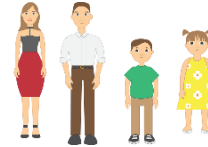
Pixabay. 2019. Dog. Viitattu 1.2.2019.

https://cdn.pixabay.com/photo/2016/04/03/21/54/dog-1305702_960_720.png

Pixabay. 2019. Family. Viitattu 3.2.2019.

https://cdn.pixabay.com/photo/2016/03/19/05/21/family-1266237_960_720.png

Pixabay. 2019. Footballer. Viitattu 2.2.2019.

https://cdn.pixabay.com/photo/2016/02/16/21/26/footballer-1204089_960_720.png

Pixabay. 2019. Girl. Viitattu 3.2.2019.

https://cdn.pixabay.com/photo/2013/07/13/12/47/girl-160326_960_720.png

Pixabay. 2019. Horse. Viitattu 2.2.2019.

https://cdn.pixabay.com/photo/2016/12/15/17/25/horse-1909483_960_720.png

Pixabay. 2019. Kitten. Viitattu 1.2.2019-

https://cdn.pixabay.com/photo/2013/07/18/10/58/kitten-163627_960_720.jpg

Pixabay. 2019. Little girl. Viitattu 5.2.2019.

https://cdn.pixabay.com/photo/2014/12/11/01/32/little-girl-563733_960_720.png

Pixabay. 2019. Mascot. Viitattu 5.2.2019.

https://cdn.pixabay.com/photo/2017/12/21/10/30/mascot-3031512_960_720.png

Pixabay. 2019. Vector. Viitattu 5.2.2019.

https://cdn.pixabay.com/photo/2016/06/14/15/01/vector-1456758_960_720.png

Robin. 2013. Boom kah ft. Mikael Gabriel. Uniikki. Video. Robin Packalen. Katsottu 20.2.2019

<https://www.youtube.com/watch?v=TJcoRUqODJA>

Sergio, P. 2019. Aarre. Papunet, kuvapankki. Viitattu 3.2.2019.

<http://papunet.net/sites/papunet.net/files/kuvapankki/20130503/treasury.png>

Sergio, P. 2019. Kuiskata. Papunet, kuvapankki. Viitattu 3.2.2019.

http://papunet.net/sites/papunet.net/files/kuvapankki/20130503/whisper_2.png

Sergio, P. 2019. Korvakorut. Papunet, kuvapankki. Viitattu 3.2.2019.

https://papunet.net/sites/papunet.net/files/kuvapankki/20130503/jewelry_2.png

Sergio, P. 2019. Rannekello. Papunet, kuvapankki. Viitattu 3.2.2019.

https://papunet.net/sites/papunet.net/files/kuvapankki/20130503/clock-watch_2.png

Sergio, P. 2019. Rakastaa. Papunet, kuvapankki. Viitattu 3.2.2019.

https://papunet.net/sites/papunet.net/files/kuvapankki/20130503/to%20love_3.png

Sergio, P. 2019. Suuko. Papunet, kuvapankki. Viitattu 3.2.2019. http://papunet.net/sites/papunet.net/files/kuvapankki/20160824/kiss_5.png

Sergio, P. 2019. Varastaa. Papunet, kuvapankki. Viitattu 3.2.2019.

<http://papunet.net/sites/papunet.net/files/kuvapankki/20130503/to%20steal.png>

Sergio, P. 2019. Ystävät. Papunet, kuvapankki. Viitattu 3.2.2019.

https://papunet.net/sites/papunet.net/files/kuvapankki/20181022/friends_3_3.png

Traditional African music folk music instrumental for relaxing studying & ambience. 2017. Video. Lounge Music. Katsottu 11.2.2019.

<https://www.youtube.com/watch?v=L7m61Em4A5k>

Vanninen, E. 2019. Rukous. Papunet, kuvapankki. Viitattu 3.2.2019.

http://papunet.net/sites/papunet.net/files/kuvapankki/20190320/rukous_rukoilla1.jpg

Vanninen, E. 2019. Solmio. Papunet, kuvapankki. Viitattu 3.2.2019.

https://papunet.net/sites/papunet.net/files/kuvapankki/20190326/solmio1_vari.jpg

Vanninen, E. 2019. Silmälasit. Papunet, kuvapankki. Viitattu 3.2.2019.

https://papunet.net/sites/papunet.net/files/kuvapankki/20190328/silmalasit1_vari.png

Vanninen, E. 2019. Tykätä. Papunet, kuvapankki. Viitattu 3.2.2019.

https://papunet.net/sites/papunet.net/files/kuvapankki/Tykkaa_vari.jpg

Vanninen, E. 2019. Vyö. Papunet, kuvapankki. Viitattu 3.2.2019 https://papunet.net/sites/papunet.net/files/kuvapankki/20190326/vyo1_vari.jpg

Vanninen, E. 2019. Vältunti. Papunet, kuvapankki. Viitattu 3.2.2019.

http://papunet.net/sites/papunet.net/files/kuvapankki/valitunti1_vari.jpg

Wikimedia commons. 2019. Black man pointing to the right cartoon. Viitattu 3.2.2019.

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/7/70/Black_Man_Pointing_to_the_Right_Cartoon_Vector.svg/2000px-Black_Man_Pointing_to_the_Right_Cartoon_Vector.svg.png

Wikimedia commons. 2019. Corporate woman approving. Viitattu 6.2.2019.

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/5/5e/Corporate_Woman_Approving.svg/2000px-Corporate_Woman_Approving.svg.png

Liite 2. Tutkimuskerrat ja haastattelukysymykset

Ensimmäinen tutkimuskerta: Sukupuolen moninaisuus

Pidetään alkupiiri, missä käydään läpi paikallaolijoiden nimet, kerrotaan päivän aihe ja mitä seuraavaksi tehdään.

Huivitanssi nauhakepeillä eli miten:

- ...mummut kävelee / tanssii
- ...papat kävelee / tanssii
- ...pojat kävelee / tanssii
- ...tytöt kävelee / tanssi
- ...naiset kävelee / tanssii
- ...miehet kävelee / tanssii

Otetaan sanakortit pusseista ja tehdään muotinäytös:

- Sanakortit: mummo, pappa, prinsessa, ritari, kuningas, kuningatar
- Kaikki lapset nostaa hatusta kortin ja valitsevat siihen sopivan asun ja ottaavat asustekorista mieleisiään asusteita
- Tehdään jumppamattoista kävelyalue muotinäytökselle
- Musiikki taustalle

Haastattelukysymykset muotinäytöksestä:

- Miltä tuntui esiintyä muotinäytöksessä?
- Miltä tuntui esittää mummoa/pappaa/prinssiä/prinsessaa...
- Mikä on kivoin asu, olisitko halunnut olla jokin muu?
- Mihin asuun et haluaisi pukeutua?
- Mitä ajattelet siitä kun Janitalla / Hennalla on miehen vaatteet?
- Voiko poika pukeutua prinsessaksi/kuningattareksi? Miksi?
- Voiko tyttö pukeutua ritariksi/kuninkaaksi?
- Voiko tyttö käyttää viittaa? miksi?
- Voiko poika käyttää hametta? miksi?
- Oletko aiemmin pukeutunut roolivaatteisiin?
- Millaisiin vaatteisiin olet ennen pukeutunut?

Kipa kirahvi -satu ja haastattelukysymykset:

- Mitä sadussa tapahtui?
- Mitä Kipa-kirahvi ajatteli itsestään?
- Oliko Kipa tyttö vai poika? Miksi?
- Voiko tyttö tuntea olevansa poika?
- Voiko poika ollakin tyttö?
- Mitä ajattelet tästä?

Toinen tutkimuskerta: Seksuaalisuuden moninaisuus

Pidetään alkupiiri, käydään läpi paikallaolijoiden nimet, kerrotaan päivän aihe ja mitä seuraavaksi tehdään

Halihippa → yksi kerrallaan hippa, monia eri pelastamistapoja (kättely, halaus, päähän taputus, jne lapset saa keksiä)

Kuvakortit ja haastattelukysymykset:

Kuvakortit rasiassa järjestyksessä, lapsi saa ottaa päällimmäisen:

1. Tyttö ja poika käsi kädessä
2. Tytöt käsi kädessä
3. Tyttö ja poika halaa
4. Tytöt halaavat
5. Tyttö ja poika pussaa
6. Pojat pussaa

Haastattelukysymykset kuvakorteista:

1. Tyttö ja poika kävelee käsi kädessä
 - Mitä kuvassa tapahtuu? Ovatko he kuvassa kavereita/ihastuneita? Miksi?
 - Ootko nähnyt tällaista aikaisemmin? Missä, milloin, ketkä? Mitä ajattelit siitä?
 - Voiko tyttö ja poika kävellä käsi kädessä?
 - Oletko itse kävellyt käsi kädessä? Kenen kanssa?
 - Tykkäsitkö tehdä niin? Tykkäsitkö se toinen kävellä käsi kädessä?
 - Miksi ihmiset kävelee käsi kädessä?
2. Tyttö ja tyttö kävelee käsi kädessä
 - Mitä kuvassa tapahtuu? Ovatko he kuvassa kavereita/ihastuneita? Miksi?
 - Ootko nähnyt tällaista aikaisemmin? Missä, milloin, ketkä? Mitä ajattelit siitä?
 - Voiko poika ja poika kävellä käsi kädessä?
 - Oletko kävellyt pojan kanssa?
 - Tykkäsitkö tehdä niin?
3. Tyttö ja poika halaa
 - Mitä kuvassa tapahtuu? Ovatko he kuvassa kavereita/ihastuneita? Miksi?
 - Ootko nähnyt tällaista aikaisemmin? Missä, milloin, ketkä? Mitä ajattelit siitä?
 - Voiko tyttö ja poika halata?
 - Oletko itse halannut jotain ihmistä? Ketä?
 - Tykkäsitkö tehdä niin?
 - Miksi ihmiset halaavat?
4. Tyttö ja tyttö halaavat
 - Mitä kuvassa tapahtuu? Ovatko he kuvassa kavereita/ihastuneita? Miksi?
 - Ootko nähnyt tällaista aikaisemmin? Missä, milloin, ketkä? Mitä ajattelit siitä?
 - Voiko tyttö ja tyttö halata?
 - Oletko itse halannut tyttöä? Ketä?
 - Tykkäsitkö tehdä niin?
5. Tyttö ja poika pussaa
 - Mitä kuvassa tapahtuu? Ovatko he kuvassa kavereita/ihastuneita? Miksi?
 - Ootko nähnyt tällaista aikaisemmin? Missä, milloin, ketkä? Mitä ajattelit siitä?
 - Voiko tyttö ja poika pussata?

- Oletko itse pussannut ketään? Ketä?
- Tykkäsitkö tehdä niin?
- Miksi ihmiset pussailevat?

6. Poika ja poika pussaa

- Mitä kuvassa tapahtuu? Ovatko he kuvassa kavereita/ihastuneita? Miksi?
- Ootko nähnyt tällaista aikaisemmin? Missä, milloin, ketkä? Mitä ajattelit siitä?
- Voiko poika ja poika pussata?

Video In A Heartbeat ja kysymykset <https://www.youtube.com/watch?v=2REkk9SCRn0>

- Mitä videossa tapahtui?
- Mitä pojat tekivät videolla?
- Mitä sydän teki?
- Miksi sydämellä oli kiire?
- Miksi muut lapset tuijottivat poikia?
- Miksi pojille tuli paha mieli?
- Minkälainen video oli teidän mielestä/oliko video iloinen vai surullinen?

Kolmas tutkimuskerta: Perheiden moninaisuus

Pidetään alkupiiri, käydään läpi paikallaolijoiden nimet, kerrotaan päivän aihe ja mitä seuraavaksi tehdään

Oman perheen piirtäminen

Vanhempien asettelu paperille ja haastattelukysymykset:

Perhekuvat:

1. Äiti ja isä ja kaksi lasta ---> lisätään tummaihoisen lapsi (adoptioperhe) (lapset saa laittaa loput perheenjäsenet)
2. Yksinhuoltajaisän perhe (lapset saa laittaa loput perheenjäsenet)
3. Kahden äidin sateenkaariperhe (lapset saa laittaa loput perheenjäsenet)
4. Kahden isän sateenkaariperhe (lapset saa laittaa loput perheenjäsenet)
5. Maahanmuuttaja äiti ja maahanmuuttaja isä (lapset saa laittaa loput perheenjäsenet)
6. Isä lapsensa kanssa, äiti lapsensa kanssa (uusperhe) (lapset saa laittaa loput perheenjäsenet)

Haastattelukysymykset:

Adoptioperhe:

- Keitä tässä perheessä asuu?
- Tiedätkö mitä tarkoittaa adoptio? (Jos lapset ei tiedä niin kerrotaan heille ikätasoisesti)
- Oletteko kuulleet ennen adoptiosta?

- Mitä ajattelet siitä?

Yksinhuoltajaisän perhe:

- Keitä tässä perheessä asuu?
- Tiedätkö, miksi tässä perheessä on vain yksi vanhempi? (Jos lapset eivät tiedä, niin kerrotaan heille ikätasoisesti)
- Oletko kuullut, että on olemassa yksinhuoltajaperheitä?
- Oletko nähnyt jossain yksinhuoltaja isän / äidin? Mitä ajattelet siitä?

Sateenkaariperhe 1 äiti ja äiti + lapsia:

- Keitä tässä perheessä asuu?
- Tiedätkö, miksi täällä asuu kaksi äitiä?
- Mitä ajattelette siitä? Oletko kuullut, että on olemassa sateenkaari perheitä? (Jos lapset eivät tiedä, niin kerrotaan heille ikätasoisesti)
- Oletko nähnyt jossakin kaksi äitiä? Mitä ajattelet siitä?

Sateenkaariperhe 2 isä ja isä + lapsia:

- Keitä tässä perheessä asuu?
- Keksittekö, miksi täällä asuu kaksi isää? Mitä ajattelette siitä?
- Oletko nähnyt jossakin kaksi isää? Mitä ajattelette siitä?

Maahanmuuttajaperhe: tumma äiti, tumma isä + lapsia:

- Keitä tässä perheessä asuu?
- Oletko kuullut maahanmuuttajaperheistä? Mitä ajattelet siitä? (Jos lapset eivät tiedä, niin kerrotaan heille ikätasoisesti)
- Tiedätkö miksi he ovat tulleet asumaan Suomeen?
- Oletko nähnyt maahanmuuttajaperheitä? Missä olet nähnyt?

Uusperhe: isä ja samanvärisen lapsi, äiti ja samanväriset lapset:

- Keitä tässä perheessä asuu?
- Tiedätkö mitä uusioperhe tarkoittaa?
- Oletko kuullut tai onko joku puhunut sinulle uusioperheestä? Onko sinulla velipuolta tai siskopuolta? Mitä ajattelet siitä? (Jos lapset eivät tiedä, niin kerrotaan heille ikätasoisesti)

Neljäs tutkimuskerta: Kulttuuristen tapojen moninaisuus

Pidetään alkupiiri, käydään läpi paikallaolijoiden nimet, kerrotaan päivän aihe ja katsotaan video Linnanjuhlista

Asusteiden valitseminen linnanjuhliin

Valitaan presidenttipari ja mennään kättelykierroksia eri tavoin

Tanssiminen musiikin tahtiin ja haastattelukysymykset:

- Mikä oli kivointa?
- Miten sinä yleensä tervehdit muita?
- Mikä oli kivoin tanssi?
- Missä yleensä tanssitaan?
- Mikä oli kivoin musiikki?

Tapojen käsitteleminen kuvakorttien avulla + haastattelukysymykset:

- Rukoilukortti: Tiedätkö mitä on rukoulu? Miten ihmiset rukoilevat? Rukoilevatko kaikki ihmiset? Tiedätkö miksi ihmiset rukoilevat? Missä ihmiset rukoilevat?
- Valehtelukortti: Tiedätkö mitä on valehtelu? Millaiset ihmiset voi valehdella? Saako valehdella joskus? Tiedätkö miksi ihmiset valehtelevat? Missä tilanteissa ihmiset valehtelevat? Kenelle ihminen valehtelee?
- Saunomiskortti: Kenellä on tapana sauna? Miksi ihmiset saunovat? Milloin voi sauna? Saunovatko kaikki ihmiset?
- Varastamiskortti: Tiedätkö, mitä varastaminen tarkoittaa? Tiedätkö miksi ihmiset varastavat? Millaiset ihmiset varastavat?
- Koulukortti: Miksi käydään koulua? Ketkä käyvät koulua? Pääsevätkö kaikki kouluun? Miksi kaikki eivät pääse kouluun?
- Puhelinkortti: Mitä ihmiset tekevät puhelimella? Miksi ihmiset käyttävät puhelinta? Onko sinulla puhelin? Milloin ei saa käyttää puhelinta? Millaiset ihmiset käyttävät puhelinta?
- Rikkauskortti: Mitä rikkaus tarkoittaa? Millainen ihminen voi olla rikas? Mitä rikkaat ihmiset tekevät? Tarvitseeko olla rikas?

Liite 3. Tutkimuslupa vanhemmille

TUTKIMUSLUPA VANHEMMILLE

Olemme kaksi viimeisen vuoden sosionomiopiskelijaa Tampereen ammattikorkeakoulusta. Teemme toiminnallista opinnäytetyötä tasa-arvokasvatuksesta varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyöhömmme kuuluu viisi ohjaustuokiota, joissa käsittelemme lasten kanssa perheiden, sukupuolen, seksuaalisuuden, kulttuuristen normien ja tapojen monimuotoisuutta.

Tuokioissamme käytetään luovia menetelmiä, mm. satuja, piirtämistä, toiminnallisia leikkejä ja kuvakorttityöskentelyä. Jokaiseen tuokioon sisältyy noin puolen tunnin keskustelumuotoinen ryhmähaastattelu lasten kanssa, jotka tallennetaan äänittämällä ja näistä äänitteistä koostuu tutkimusaineistomme.

Pyydämmekin Teiltä lupaa siihen, saako lapsenne osallistua opinnäytetyömme ohjaustuokioihin Maijalanpuiston päiväkodissa.

Lupaa antaessanne hyväksytte, että äänitettyjä ryhmähaastatteluja sekä lapsen tuotoksia (esim. piirroksia) käytetään opinnäytetyössämme aineiston analysointiin nimettömästi, ja opinnäytetyön valmistuttua tutkimusmateriaali hävitetään. Halutessaan lapsi saa tekemänsä piirrokset omakseen.

-Hyväksyn, että henkilöä _____ saa haastatella ja hänen tuotoksiaan saa valokuvata, sekä äänitteitä käyttää nimettömänä opinnäytetyössämme.

-En hyväksy, että henkilöä _____ haastatellaan eikä hänen tuotoksiaan saa käyttää nimettömänä opinnäytetyössämme.

Päivämäärä

Huoltajan allekirjoitus ja nimenselvennys

Palautathan lomakkeen päiväkodille to 7.3.2019 mennessä. Kiitos!

Ystävällisin terveisin,

Henna Kivistö ja Janita Lahtinen